

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

„Az év fiatal könyvtárosa” elismerő cím elnyerésére

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete, valamint az Informatikai és Könyvtári Szövetség a pályakezdő könyvtárosok kiemelkedő szakmai teljesítményének jutalmazására ismét meghirdeti „Az év fiatal könyvtárosa” pályázatot. Az elismerést minden évben *egy* harminchárom év alatti (az idén 1971-ben vagy később született), felsőfokú végzettséggel rendelkező gyakorló könyvtáros kapja meg, egyéni pályázata alapján.

A pályázatok benyújtásának határideje: **2004. június 1.**

Helye: Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elnöksége
(Budapest, Hold u. 6., 1054)

A pályamunka tartalmazza a jelölt szakterületének gyakorlatából származó valamely téma írásbeli, még nem publikált kidolgozását, a szakmai önéletrajzot és három támogató írásbeli ajánlását. Az előző évben nyeretlen pályázatokat újabb három ajánlással ismét be lehet nyújtani.

Az elismerő cím odaítéléséről az IKSZ és az MKE elnöksége által megbízott kuratórium dönt. Az elismerés ünnepélyes átadására az MKE vándorgyűlésének plenáris ülésén kerül sor.

A címmel jár: elismerő oklevél, ötvenezer forint jutalom, a vándorgyűlésen vagy az MKE és az IKSZ valamely szakmai rendezvényén bemutatkozó előadás lehetősége, a kuratórium ajánlása a szaklapoknak a dolgozat közzétételére. A cím birtokosai előnyt élveznek a külföldi tanulmányutakra benyújtott pályázatok elbírálásánál.

MKE elnöke

IKSZ elnöke

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

13. évfolyam 3. szám

2004. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

Dippold Péter: A CALIMERA-program	3
Hangodi Ágnes: A nyilvános könyvtárak jegyzékének 2003. évi állapotáról	7

Fórum

Mikulás Gábor: Állománynagyság mint fügefalevél	22
--	----

Műhelykérdések

Moldován István: MINERVA Plus-projekt találkozó Budapesten	27
Hegyközi Ilona: Közös kutatási program brit partnerekkel, 2002–2004	30
Nagy Attila: Irány Disneyland?	35

Konferenciák

Kocsis István: Egy tanácskozás tanulságai	40
Papp István: Az ifjúság a városi könyvtár tereiben	41
Horváth Tibor: Könyvtár az ifjúságért	46
Heiningen, Wouter van: A fiatalok olvasóvá nevelése Maassluis-ban	52

História

Fogarassy Miklós: Ködképek egy könyvtáros múltjából (4)	54
--	----

Könyv

Bartók Györgyi: Magyaregregy képes krónikája	58
-i-i: Könyvtárak német naptáron!	60

From the contents

Péter Dippold: The CALIMERA project (3);

Ágnes Hangodi: About the state of the inventory of publicly accessible libraries in 2003 (7);

István Moldován: Budapest meeting of the MINERVA-Plus project (27);

Ilona Hegyközi: British–Hungarian joint research programme, 2002–2004 (30)

Cikkeink szerzői

Bartók Györgyi, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Dippold Péter*, a Könyvtári Intézet igazgatója; *Fogarassy Miklós*, könyvtáros, esszéíró, kritikus; *Hangodi Ágnes*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Hegyközi Ilona*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Heiningen, Wouter van*, a Maassluis-Maassland Könyvtár igazgatója; *Horváth Tibor*, az OPKM ny. főigazgatója; *Kocsis István*, a Hatvani Városi Könyvtár igazgatója; *Mikulás Gábor*, információs és PR-tanácsadó; *Moldován István*, az OSZK osztályvezetője; *Nagy Attila*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Papp István*, a FSZEK ny. főigazgató-helyettese

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4200 forint. Egy szám ára 350 forint
HU-ISSN I216-6804

A CALIMERA-program

A PULMAN-projekt 2003-ban befejezte tevékenységét. Ennek oka nem a program sikertelenségében rejlik, hanem egyszerűen „lejárt a futamideje. A 3K olvasói emlékezhettek beszámolóimra az emlékezetes zárókonferenciáról (2003. 6. sz.), és az ott elfogadott magyar nyelvre is lefordított oeirasi kiáltványra. A PULMAN folytatásaként hozta létre a korábbi menedzsment a CALIMERA-projektet (<http://www.calimera.org>), amely egy későbbi átfogó program előkészítője. A 2004-ben kiírandó „Community Memory”-program fő célkitűzése a korábbi kutatási eredmények gyakorlati alkalmazása lesz a szolgáltatások egyszerű használata jegyében.

Az Európai Unió pályázati rendszere a külső szemlélő számára rendkívül bonyolultnak tűnik. Itt csak azt említeném meg, hogy a pályázatokat időben egymást követő keretprogramok köré fűzik, amelyek tematikája a társadalmi–gazdasági–kulturális fejlesztés legfontosabbnak ítélt területeit fedi le. A könyvtárak legtöbbje az „információs társadalom technológiái” néven elkülönített kulcsterületen, annak „digitális örökség és kulturális tartalom” alprogramjában találja meg pályázati lehetőségét, a CALIMERA is ebbe a témakörbe tartozik.

Melyek a projekt fő célkitűzései? Az egyik legfontosabb célnak tartom azt, hogy a CALIMERA a helyi intézmények (könyvtárak, levéltárak és múzeumok) fejlesztésének irányából indul ki, tehát alulról építkezik. Végcélja ezen intézmények szolgáltatásainak fejlesztése, amelyeket az állampolgárok a mindennapi életben egyszerűen, könnyen kezelhető módon használhatnak.

A PULMAN-program bázisán erős európai intézményi kapcsolatrendszer alakult ki, amelyre építve a munka tovább folytatható. A tizennyolc hónapig tartó CALIMERA ezen időszak alatt arra vállalkozik, hogy Európa-szerte feltérképezze a technológiai fejlesztéseket, amelyek korábbi uniós projektekből, vagy nemzeti kutatások eredményeképpen rendelkezésre állnak, és megbecsülje, hogy ezek közül melyek hasznosíthatók széles körben a helyi intézmények számára. Mivel a projekt a kulturális örökség digitalizálása, illetve az erre alapozott szolgáltatások fejlesztése érdekében monitorozza a technológiai eredményeket, nyilvánvaló, hogy olyan ajánlások kidolgozására törekszik, amelyek mindhárom közgyűjteménytípus számára lehetővé teszik a közös vagy összehangolt helyi digitális szolgáltatásokat. Az intézmények jellegéből adódóan elsősorban a helytörténet jöhet számításba, de nem kizárható egyéb helyi tartalmak szolgáltatása sem. A helyi szolgáltatások fejlesztése ugyanakkor csak egységes nemzeti információs politika kialakításával érhető el, mint ahogy a technológia alkalmazása érdekében szoros együttműködést kell kialakítani az információs iparral is: ezek a törekvések szintén a vezető célok között szerepelnek.

A program céljainak summázata tehát: olyan helyi digitális szolgáltatások kialakítása, amely a nemzeti információs politika részeként a technológiát

fejlesztő vezető cégek segítségével felhasználóbarát hozzáférést eredményez a kulturális javakhoz.

A résztvevők köre és a projekt szervezeti felépítése e komplex célrendszer megvalósításához igazodik.

A központi menedzsment (core partners) a pályázat megírásáért, az adminisztrációért felelős, valamint az uniós programokra jellemző határidők (mérőföldkövek) számonkéréséért. Az adminisztráció fontos részét alkotja a szigorú pénzügyi szabályok pontos betartása, az elszámolások elkészítése, ez szintén centralizált módon történik. A tudományos koordinátor az Angliában működő MDR Partners Tanácsadó Iroda, a központi pénzügyek gazdája a lisszaboni fővárosi önkormányzat könyvtári és levéltári osztálya.

A résztvevők következő körét alkotják azok az intézmények, amelyek az egyes részfolyamatokban és -teljesítményekben játszanak vezető szerepet (contributing partners). Ilyenek pl. a projekt központi honlapjának fejlesztése, a digitális útmutató összeállítása, az országoként begyűjtött statisztikai adatok összehasonlító elemzésének elkészítése stb.

Végül a harmadik csoport az országos koordinátorok által összefogott szakemberek, kormányzati tisztviselők és technológiai fejlesztő cégek köre (reference networks), akik az egyes országokon belül végzik a helyi teendőket, valamint szakértőként részt vesznek a program során szervezett szemináriumokon és tréningeken. Magyarországot országos koordinátorként a Publika Magyar Könyvtári Kör, illetve annak vezetője, Billédiné dr. Holló Ibolya képviseli a CALIMERA-programban. Ebben a csoportban nemcsak gyakorló könyvtárosok, muzeológusok és levéltárosok vesznek részt, hanem különböző szintű döntéshozók is. Így a résztvevő országok kormányzati tisztviselői közvetlenül figyelemmel kísérhetik a CALIMERA szakterületükre vonatkozó ajánlásait és fejlesztési terveit, ami azzal az előnnyel járhat, hogy az egyes országok saját elképzeléseik kialakításakor tisztában lesznek a nemzetközi fejlesztésekkel. Nem elhanyagolható előny, hogy a döntéshozók a rendezvényeken lehetőséget kapnak a közvetlen tapasztalatcserére is: egyébként ritkán nyílik alkalom arra, hogy 36 ország minisztériumi tisztviselői szakterületükön megismerhessék a többi európai ország gyakorlatát. Magyar részről a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Könyvtári Osztálya, illetve megbízásából esetenként a Könyvtári Intézet vesz részt ebben a munkában. A referenciahálózat egy következő csoportját alkotják a technológiai fejlesztéseket végző vállalati–kutatási szféra képviselői, akik közvetlenül bekapcsolódhatnak a későbbi fejlesztésekbe.

A projekt céljai között szerepel a PULMAN digitális útmutató továbbfejlesztése. Az útmutató eredetileg könyvtári szakemberek számára készült, magyar fordítása elérhető a Könyvtári Intézet honlapjáról (<http://www.ki.oszk.hu/pulman/dg/index.html>). A CALIMERA tervei között szerepel egy bővített változat közzététele, amely már a múzeumi és levéltári területekre is kiterjed. A közzététele egy portálon valósul meg, amely a digitális útmutatón kívül tartalmazza majd a legsikeresebb gyakorlattal rendelkező helyi programok ismertetését (best practice), valamint az egyes országok gyakorlatán alapuló statisztikai összehasonlításokat (benchmarking) is.

A CALIMERA átfogó céljai és központilag elvárt eredményeinek megvalósítása sok munkát jelent az egyes országok koordinátorainak. A központi célok

elérése érdekében országoként hasonló feladatokat kell elvégezni: a kutatási tervekre vonatkozó kérdőívek megválaszolását, a munka közbeni tréning-formák felmérését, országjelentés készítését a PULMAN-jelentésre alapozva (beleértve a múzeumokat és levéltárakat is), valamint adatokat gyűjtését az Információs Ipar adattárba (az ún. technológiai partnerek felkutatása). Tekintettel a projekt tizennyolc hónapos futamidejére, ez a „csomag” önmagában is elegendő lenne, pedig ehhez járul még a közgyűjteményi szakemberek mozgósítása különböző szemináriumokra és tréningekre, saját programok szervezése, a digitális útmutató fordíttatása és a CALIMERA hazai népszerűsítése is.

A CALIMERA nyitó konferenciájára 2003. január 16–17-én került sor Brüsszelben. A korábbi PULMAN-körhöz viszonyítva több múzeumi és levéltáros szakember vett részt a megbeszélésen, amelynek elsődleges célja az új projekt részletes ismertetése volt. A plenáris ülések és csoportmunka váltogatása már a hivatalos rész folyamán is lehetőséget nyújtott egymás gyakorlatának jobb megismerésére. A projekt vezetői ismertették az egyes munkaterületek ütemezését, céljait és várható eredményeit, valamint bemutatták a frissen elkészült honlapot (<http://www.calimera.org>). Részletes beszámolókat hallhattunk az oecirasi kiáltvány nyomán készült – egyes országok gyakorlatát vizsgáló – felmérés eredményeiről (Rob Davies), valamint a digitális útmutató múzeumi és levéltári területre is kiterjedő fejlesztési tervéről (Mary Rowlett). Lehetőség nyílt személyes konzultációra is az adminisztratív kérdések kapcsán. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy a szervezők igazi munkamegbeszélésről gondoskodtak: a gyakorlati kérdések megvitatása, a csoportmunka utáni visszacsatolás lehetőségének megteremtése jó hangulatú közös munkát eredményezett.

A konferencia másik részében néhány érdekes projekt ismertetésére került sor, amit a szervezők „étvágygerjesztőként” tálaltak. Beszámolót hallhattunk a helsinki városi könyvtár kezdeményezéséről a Finnországba bevándorlóknak nyújtott segítségről. A bevándorlók 11 nyelven praktikus információkat találhatnak a honlapon, amelyek a mindennapi életben számukra szükségesek (<http://www.caisa.hel.fi>). A honlapot maguk az érdekeltek (a bevándorlók) szerkesztik, ők határozzák meg a témaköröket, és a különböző szervezetekhez kapcsolódó linkeket stb. Figyelemre méltó kezdeményezés, amelyet a városi könyvtár a későbbiekben szeretne nemzeti szintre emelni.

A COINE-projekt (Cultural Objects in Networked Environments) ismertetése során egy nemzetközi programra hívták fel a figyelmet, amelyet szintén főként a használók szerkesztenek, tölthetnek meg tartalommal. A szoftver lehetővé teszi különböző típusú digitális dokumentumok (szöveg, kép, hang) egymáshoz rendelését és közös megjelenítését. Ezzel egy olyan eszközt kínál az akár minimális számítógépes ismerettel rendelkező felhasználónak, amellyel ki-ki megírhatja „saját történetét” egy-egy városrészeiről, családról vagy bármilyen szabadon választott témáról, fotókkal, hanggal, videóval. Sőt, az is lehetővé válik, hogy szabványos metaadat-rendszere és élő linkek segítségével ezek az objektumok bárki által visszakereshetővé váljanak. Érdeemes meglátogatni a projekt honlapját (<http://www.uoc.edu/in3/coine/eng/index.html>).

Görög fejlesztésű az a szoftver, amelynek segítségével múzeumok, műemlékek virtuális látogatása válik lehetővé, mégpedig a 3D-technológia alkalmazásával. A szoftver (és egy szemüveg) lehetővé teszi elpusztult műemlékek virtuális rekonst-

rukcióját és térbeli érzékelését. Érdekes és jövőbe mutató elképzelést ismerhettünk meg, amelyet a múzeumi területre fejlesztett ki a szoftvergyártó cég.

Utolsó előadásként egy valóban könyvtár–levéltár–múzeum együttműködésével készült projektet mutattak be, amelynek keretében a norvégiai Sogn og Fjordane megye helytörténeti és turisztikai információit szervezték közös honlapra. A helyi információkhoz kapcsolódnak a megyei közgyűjtemények adatbázisai, és a helytörténeti elektronikus folyóirat. A beszámoló szerint hamarosan interaktív digitális térkép alapján lehet a keresést megkezdeni, és mindez már ma is elérhető műholdas kapcsolattal mobil telefonon keresztül. (<http://www.sffarkiv.no>).

Beszámolómból talán kiderül, hogy az operatív munka mellett valóban jövőt idéző előadásokat hallgathattunk meg a brüsszeli konferencián.

Az uniós programok egyik jellegzetessége, hogy nem váltják ki az egyes országok saját szolgáltatásfejlesztéseit. Magyarán nem, vagy csak kis részben szponzorálják a helyi intézmények projektjeit, legyenek azok akár a legszorosabb kapcsolatban egy-egy uniós program célkitűzéseivel. A séma általában a következő: 1999-ben megszületett az Európai Unió legmagasabb szintű dokumentuma az eEurope program, amely általános kereteket jelölt ki a kontinens számára a fejlesztés fő irányairól. Ehhez kapcsolódnak a különböző tematikus pályázati lehetőségek, amelyek projektek formájában valósulnak meg (ilyen pl. a CALIMERA, a PULMAN, a MINERVA stb.). Ezekben a projekteknél több ország sok intézmény vesz részt, amelyek – mint láthattuk – elsősorban a projektek központi célkitűzéseinek megvalósítása érdekében tevékenykednek. A projektek központilag előállított produktumai (esetünkben a digitális útmutató, az összehasonlító elemzések, tréningek stb.) mind-mind segítséget jelentenek az intézményeknek önálló projektek elindításához, de nem anyagi, hanem elsősorban tartalmi értelemben: az uniós irányelvek alapján elkészült segédletek formájában. Itt kezdődik tehát a „puding próbája”: vajon élnek-e az intézmények a felajánlott lehetőségekkel? Egy-egy projekt ugyanis véleményem szerint **nem akkor eredményes**, ha sikeresen el tudunk számolni a költségekkel, háromszor elutazunk külföldre, vagy a tréningeken megszerzett tudást sikerül gyorsan elfelejteni, hanem ha az országos könyvtárpolitika vagy az egyes intézmények valóban fontosnak tartják a létrehozott produktumokat, és fejlesztéseikben felhasználják azokat. Számítalan projekt létezett és létezik, amely rossz mértékű céljait, és nyomtalanul eltűnik az Európai Unió ütvesztőiben, anélkül hogy bármilyen hatással lenne az egyes intézmények életére.

Meggyőződésem, hogy a PULMAN és a CALIMERA nem ilyen. Biztosíték erre az alulról építkezés, a magyar koordinátor aktivitása és a minisztérium kiemelt figyelem. Hazai terveink között szerepel több olyan kísérleti projekt elindítása, amely remélhetően központi támogatással segíti elő a három közgyűjteményi terület helyi összefogását. A munka Debrecenben már elindult a CALIMERA keretei között, de néhány más város bevonását is szeretnénk megvalósítani a későbbiekben. Arra bátorítjuk a helyi közgyűjteményeket, hogy közös digitális szolgáltatásokkal kapcsolatos ötleteikkel, tapasztalataikkal keressék meg a 3K szerkesztőségét, ahol számukra publikációs lehetőséget biztosítunk. Azt is reméljük, hogy közülük több megvalósítására is sor kerülhet.

Dippold Péter

A nyilvános könyvtárak jegyzékének 2003. évi állapotáról

Bevezetés

A 2002 novemberében megjelent összefoglalás¹ óta eltelt időben a NKÖM Könyvtári Osztálya és a Könyvtári Intézet a korábbi évek gyakorlatának megfelelően ismét két nyilvános könyvtári jegyzéket jelentetett meg a Kulturális Közöny hasábjain². A 2003-ban megjelentetett két jegyzékre a települési könyvtárak közül összesen 43 községi, 2 nagyközségi és egy városi könyvtár jelentkezett újonnan, 39 községi, 4 nagyközségi és 2 városi könyvtár pedig elutasítás után próbálkozott újra; mellettük benyújtotta még anyagait 5 szakkönyvtár, egy egyházi, egy főiskolai és egy egyetemi könyvtár. A Könyvtári Intézet és a külső szakértő javaslata után megszületett minisztériumi döntés szerint az áprilisi jegyzékre jelentkezett könyvtárak közül 35, a novemberire jelentkezők közül pedig 43 könyvtár nyerte el végül a nyilvános jogot. Mindkét jegyzék megjelentetésekor sor került nyilvános könyvtárak törlésére is, összesen 18 esetben, így a 2002-es állapothoz képest (2011 nyilvános könyvtár) a 2003. év végén a nyilvános könyvtárak jegyzékén összesen 2071 könyvtár adatai találhatók.

A tavalyi állapothoz képest sikerült pozitív változást elérnünk a jegyzéken szerepeltetendő városi könyvtárak körében: Herend városa végre elkészítette és beküldte a könyvtár alapító okiratát, Füzesgyarmat és Tököl önkormányzata pedig módosította okiratainak azt a részét, amelyek miatt korábban a minisztérium elutasította jelentkezésüket. Sajnos, még mindig tisztázatlan a helyzet a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Putnok nyilvános könyvtári ellátása körül³. Egyetlen kivételtől eltekintve sikerült azt is elérnünk, hogy az 1999 és 2001 között várossá nyilvánított nagyközségek beküldjék a településszerkezeti változás miatt módosított alapító okiratukat. A kivétel egy Bács-Kiskun megyei város, amelynek jegyzője úgy tartja, nincs szükség módosításra, a megváltozott körülmények bizonyítására elegendő a köztársasági elnök által kiadott, várossá nyilvánításról szóló rendeletet használni⁴. 2003 júliusában négy újabb nagyközség nyerte el a városi rangot. A köztársasági elnöki rendelet megjelenése után e-mailben vettük fel a kapcsolatot a települések könyvtárainak vezetőivel, akik ígéretet tettek arra, hogy elérik az önkormányzatnál alapidokumentumaik módosítását. A legutóbbi jegyzék zárásáig a négyből Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun megye új városainak, Kabának és Albertirsának az iratai be is érkeztek. Kisebbségi mértékben, de módosult a jegyzéken szereplő nagyközségi könyvtárak száma is a tavalyihoz képest⁵: az eddig nem jelentkezettek és az elutasítottak közül kettő-kettő most sikerrel próbálkozott. Az *1. táblázat* adataiból világosan látszik, hogy milyen mértékben emelkedett a nyilvános községi könyvtárak száma az elmúlt évben, a jegyzékről hiányzókat tekintve azonban ez még mindig nem módosítja jelentősen a korábban kialakult arányokat⁶.

**A nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárak
alaptevékenysége**

Alaptevékenység	2002	2003. április	2003. október	törlés	2002–2003 összesen
Megyei könyvtári feladatok ellátása	19	–	–	–	19
Városi könyvtári feladatok ellátása	219	3	2	–	224
Városi és országos szakkönyvtári feladatok ellátása	1	–	–	–	1
Városi és iskolai könyvtári feladatok ellátása	42	–	–	–11	31
Községi könyvtári feladatok ellátása	1132 (130)*	19	19 (1)	–1	1169 (131)
Községi és iskolai könyvtári feladatok ellátása	455 (34)**	9 (1)	18 (2)	–	482 (37)
Nemzeti könyvtári feladatok ellátása	1	–	–	–	1
Nemzeti gyűjtőkörű és egyetemi könyvtári feladatok ellátása	1	–	–	–	1
Digitális könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	1	–	–	–	1
Országos szakkönyvtári feladatok ellátása	9	–	–	–	9
Szakkönyvtári feladatok ellátása	28	2	3	–1	32
Egyetemi könyvtári feladatok ellátása	30	–	–	–	30
Főiskolai könyvtári feladatok ellátása	35	–	1	–4	32
Egyházi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	14	2	–	–	16
Egyházi és iskolai könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	2	–	–	–	2
Iskolai könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	1	–	–	–	1
Munkahelyi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	16	–	–	–1	15
Munkahelyi és városi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	5	–	–	–	5
Összesen	2011	35	43	–18	2071

* Zárójelben a községi könyvtári feladatokat ellátó *nagyközségi* könyvtárak száma.

** Zárójelben a községi és iskolai könyvtári feladatokat ellátó *nagyközségi* könyvtárak száma.

Elutasítás a jegyzékről

Mivel a NKÖM Könyvtári Osztályának és a Könyvtári Intézetnek egyaránt az a célja, hogy minél kevesebb könyvtár jelentkezését kelljen elutasítani, az utóbbi jegyzékek összeállításának idején változtattunk munkamódszerünkön. A beküldött iratokat a beérkezés után azonnal áttekintjük, és abban az esetben, ha egyértelmű elutasításra okot adó iratrészt – pl. nem önálló gazdálkodás, helytelen név-

használat, az alaptevékenység pontatlan megjelölése – találunk, telefonon vagy e-mailben felvesszük a kapcsolatot a beküldő önkormányzat jegyzőjével. Így lehetőség adódik arra, hogy az értesített képviselő-testület még a jegyzék lezárása előtt határozatot hozzon a beküldött iratok módosításáról⁷.

2. táblázat

Elutasított települési könyvtárak

1. jegyzék	2. jegyzék	3. jegyzék	4. jegyzék	5. jegyzék	6. jegyzék	7. jegyzék	összes
80	45	20	8	18	11	13	195/156

Az áprilisi jegyzékről elutasítottak mind községi könyvtárak voltak: nyolc először jelentkező és három olyan, amelyeket a minisztérium már korábban is elutasított. Az októberi jegyzékre nem kerülhetett fel hét újonnan jelentkező és három újra próbálkozó községi, két újra próbálkozó nagyközségi könyvtár, valamint egy először jelentkező egyházi gyűjtemény.

Elgondolkodtató, hogy a törvény hatályba lépése után több mint öt évvel, hét nyilvános könyvtári jegyzék megjelenése, a jelentkezés részleteit körüljáró számos szakmai összejövétel és a problémákat feltáró tanulmány után még mindig akad önkormányzat, amely a könyvtárossal kitölteti a jegyzék vezetéséről szóló rendelet mellékletében közölt Nyilatkozatot, és aláírás, pecsétek, hitelesítés, valamint a jegyzékre kerülést kérvényező kísérőlevél nélkül postáztatja azt a Könyvtári Intézetbe. Az ilyen esetekben már nem érezzük magunkra nézve kötelezőnek a közvetlen és azonnali kapcsolatfelvételt, marad tehát a korábbi gyakorlat: az aktuális jegyzék megjelenése után a minisztérium Könyvtári Osztálya hivatalos elutasító levélben értesíti a fenntartó önkormányzatot, hivatkozva a jelentkezés feltételeire és gyakorlatára vonatkozó jogszabályokra, részletezve az elutasítás okát és az újabb jelentkezés lehetőségeit.

Törlés a jegyzékről

Amint azt fentebb már jeleztük, mindkét 2003-ban megjelent jegyzék élt a jegyzékről való törlés lehetőségével. A jegyzék vezetéséről szóló 64/1999. kormányrendelet 4. § (4) és (5) bekezdése szerint a nyilvános könyvtár alapkövetelményei teljesítésének ellenőrzése a statisztikai és a szakfelügyeleti jelentések alapján történik, és az alapkövetelményeket nem teljesítő könyvtár törölhető a jegyzékről. A 2003-ban törölt 18 könyvtár közül 11 Hajdú-Bihar megyei, egy településen működő intézmény évek óta nem tett eleget az 1997. évi CXL. törvény 54. § (1) bek. f) pontjának, vagyis nem szolgáltatott statisztikai adatokat. Sajnos, ezeknél a könyvtáraknál – bár egyelőre működésüket szakfelügyelet nem ellenőrizte – a megyei könyvtári módszertani osztály tájékoztatása alapján feltételezhető volt, hogy a nyilvános könyvtárak további alapkövetelményeinek és -feladatainak sem tudnak eleget tenni, mivel óvodai és általános, illetve középiskolai könyvtárként jegyzékre kerülésük, vagyis 2001. áprilisa óta sem voltak képesek ellátni városi könyvtári feladatokat. A városban egyébként működik önálló, feladatait jól ellátó városi könyvtár,

szomorúan vesszük tehát tudomásul, hogy a mára már törölt könyvtárakat a jegyzékre bejelentő önkormányzati (jegyzői) szándék talán csak a nyilvános könyvtári státusból adódó előnyöket szerette volna kihasználni, és fenntartóként nem fordított figyelmet a kötelezettségekre.

Négy főiskolai és egy egyetemi kari könyvtár a felsőoktatási intézmények integrációja során veszítette el önállóságát és került le a jegyzékről, esetükben az illetékes főiskola, illetve egyetem központi könyvtára átvállalta a nyilvános könyvtári feladatokat. A jegyzék vezetéséről szóló rendelet 5. §-a a törvény 54. §-a (3) bekezdésének hatálya alá nem tartozó könyvtárak fenntartói számára lehetővé teszi a jegyzékről való törlés kérvényezését, egy községi könyvtári feladatokat is ellátó egyesületi és egy munkahelyi nyilvános könyvtárként működő alapítványi gyűjtemény törlésére ezért került sor. A község esetében a későbbiekben más könyvtártól való szolgáltatás-megrendelés segítségével látják el a nyilvános könyvtári feladatokat, az alapítvány és így könyvtára viszont felszámolás alatt áll. A könyvtári szakfelügyeletről szóló 14/2001. NKÖM rendelet 10. § (5) bekezdése szintén lehetőséget biztosít a törlés elindítására. A 2002-ben lezajlott szakfelügyeleti vizsgálatok és utóvizsgálatok nem kezdeményeztek törlést a jegyzékről, 2003-ban viszont több megye vezető szakfelügyelője javasolta néhány kistéleplési könyvtár esetében a jegyzékről való törlés elindítását a nyilvános könyvtári alapfeladatok ellátásának hiánya miatt.

A nyilvános könyvtárak adatbázisának új keresőfelülete

A Könyvtári Intézet a nyilvános könyvtárak adatbázisa webes keresőfelületének kialakítására 2002-ben sikeres pályázatot nyújtott be a Nemzeti Kulturális Alap miniszteri keretéhez. A megpályázott pénzüsszeg elnyerése után megindult a közös munka az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet informatikusai segítségével annak érdekében, hogy kényelmesebb és gyorsabb, több szempontú keresést lehetővé tevő honlapfelület használatát biztosíthassuk, és az eddiginél is gyorsabb ütemben közölhessük a nyilvános könyvtárak jegyzékében történő változásokat.

2003. február közepétől a korábbi URL (www.ki.oszk.hu/nyilvanos) megtartásával működésbe lépett az ACCESS-adatbázis SQL-adatbázissá konvertált változatának JAVA típusú keresőfelülete. A korábbi felülethez képest bővült az egyes nyilvános könyvtárakról közölt adatok köre: a könyvtár neve és székhelye, fenntartója és vezetője neve mellett most már megjelenik a könyvtár megyei hovatartozása, törvényben meghatározott típusának megnevezése, jegyzékbe való felvételének és szakfelügyeleti vizsgálatának dátuma, telefonszámai mellett faxszáma és e-mail címe is. A keresőfelületen közvetlen eléréssel betűrendes listában lehet böngészni a könyvtárak hivatalos nevei, a települések, a könyvtárak vezetői, a könyvtárak fenntartói között. A hivatalos nevek esetében – a keresett név kezdőbetűjének figyelembe vételével – a kiválasztott tételre kattintva azonnal megjelenik az adott nyilvános könyvtár valamennyi adata; a települések, a könyvtárak vezetői, a könyvtárak fenntartói esetében a kiválasztott névre kattintva a kifejezés beemelhető a keresőfelületre, ahol a 'Keresés' gombra kattintva jutunk az előbbi

eredményre. A könyvtártípus, a megye, a felvétel dátuma és a szakfelügyeleti vizsgálat dátuma szerinti kereséskor legördülő listából választhatunk. A keresőfelületen lehetőség van egyszerre több szempont szerint keresni, ezzel a találatok száma a keresés céljának megfelelően szűkíthető.

Keresés **Résztalálatok**

Hivatalos név:

Könyvtártípus: 1643 találat

Megye: 230 találat

Irányítószám:

Település:

pontosan egyenlő

Cím:

Fenntartó:

A könyvtár vezetője:

Felvétel dátuma: 1229 találat

Szakfelügyeleti vizsgálat dátuma: 307 találat

Találatok

Találatok száma: 17

Oldalankénti találatok száma:

A kereséskor a felület jobb oldalán a 'Résztalálatok' felirat alatt látható külön-külön az egyes keresési szempontok szerinti találatsszám, az alsó részben pedig a 'Találatok száma' feliratnál a többszempontú keresés végső találatsszáma⁸. A találatokról a 'Megjelenítés' gomb megnyomásával kaphatunk listát. 10 találat fölött az 'Oldalankénti találatok száma' gomb segítségével kiválasztható, hogy laponként hány találat jelenjen meg, ebben az esetben a találati halmazban lehetőség van az oldalankénti lapozásra. A kapott listából a kiválasztott tételre kattintva azonnal megjelenik az adott nyilvános könyvtár valamennyi adata. A felület lehetőséget biztosít a keresés találatainak táblázatos formában történő megjelenítésére és más formátumban való elmentésére is, ezzel könyvtárak, szakmai szervezetek, könyvkiadók különböző szempontok szerint összeállított címlisták készítésére vonatkozó, gyakran felmerülő igényét próbáltuk kielégíteni. Az új keresőfelület az eddiginél is naprakészebbé teszi a nyilvános könyvtárak adatbázisát: a már nyilvános joggal bíró könyvtárak adataiban bekövetkezett változásokat a beküldés-beérkezés pillanatában képesek vagyunk megjeleníteni, az újonnan nyilvános jogot szerzett könyvtárak adatait pedig a miniszteri döntés után (a Kulturális Közlöny megjelenésének átfutási ideje alatt) azonnal közölhetjük – szem előtt tartva természetesen azt, hogy a nyilvánosság ténye, illetve a módosított adatok csak a közlöny megjelenése után válnak hivatalossá.

A könyvtári statisztika és a nyilvános könyvtárak

2003 nyarán is elvégeztük az előző évre vonatkozó könyvtári statisztikák adat-táblái bizonyos elemeinek összevetését a nyilvános könyvtárak adatbázisának rekordjaival és mezőivel. Sajnos, tavalyi negatív tapasztalataink⁹ az adatszolgáltatás pontosságát illetően az idén is megismétlődtek. Továbbra is akadnak nyilvános könyvtárak, amelyek a törvényben előírtak ellenére sem tesznek eleget statisztikai adatszolgáltatási kötelezettségüknek. Számos könyvtár használ a statisztikai adatlapon a nyilvános könyvtári jegyzékben rögzítetthez képest eltérő nevet¹⁰; valószínűleg még mindig egyszerűen kényelmi szempontból, vagyis hogy az adatrögzítő könnyebben boldoguljon az intézmény azonosításával, beillesztik az elnevezés elejére vagy végére a településnevet akkor is, ha az a hivatalosan bejelentett névformában nem szerepel; gyakran eltérnek a bejelentett és a statisztikában közölt székhelyek utcanevéi és házszámai¹¹. A közeljövőben a név- és címproblémára a minisztérium Könyvtári Osztálya segítségével feltétlenül szeretnénk megoldást találni: ha másképpen nem megy, akár azon az áron, hogy elindítjuk a nyilvános könyvtári jegyzék hatalmas munkával járó teljes revízióját, ez azonban azzal jár majd, hogy az okirat-módosítást igénylő adatváltozásokat nem jelentő fenntartók könyvtárait írásbeli „figyelmeztetés” után töröljük a jegyzékből.

Összevetésünk alapján elmondható, hogy nagyon sok városi és több megyei könyvtár élére neveztek ki pályázat nyomán új szakembert. Amennyiben értesültünk róla, a változásokat természetesen azonnal átveztük¹². Korábban néhány esetben azt tapasztaltuk, hogy a statisztikai adatlap kitöltésekor a többcélú intézmények vezetői közül az egész intézményt vezető igazgatót, nem pedig a könyvtárvezetői feladatokat valóban ellátó személyt jelölték meg, függetlenül attól, hogy az adatlap kérdése határozottan a könyvtár vezetőjére vonatkozik, és annak ellenére, hogy a nyilvános könyvtárak jegyzéke szempontjából ez szakmai és nem gazdasági–igazgatási kérdés. Mivel ennek követése és ellenőrzése egyre nehezebbé vált – hiszen az összevetéskor mégsem hívhattunk fel telefonon minden egyes többfunkciós intézményt¹³ – kénytelenek voltunk a „papírhoz” ragaszkodni. Az idei évtől kezdve ilyen esetekben tehát mindenképpen módosításra kerül az adatbázisban és a kereshető webfelületen a könyvtár vezetőjének a neve, ha különbözik az egy évvel korábban megjelölttől, a változás pedig nyomtatásban is megjelenik a Kulturális Közlönyben.

Örömmel vettük tudomásul a könyvtárak újabb és újabb technikai–számítástechnikai felszereléssel való gyarapodását. Az összevetés során újonnan rögzített faxszámok és e-mail címek hatalmas mennyisége azt mutatja, hogy egyre több nyilvános könyvtár vehet részt a törvényben előírt dokumentum- és információcserében a telefon mellett fax segítségével is, az információs társadalom szükségleteinek kielégítése érdekében pedig a számítógépes hálózatokhoz való csatlakozás és elérhetőség is egyre több helyen válik megoldottá.

A 2002. és 2003. évi szakfelüyeleti jelentések és a nyilvános könyvtári jegyzék összevetésének tapasztalatai

A nyilvános könyvtári ellátásról szóló 1997. évi CXL. törvény alapján a követő jogszabályok között a nemzeti kulturális örökség minisztere rendeletet alkotott a

könyvtári szakfelügyeletről¹⁴. A rendelet 2001. júliusi hatályba lépése után a NKÖM Könyvtári Osztálya kialakította a szakfelügyelet tartalmi, személyi hátterét és a 2002–2003. évre a szakfelügyeleti vizsgálatok célját a következőkben jelölte meg: hogyan teljesül a nyilvánosság törvényben rögzített feltételrendszere¹⁵ a megyénként vizsgálatra kiválasztott kistéleplések könyvtáraiban¹⁶. A 2002–2003-ban lezajlott több mint 900 szakfelügyeleti vizsgálatra vonatkozó kitöltött kérdőív és a szöveges szakfelügyelői, vezető szakfelügyelői jelentés a NKÖM Könyvtári Osztályára került. Elektronikus formában szinte valamennyi elkészült kérdőív és jelentés eljutott a Könyvtári Intézet Szervezési és Elemző Osztályára is¹⁷, ahol a nyilvános könyvtárak adatbázisában rögzítettük – és így a webes felületen azonnal visszakereshetővé vált – a lezajlott vizsgálatok naptári időpontját. Mivel a vizsgálatok kérdőíves részének első egysége olyan alapinformációkat tartalmaz (a könyvtár adatai – név, cím, vezető, illetve könyvtáros neve, fenntartó – az alapító okiratban szereplő, hivatalos adatokkal megegyezően), amelyek a nyilvános könyvtárak adatbázisának is alkotóelemei, elvégeztük a két adathalmaz összevetését, és a következő eredményekre jutottunk:

3. táblázat

Megye	Összes		Rendben		Nem szerepel		Elutasítva		Problémás	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Bács-Kiskun	25	20	6	6	9	8	9	2	1	4
Baranya	25	29	5	7	11	0	0	2	9	20
Békés	25	33	7	10	1	10	2	1	15	12
Borsod-Abaúj-Zemplén	25	28	9	10	5	2	3	3	8	13
Csongrád	20	33	6	20	1	0	4	1	9	12
Fejér	21	27	4	11	7	0	5	0	5	16
Győr-Moson-Sopron	24	30	10	10	7	6	0	1	7	13
Hajdú-Bihar	25	31	12	16	1	1	2	1	10	13
Heves	25	25	13	11	2	1	5	0	5	13
Jász-Nagykun-Szolnok	25	15	10	7	5	0	5	0	5	8
Komárom-Esztergom	20	22	6	9	2	5	1	4	11	4
Nógrád	20	28	9	9	1	3	1	1	9	15
Pest	19	30	10	16	1	3	2	0	6	11
Somogy	20	30	4	16	5	0	1	1	10	13
Szabolcs-Szatmár-Bereg	22	15	7	7	5	0	1	2	9	6
Tolna	19	26	10	16	0	0	2	0	7	10
Vas	22	30	2	4	11	23	1	2	8	1
Veszprém	22	30	6	13	7	10	3	0	6	7
Zala	22	29	10	13	1	0	0	0	11	16
Összesen	426 = 100%	511 = 100%	146 = 34,3%	211 = 41,3%	82 = 19,3%	72 = 14,1%	47 = 11%	21 = 4,1%	151 = 35,4%	207 = 40,5%
Mindösszesen	937 = 100%		357 = 38,1%		154 = 16,4%		68 = 7,3%		358 = 38,2%	

összes = az adott megyében 2002–2003-ban lezajlott szakfelügyeleti vizsgálatok száma

rendben = a kérdőíven szereplő és a nyilvános könyvtárak jegyzékéhez bejelentett valamennyi adat egyezik

nem szerepel = a könyvtár nem szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén

elutasítva = a könyvtár nyilvános könyvtári jegyzékre való jelentkezését a minisztérium (egyszer vagy többször) elutasította

problémás = a kérdőíven szereplő és a nyilvános könyvtárak jegyzékéhez bejelentett adat/adatok eltérések

A két év alatt végrehajtott 937 szakfelüyeleti vizsgálat 16,4 százaléka olyan könyvtárban zajlott, amely nem szerepel a jegyzéken, ezek esetében nem volt alkalmunk az összevetésre. A 2002–2003. évben folyó szakfelüyeleti vizsgálatok ideje alatt a Könyvtári Intézet három újabb jegyzék anyagát készítette elő és jelentette meg a minisztériumi jóváhagyás után: a Kulturális Közlönyben 2002. november 11-én, 2003. április 3-án és 2003. november 4-én megjelent jegyzékeken¹⁸ összesen 141 új könyvtár nyerte el a nyilvános jogot, közülük 28 könyvtárban még a jog elnyerése előtt zajlott le a vizsgálat. E 28 könyvtár esetében tehát a szakfelüyeleti jelentésben a megfelelő kérdésnél az szerepel, hogy a könyvtár nincs rajta a jegyzéken, de adatai összevethetők voltak az adatbázishoz időközben beküldött iratai alapján rögzített adatokkal. Néhány könyvtár esetében tapasztaltunk ugyan eltéréseket – leggyakrabban a könyvtár elnevezésében –, de ezt annak tudjuk be, hogy a Könyvtári Intézettel folytatott telefonos konzultációk mellett a szakfelüyeleti vizsgálat javaslatait is figyelembe vették az alapidokumentumok megfogalmazásakor vagy módosításakor a sikeres jelentkezés érdekében. A beküldött iratanyagot nyilvánvalóan a szakfelüyeleti vizsgálat során kapott segítséget is felhasználva készítették el, ezt bizonyítja többek között a vizsgálat és a fenntartó által elkészített iratok dátumainak egymásutánisága. E könyvtáraknak a nyilvános könyvtárak jegyzékére kerülését mindenképpen a lezajlott szakfelüyelet eredményének (is) tartjuk. Egyetlen kivételként kénytelenek vagyunk megemlíteni azt a települési könyvtárat, amelyről a szakfelüyelet 2002 augusztusában írott jelentésében megállapítja, hogy az nem szerepel a jegyzéken – holott a könyvtár már 2002 márciusában¹⁹ nyilvánossá vált. Mivel a Közlönyben való megjelentetés mellett a Könyvtári Intézet honlapján kereshető felületen, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának honlapján pedig excel-formátumban (www.nkom.hu/infoteka/tart/konyv) hozzáférhető az aktuális nyilvános könyvtári jegyzék, emellett a Könyvtári Intézetben a jegyzék összeállításának felelőse érdeklődésre telefonon és e-mail-ben is nyújt felvilágosítást, nem értjük, hogyan kerülhetett el a könyvtár nyilvánossága a szakfelüyelet, a fenntartó önkormányzat és a könyvtáros figyelmét.

Az elvégzett vizsgálatok 7,3 százaléka (2002-ben magasabb, 11 százalékos arányban, 2003-ban már csak a teljes vizsgálat szám 4,1 százalékában) olyan könyvtárakban zajlott, amelyek már megpróbálták jelentkezni a nyilvános könyvtárak jegyzékére, de egyszeri vagy többszöri próbálkozásukat a minisztérium elutasította. A 68 könyvtárból nyolc a vizsgálat óta – valószínűleg annak hatására és segítségével – módosította az elutasításra okot adó iratait, és az újabb jegyzékekhez elfogadható iratanyagot nyújtott be, de volt közöttük, sajnos, egy olyan is, amelynek irata az első áttekintés és a telefonos konzultáció után ismét problémásnak tűnt²⁰. Az összevetés során ebben a csoportban talákoztunk két olyan szakfelüyeleti jelentéssel, amelyek szerint a módosított iratok elkészültek, ám a problémát itt az jelenti, hogy ezek az iratok nem érkeztek meg sem a minisztérium Könyvtári Osztályára, sem a Könyvtári Intézetbe. Ilyen esetekben a későbbiek folyamán igyekszünk – akár közvetlenül az önkormányzatot megkeresve, akár a megyei módszertanos kollégák segítségével kérve – a kapcsolatot felvenni és az iratok újbóli beküldését kérni.

1998 januárja, a nyilvános könyvtári ellátásról szóló törvény életbe lépése és az első jegyzékre történő jelentkezés hulláma óta eltelt időszakban különböző szakmai és módszertani fórumokon, továbbképzéseken gyakran kerültek szóba

azok a hiányosságok és tipikus alapítóokirat-hibák, amelyek elutasítást vonnak maguk után. Bízunk abban, hogy – mivel a szakfelügyelők többsége a vizsgálat során konzultál a település polgármesterével vagy jegyzőjével is – a szakfelügyeleti vizsgálatok alkalmat adnak majd az elutasítás okának kiküszöbölésére. Az előző táblázat 68 sikertelenül próbálkozó könyvtárának elutasítási okai a következők szerint tipizálhatók:

4. táblázat

Elutasítás oka	Elutasítások száma	
	2002	2003
Polgármesteri hivatal alapító okiratát küldték be	2	0
Általános iskola alapító okiratát küldték be	7	7
Művelődési ház/faluház alapító okiratát küldték be	5	0
Oktatási és közművelődési intézmény alapító okiratát küldték be	7	2
Az általános művelődési központ beküldött alapító okirata nem felel meg a jogszabályban előírtaknak	13	4
A könyvtár szakfeladaton működik	5	2
A beküldött alapító okirat hiányos	4	1
Nem küldött be alapító okiratot	4	5

A szakfelügyelet során vizsgált elutasított könyvtárak mintegy egynegyede általános művelődési központ keretein belül működő könyvtárat szeretne nyilvánossá tenni. Amint arra a korábbiakban már felhívtuk a figyelmet²¹, a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 33. §-a alapján létrehozható ÁMK-k könyvtárai csak akkor vehetők fel a jegyzékre, ha a beküldött és hiteles alapító okirat intézményegységként nevezi meg a könyvtárat az iskola, a művelődési ház és más egységek mellett, valamint az alaptevékenységet az intézményegységek bontásában részletezi, és a könyvtár tevékenységénél a települési feladatok mellett az iskolai könyvtári feladatokra is kitér. Arra is utaltunk már²², hogy korábban a megyei módszertani munkán belül a segítségnyújtás szándékával készültek a megye kisebb, a jegyzékre jelentkezni kívánó települési könyvtárai és fenntartóik számára alapítóokirat-minták. Ezek közül egyik-másik a felvett adatok szempontjából ugyan nem mond ellent az 1992. évi Államháztartási törvény alapító okiratok tartalmáról szóló 88. § (3) bekezdésének, de bizonyos pontokban annyira leegyszerűsített és általános megfogalmazású (jogállás, gazdálkodási jogkör, a vezető kinevezési rendje stb.), hogy nem ad lehetőséget a helyi sajátosságok kifejezésére. A nyilvános könyvtárak jegyzékéhez beküldött iratok és a fenti táblázat alapján megállapítható, hogy a szakfelügyelettel vizsgált könyvtárak több mint tizenöt százalékának elutasításában ez is szerepet játszott – függetlenül attól, hogy a megyei módszertani szolgálat segítségét a könyvtárak és a fenntartók nem nélkülözhetik a jelentkezés folyamata során. Mivel a nyilvános könyvtári ellátásról szóló törvény mellett a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló 64/1999. (IV. 28.) kormányrendelet is fenntartói feladatkörbe utalja a jegyzékre való jelentkezés lebonyolítását, azokat az eseteket teljes egészében a fenntartó felelősségi körébe tartozónak véljük, amikor nem könyvtár, hanem egyéb intézmény (polgár-

mesteri hivatal, oktatási vagy közművelődési intézmény) okiratait juttatják el a Könyvtári Intézetbe, esetleg egyáltalán nem küldenek be alapító okiratot: e csoportban a szakfelügyeleti vizsgálatok több mint felénél ez volt az elutasítás oka.

A vizsgálatok 38,1 százalékában, azaz 357 könyvtár esetében a nyilvános könyvtárak adatbázisához bejelentett adatok teljes egészében egyeznek a szakfelügyeleti kérdőívre felvett adatokkal. Szinte ugyanennyi, 358 vizsgált könyvtár esetében viszont a kérdőíven szereplő és a nyilvános könyvtárak jegyzékéhez bejelentett egy vagy több adat eltér egymástól. Négy szempontot vizsgáltuk meg és vetettünk össze: a könyvtár hivatalos nevét, címét, a könyvtárvezető/könyvtáros nevét, a fenntartó megnevezését. Ezek közül az első kettő alapját a fenntartó által készített és hitelesített alapító okirat jelenti, amelynek egy példánya alapdokumentumként megtalálható kell hogy legyen az adott könyvtárban²³, hiteles másolatának pedig a Könyvtári Intézetbe kellett eljutnia a nyilvános könyvtári jegyzékre való jelentkezéskor. Mindezek alapján feltételezzük, hogy ha e két adat esetében a szakfelügyeleti jelentés és a nyilvános könyvtárak adatbázisa között eltérést tapasztalunk²⁴, akkor a jelentkezés óta az alapító okiratokat módosították – ilyen esetekben azonban a 64/1999. (IV. 28.) kormányrendelet alapján elvárhatónak véljük a módosított okirat beküldését a Könyvtári Intézetbe. 2002-ben erre csak az esetek minimális számában került sor: összesen három példát találtunk, e három esetben viszont ismét hangsúlyozni szeretnénk, hogy a módosítás beküldését valószínűleg a szakfelügyeleti vizsgálat kezdeményezte. A 2003-ban rögzített vezető szakfelügyelői összefoglalók már jóval többször hívják fel a fenntartó figyelmét a változásokat tartalmazó módosított okiratok Könyvtári Intézetbe való beküldésére.

A könyvtárak hivatalos nevének vizsgálatokor nagy számban talákoztunk olyan esetekkel, amikor a nyilvános könyvtárak jegyzékére önálló könyvtárként bejelentett intézményt a szakfelügyeleti jelentés óvodával, általános vagy zeneiskolával, művelődési házzal, közösségi házzal, faluházzal összevontan, esetleg ÁMK részeként nevezi meg²⁵. Valószínűsítjük, hogy a jegyzékre való jelentkezés óta az önkormányzat intézmény-összevonást hajtott végre, de a változásról nem értesítette a Könyvtári Intézetet. Szeretnénk biztosak lenni abban is: az intézmény-összevonást az önkormányzatok minden esetben úgy vitték végbe, hogy az 1997. évi CXL. törvény 67. § (2) bekezdése és a 69. § d) pontja szerint az összevonás végrehajtását megelőzően kikérték a nemzeti kulturális örökség miniszterének szakmai véleményét. Szintén gyakran előforduló probléma a település nevének az elnevezés melletti használata. A nyilvános könyvtárak jegyzékén a településnevet azokban az esetekben szerepeltetjük a név szerves részeként, ha ezt az alapító okirat is így rögzítette. Ehhez képest 2002-ben a problémás esetek 14,5, 2003-ban pedig 22,7 százalékában a szakfelügyelő – valószínűleg kiegészítésként – akkor is szerepelteti a településnevet, ha erre az alapító okirat szerint nincs szükség. Tisztában vagyunk azzal, hogy egy-egy megyében a sok Községi Könyvtár elnevezésű intézmény egymástól való megkülönböztetése érdekében segíthet a településnév „odabiggyesztése” a név elé vagy mögé²⁶, ugyanakkor a szakfelügyeleti jelentés esetében ennek nem látjuk kényszerítő erejét, hiszen a kérdőíven a név után következő második pontban fel kell tüntetni a pontos címet is. Talákoztunk a 2002-es jelentések között két, a 2003-as jelentések között négy olyan esettel is, ahol a nyilvános könyvtári jegyzékre való bejelentkezésnél a könyvtár még nem viselte híres ember nevét²⁷, de a későbbiekben a névadás ünnepélyes

aktusára valószínűleg sor került, mert a szakfelügyeleti jelentésben már új nevén szerepel – megint csak anélkül, hogy a névváltozásról a fenntartó a Könyvtári Intézetet értesítette volna. A további névproblémák példáiról már csak felsorolásszerűen: ami a nyilvános könyvtárak jegyzékén képviselő-testület, az a szakfelügyeleti jelentésben önkormányzat; ami az egyikben általános iskola, az a másikban művészeti iskola; ami az egyikben művelődési ház, az a másikban művelődési központ; ami az egyikben községi nyilvános, az a másikban közművelődési; ami az egyikben iskolai és községi, az a másikban községi és iskolai; ami az egyikben községi könyvtár, az a másikban klubkönyvtár és még folytathatnánk a sort...

A második vizsgálati szempont a könyvtár címe volt, ez a benyújtott alapító okiratokban székhelyként szerepel. A 2002-es jelentések közül 16, a 2003-as jelentések közül viszont, sajnos, több tucat esetben teljes egészében különbözik egymástól a nyilvános könyvtári jegyzékhez bejelentett és a szakfelügyeleti jelentésben szereplő cím. Feltételezzük, hogy ezek megint olyan módosítások, amelyeket nem jelentettek be²⁸. Nem tudtunk mit kezdeni – és bízunk benne, hogy egyszerű elírásról van szó az esetek túlnyomó többségében – azokkal a címekkel, amelyekben az utcanév megegyezik, a házszám azonban különbözik a jegyzéken és a jelentésben. Egyetlen olyan esettel találkoztunk, ahol a házszám egyezik, az utcanév változott, valószínűsítjük, hogy tényleg utcanév-módosításról van szó – várjuk a módosítás bejelentését.

A nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló rendelet 3. § (1) bekezdése szerint a fenntartók az alapító okirat beküldése mellett a jegyzékbe való felvételhez kísérlévélben megküldik a Könyvtári Intézetnek a könyvtáros nevét is. Mivel ez az adat a jegyzéken a későbbiekben módosítható a fenntartó újabb bejelentése mellett bármely más forrásból is, amint azt már fentebb is jeleztük, az idei évtől kezdve az éves statisztikai jelentéssel is összehasonlítva és ellenőrizve átvezettük az újabb neveket a jegyzék alapját jelentő adatbázisba (2002-ben a vizsgálatok 24,5, 2003-ban pedig 21,7 százalékában tapasztaltunk eltérést a könyvtáros nevénel). Többször előfordul az is, hogy a jelentés nem közli a könyvtáros nevét, illetve egyértelműen a „nincs könyvtáros” kifejezést használja, ezekre az esetekre a szakfelügyeleti utóvizsgálatok nyilván visszatérnek, hiszen a könyvtáros nélkül „működő” könyvtár nem tesz cleget a nyilvánosság jogszabályban rögzített feltételeinek.

Az összevetés negyedik szempontja a fenntartó adata volt. Mivel az Államháztartási törvény szerint a fenntartó nevének közlése nem kötelező az alapító okiratban, a nyilvános könyvtárak jegyzékén gyakran csak az alapító vagy a felügyeleti szerv rögzítésére került sor, a szakfelügyeleti jelentések azonban több esetben segítettek abban, hogy a jegyzéken végre pontosíthassuk a fenntartó kilétét. A kérdőívnek e pontjánál is találkoztunk viszont eltérésekkel: nem csak olyan eset fordult elő többször, hogy – ahhoz képest, hogy a jegyzékhez benyújtott alapító okirat világosan jelzi, hogy több önkormányzat fog össze és intézményfenntartó társulásban tartja el és működteti a könyvtárat – csak egyetlen fenntartót rögzít a szakfelügyeleti jelentés²⁹, hanem olyan is, amikor a jegyzék és a jelentés egymástól teljesen eltérő fenntartót nevez meg (pl. az önkormányzat helyett

ÁMK-t, művelődési házat, iskolát). Többször találtunk eltérést a fenntartók esetében a településtípus meghatározásában is, gyakran előfordul, hogy a jegyzéken nagyközség szerepel, a jelentés viszont községet említ³⁰.

Összefoglalva tehát: az összevetés során kiderült igen nagyszámú eltérést tapasztalva szeretnénk a NKÖM Könyvtári Osztályával egyeztetve elérni (és természetesen ennek gyakorlati megvalósítását is kialakítani), hogy a szakfelügyelők a vizsgálat megkezdése, de legkésőbb a jelentés végleges változatának megfogalmazása előtt pontos képet kapjanak arról, a vizsgálandó könyvtár milyen iratok benyújtásával került a nyilvános könyvtárak jegyzékére, illetve hogy a jegyzékre kerülés óta milyen módosításokat juttatott el a Könyvtári Intézetbe. Elképzelhetőnek tartjuk továbbá, hogy az intézet által szervezett szakfelügyelői tanfolyamokat olyan, többször megismételt továbbképzések kövessék, amelyek során – akár a szakfelügyeleti kérdőív egyes kérdéseinek sorrendjében haladva – a vizsgálatkor feltett kérdések és kapott válaszok rögzítésének módszereivel kapcsolatban közös és egységes álláspontot alakíthatunk ki. Az első lépést ezen az úton már meg is tettük: 2003 novemberében a NKÖM Könyvtári Osztálya és a Könyvtári Intézet az Országos Széchényi Könyvtárban szakfelügyeleti szakmai napot szervezett³¹. Az ott elhangzott előadások és hozzászólások alapján leszűrhető tanulságok közül az egyik legfontosabb az volt, hogy a könyvtárak a nyilvános könyvtári jegyzékre kerülés folyamatában a nyilvánosság törvényben rögzített jogának elnyerésével párhuzamosan a törvény idevonatkozó paragrafusaiiban alapkövetelményekként és alapfeladatokként megfogalmazott kötelezettségeket is vállalnak. Ezek teljesítését a szakfelügyelet hivatott felmérni és ellenőrizni, sőt a feltételek teljesülésének hiánya esetén a jegyzékről való törlést javasolni.

A közösen kialakított álláspontok figyelembe vétele után talán már nem akadunk olyan, az alábbiakban ismertetett példára, amelyre éppen e tanulmány megírása idején bukkantunk.

Az „állatorvosi ló” esete

A példában említeni kívánt községi könyvtár a nyilvános könyvtári jegyzékre való jelentkezéshez 1999. május 31-i dátummal, a polgármester kísérelvelevelével benyújtotta alapító okirata hiteles másolatát. Az okirat szerint az intézmény elnevezése: Községi Művelődési Ház és Könyvtár. A Könyvtári Intézet, a külső szakértők és a NKÖM Könyvtári Osztálya a benyújtott iratokat megfelelőnek ítélte, így a könyvtár 2000. június 16-án felkerült a jegyzékre. Ugyanezen év augusztus 31-én a községi önkormányzat úgy döntött, hogy a többfunkciós intézmény felveszi egy híres magyar prózaíró nevét, és annak rendje-módja szerint erről képviselő-testületi határozatot is hozott. Arra azonban már nem terjedt ki a figyelmre – bár a nyilvános könyvtári ellátásról szóló jogszabályok kötelezik erre –, hogy a változást a Könyvtári Intézetnek is bejelentse. Az intézethez beküldött statisztikai jelentésekben 2001-ben és 2002-ben az intézményt már az új nevén jelentették, de sem a statisztikai jelentést kitöltő könyvtár vezetőjének, sem az azokat összegző-ellenőrző megyei könyvtári kollégának nem tűnt fel az eltérés, pedig a statisztikai űrlap útmutatója minden évben felhívja a figyelmet arra, hogy az adat-

szolgáltató intézmény saját adatait köteles az alapító okirattal, illetve a nyilvános könyvtári tevékenység folytatására jogosító okirattal megegyezően használni. A Könyvtári Intézetben az utóbbi két évben ugyan megtörtént a nyilvános könyvtárak adatait tartalmazó adatbázis és a statisztikai jelentések vonatkozó részeinek összevetése, arra azonban nem volt lehetőségünk, hogy minden eltérés felfedezésre megkeressük az adott intézményt. Ugyancsak az új név használatával igényelte a fent említett könyvtár, és jelentős összegeket elnyerve meg is kapta évről-évre a könyvtári érdekeltségnövelő támogatást. A „szerencséjét” az jelentette, hogy a községben ez az egyetlen, nyilvános könyvtári feladatokat ellátó intézmény, nem kellett tehát kizárni a juttatásra jogosultak sorából amiatt, hogy az intézmény beazonosíthatatlan. 2002 decemberében szakfelügyeleti vizsgálat zajlott az intézményben, az új név használatával töltötték ki a szakfelügyeleti űrlapot (ennek első pontja a könyvtár adatait szintén „az alapító okiratban szereplő, hivatalos adatokkal megegyezően” kéri), de sem a szakfelügyelő, sem a vezető szakfelügyelő nem utalt jelentésében arra, hogy a jegyzéken szereplő név nem egyezik a bemutatott iratokban megjelölt névvel. 2003 tavaszán a könyvtár indult a NKÖM által meghirdetett felzárkóztató pályázaton, és pályázati anyagához csatolta – bár ez nem volt a számára kötelező – a névváltoztatásról szóló határozat másolatát. Éppen azért, mert az adatváltozások bejelentési gyakorlatának hiányosságaival a NKÖM Könyvtári Osztálya is tisztában van, itt végre megtörtént (szeretnénk hangsúlyozni: éppen ezen a helyszínen nem volna kötelező!) az adatok összevetése. Ezután a Könyvtári Intézet megkapta faxon az iratot, erre hivatkozva telefonon hiteles másolatot kértünk (bár ez sem kötelező intézeti feladat...) a határozatról az önkormányzat jegyzőjétől. A beszélgetés során az is kiderült, hogy még jegyzőváltás sem volt azóta a községben, tehát ez sem lehet oka a „feledékenységnek”: a 2000-ben hozott határozat aláírója mutatkozott be 2003 szeptemberében is a telefonban. A hiteles határozat két napon belül megérkezett, így végre három év után megtörténhetett a nyilvános könyvtárak adatbázisában a névmódosítás. Távol álljon tőlünk az iratokkal való „kukacoskodás” és a „még a kákán is csomót keresés” gyakorlata, de annyit meg kell jegyeznünk, hogy a könyvtári jogszabályok betartása a nyilvános könyvtári rendszer valamennyi alkotóelemére – legyen az maga a könyvtár vagy éppen fenntartója – szigorúan és megkerülhetetlenül vonatkozik.

JEGYZETEK

- 1 Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2002. november, 3–17. p.
- 2 Kulturális Közlöny, 2003. 7. 409–415. p. és 2003. 21. 900–923. p.
- 3 A 2004. évi első jegyzékhez végre Putnok város önkormányzata is beküldte a szükséges iratokat, a jegyzékre kerülésre vonatkozó döntés eredményét rövidesen közzé tesszük a Kulturális Közlöny hasábjain.
- 4 Ez az álláspont ugyan némileg ellentmond az Államháztartási törvény alapító okiratról szóló paragrafusainak, de többszöri telefonos konzultáció után mi mára feladtuk... Így tehát a település könyvtárának fenntartója és típusa a jegyzéken továbbra

is nagyközségi. Szerencsére a könyvtár elnevezésével nincs probléma, de csak azért, mert abban nem szerepel a településtípus meghatározása.

- 5 Vö.: 3K, 2002. november, 4–6. p.
- 6 Az eddig teljesen hiányzó 600-ból mindössze 28 először jelentkező (4,6%), a 149 eddig elutasítottból viszont 33 újra próbálkozó (22,1%) község könyvtára került fel a két jegyzékre. Vö.: uo.
- 7 A telefonbeszélgetések túlnyomó többsége (bár sajnos, vannak kivételek) bizonyítékot szolgáltat arra nézve, hogy még a jogász végzettségű jegyzők is szívesen veszik a konkrét célt szem előtt tartó, jó szándékú, ugyanakkor jogszabályokra hivatkozó tanácsokat.
195 = az összesen 7 jegyzék idején született valamennyi elutasítás darabszáma; 156 = 2003 decemberében elutasítás alatt álló jelentkezők száma. A különbség abból adódik, hogy a részadatok a többször – sajnos, esetleg háromszor-négyszer! – elutasított településeket minden elutasításkor számba veszik.
- 8 Pl. ha azokat a [’Megye’] Zala megyei [’Könyvtártípus’] községi könyvtárakat keressük, amelyek [’Felvétel dátuma’] 2000. 06. 16-án lettek nyilvánosak, és [’Szakfelügyeleti vizsgálat dátuma’] 2002-ben estek át a szakfelügyeleti vizsgálaton, akkor a községi könyvtárak esetében a részalátalakok száma 1643, a Zala megyei nyilvános könyvtáraké 230, a 2000. 06. 16-án nyilvánossá lett könyvtáraké 1229, a 2002-ben a szakfelügyelet által vizsgáltaké 307, a feltett keresőkérdésnek megfelelő több szempontú keresés végeredménye pedig 17 találat.
- 9 Vö.: 3K, 2002. november, 13–14. p.
- 10 Sajnos, hiába reméltük azt is, hogy erre a problémára a szakfelügyeleti vizsgálatok megoldást jelentenek majd – tapasztalatainkat külön fejezetben lásd alább.
- 11 Örülünk neki, ha egy könyvtár új épületbe költözik, és címváltozását ennek megfelelően be is jelenti, ugyanakkor nehezen tartjuk elképzelhetőnek, hogy könyvtárak tulajdajai „tértek át” tavaly óta az utca páros oldaláról a páratlanra, pedig a szolgáltatott adatok ezt jelzik.
- 12 Külön köszönettel tartozunk az e változásokat figyelemmel kísérő és a nyilvános könyvtári adatbázis kezelőjét is rendszeresen értesítő Gerő Gyulának, az utóbbi évtizedek könyvtártörténeti kronológiája fáradhatatlan szerkesztőjének.
- 13 Eleinte persze telefonszámlát nem kímélve és jó szándéktól vezérelve megpróbáltuk. A sokadik – számunkra érthetetlen – intézményvezetői „kikérem magamnak, az igazgató én vagyok” után azonban abbahagytuk.
- 14 A nemzeti kulturális örökség miniszterének 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelete a könyvtári szakfelügyeletről = Magyar Közlöny, 2001. 76. 5627–5629.
- 15 A 14/2001. NKÖM rendelet 2. §. (1) e) pontja szerint: „ellenőrzi a nyilvános könyvtár alapkövetelményeinek és alapfeladatainak teljesítését”.
- 16 Egyéb szakmai indokok alapján a kistépülési könyvtárak mellett 2002-ben két, 2003-ban pedig öt városi könyvtárban is zajlott szakfelügyeleti vizsgálat.
- 17 Sajnos, néhány szakfelügyeleti jelentésből hiányzik a kérdőíves rész, egy megye első 10 vizsgálatának anyaga meglehetősen szokatlan módon, ún. ’tif’ formátumban került rögzítésre, néhány jelentés elektronikus formája olvashatatlan file-t jelzett vagy „vírustámadás” miatt meg sem érkezett. Ez nagyban megnehezítette az anyag vizsgálatát. A későbbiekre nézve javasoljuk a szakfelügyeleti jelentések formai követelményeinek szigorúbb előírását.

- 18 Kulturális Közlöny, 2002. 21. 1034–1166. p., 2003. 7. 409–415. p. és 2003. 21. 900–923. p.
- 19 Kulturális Közlöny, 2002. 5. 235. p. 90. sorsz.
- 20 Az iratokat beküldő jegyző nem fogadta el azt az érvényben lévő rendelettel alátámasztott érvelést, amely szerint az intézmény elnevezésében az intézménytípus megjelölését, azaz a 'könyvtár' kifejezést szerepeltetni kell.
- 21 3K, 2002. november, 15. p.
- 22 Uo.
- 23 Vö. Fehér Miklós: A települési könyvtár működése és működtetése. Bp., Könyvtári Intézet, 2001. 8–10. p.
- 24 ... és jóhiszeműen feltételezzük azt is, hogy a szakfelügyelők a kérdőív kérését betartva valóban a kézbe vett alapító okiratban szereplő hivatalos adatokkal megegyezően töltötték ki az első rész adatait, esetleg megjegyzéssel éltek az eltérések esetében.
- 25 Az utóbbi eset néhányszor fordítva is igaz: a jegyzékre ÁMK könyvtárát jelentették be, a szakfelügyeleti jelentés első pontja („a könyvtár neve”) viszont önálló települési könyvtárát említi.
- 26 Még ennyi magyarázatot sem találunk a fent említett esetek fordítottjára, vagyis amikor a benyújtott okirat és így a nyilvános könyvtári jegyzék is használja a névben a településnevet, a szakfelügyeleti jelentés viszont megfélekedzik róla.
- 27 Közülük a valahai Deák-birtokhoz tartozó Kehidakustány iskolai és községi könyvtára nyilván a Deák-év eseményeihez kapcsolódva vette fel a haza bölcsének nevét.
- 28 Azokat a többfunkciós intézményeket (pl. ÁMK, művelődési ház és könyvtár) már nem is számítottuk ide, ahol mi a könyvtár címét ismerjük, a jelentésbe viszont esetleg a másik intézményrész/részek címe kerülhetett. Akár a nevek, akár a címek esetében hiába tapasztaltuk ezeket a változásokat a statisztikai jelentésekkel való összevetések idején is, a rendeletek értelmében módosításra csak akkor van jogunk, ha erről hivatalos iratok érkeznek a fenntartótól.
- 29 Szerencsére itt is van pozitív példa: találkoztunk olyan jelentéssel, amely az általunk ismert alapító okirattal egyezően a hét (!) fenntartó által működtetett könyvtár minden egyes önkormányzatát nevesítette.
- 30 Folyamatosan figyeljük a Magyar Közlönyben a településtípusra vonatkozó hivatalos, a köztársasági elnök által aláírt rendeleteket és közleményeket, valamint a KSH „A Magyar Köztársaság helységnevkönyve” című kiadványának aktuális köteteit. A jelenségről lásd még: 3K, 2002. november, 8. p.
- 31 Részletesen lásd: Szakmai nap a szakfelügyeletről = Könyvtári Levelcző/lap, 2003. 12. 20–21. p.

Hangodi Ágnes

Állományagság mint fügefalevél

Vajda Kornél cikke – *Az állományapasztás néhány kérdése* (3K, 2004/1. szám) – számtalan szívhez és észhez szóló érvet hoz fel a könyvtári állományapasztás fontosságára mellett. A cikket olvasva triviálisnak tűnik, hogy az apasztás legalább olyan fontos, mint a szerzeményezés. A mai magyar valóságban persze minden másképpen van. Nem úgy a profitérdekelt információs központokban, ahonnan módszeres hajigálás miatt inkább folyamatosan csökken a nyomtatott könyvek állománya, mivel kárt okoznak a felesleges tételek; helyet, figyelmet, takarítási kapacitást stb. foglalnak anélkül, hogy hasznot hajtának.

Az avulásnak jogászai szövegben nincs helye – húztam alá egyebek mellett Vajda Kornél cikkében, melyet az apasztásra vonatkozó jogszabály változtatási szándékának felmerülésével kapcsolatban írt. Emlékszem, amikor az avulás fajtáit német, holland könyvtárosoknak kíséreltem megmagyarázni, nem voltak képesek felfogni, hogy nekünk, magyaroknak miért nem elég indok pusztán az, ha évek óta nem veszi kézbe senki a dokumentumot.

Üzleti szemlélettel persze sokkal könnyebb. Mint ahogyan az „önszabályozó” kiskereskedői polcok esete mutatja. A kiskereskedelmet jóval csekélyebb mértékű állománygazdálkodási bürokrácia nehezíti (most tekintsünk el az ötéves tervek gyakorlatától). A boltok, áruházak lényegében a „szolgáltatási végpontok” szintjén határoznak az „állománygyarapítási” elvekről. Ez a „szerzeményezési politika” szinte kizárólag azon alapul, hogy az egyes termékekből az ügyfelek mennyit visznek. Az üzletkötők (vö.: kiadók és kereskedők) által kínált termék (vö.: dokumentumok) belistázásról (vö.: állományba vételről) a termékszüri (vö.: szerzeményező munkatársak, jobb esetben egyenesen a tájékoztatók) döntenek. Amely termékből átlagon aluli a fogyás, leegyszerűsítve: alacsony a megtérülési hányad (vö.: keveset használják, kölcsönzik) – rövid úton lekerül a polcokról. A fogyasztás (vö.: használat) optimalizálásáról a termékmenedzserek heti rendszeres látogatásaik során gondoskodnak, javaslatot tesznek az áru elhelyezésére, figyelik a szavatossági időket, ártükört készítenek¹, az üzlet tulajdonosa szintén optimalizál, és a folyamatos árufeltöltést felügyeli. Az elv jól működik a könyvek esetében is: a kínálat spektruma, elrendezése és ennek változásai önmagában is kommunikálnak, tudást hordozhatnak.²

A könyvtári szakirodalmat figyelmesen olvasónak nem idegen ez a „primitív üzleti” szemlélet. Idézet több mint tíz évvel ezelőtről: Az állománykalkulációban „kiindulási pont az állomány és a forgalom megfelelésének követelménye. Ennek mérése a következő módon történik: Az állomány minden témacsoportjánál rendszeresen megvizsgálják, hogy a kérdéses csoportnak az állomány egészéhez viszonyított aránya és a csoport forgalmának a teljes könyvtári forgalomhoz viszonyított aránya azonos-e. Ha a csoport forgalma relatíve magas: állományát növelel, ha relatíve alacsony: a kevésbé keresett műveket kivonják, illetve várhatóan nagyobb forgalmúakkal helyettesítik.”³ Miért bonyolítsuk, ami egyszerű: addig

apasszunk, míg a kölcsönzés nem csökken, illetve addig szerzeményezzünk, amíg a kölcsönzés (vagy használat) növekszik. Ha átlépjük a határt, az adófizetők bizalmával élünk vissza.

Az állomány finomhangolását segíti a csökkenő határhaszon elmélte is (Gossen I. törvénye), mely az optimális könyvtárosi létszám meghatározása mellett az állomány nagyság optimalizálásában is segít: az egymást követő pótlólagos jószágegységek elfogyasztásakor a teljes haszon egyre kisebb mértékben nő. Az állományra fordítva: az állomány fokozatos növekedése eleinte növekvő mértékű használói elégedettséget (pl. kölcsönzés) vált ki. További növelésnél csökkenni kezd az elégedettség-„hozam” növekedése, majd megáll, sőt abszolút értékben csökkenhet is (!). A jelenséget kirajzoló ún. hozamgörbe könyvtári alkalmazására egy másik cikkben lesz érdemes kitérni.

Az apasztás jelenlegi bürokratikus útjának megszüntetése tehát igen kívánatos. Feltehetően a nem-szabályozás jelentheti a legjobb utat. Ezt a lehetőséget azonban több szempont is gátolja. E tényezőket érdemes újból áttekinteni⁴:

1. Szakmai „kiválasztódás”. Könyvtárosképző intézmények felvételi beszélgetésein talán a leggyakrabban visszatérő válasz a „miért szeretne könyvtáros lenni” kérdésre: mert szeretem a könyveket. Nos, aki ab ovo a könyveket szereti, és nem elsősorban a szolgáltatói attitűd ösztökéli, annak az apasztás gondolata – érthető okokból – a foghúzásra hasonlító élményeket idézhet. Nem csoda, hogy igyekezik elkerülni az ilyen helyzeteket.
2. Történelmi szemlélet túlzott kiterjedtsége. Bár az utóbbi tíz évben szemmel láthatóan csökkent, a könyvtáros tananyagokban továbbra is számottevő a könyv-, könyvtár-, könyvtarostörténelem, önálló tantárgyként és más stúdiumokba integráltan is, pl. a katalogizálás, az osztályozás stb. története. Az évtizedeken keresztül ekként szocializálódó könyvtárosok szemlélete a használói elvárásokhoz képest erősebben koncentrálna a múlt relikviáinak megőrzésére. A könyvtári rendszer szintjén nem feltétlenül jelent gondot, de az egyes végpontokon belül komoly torzulásokhoz vezet. (A történelmi szemlélet megtestesül a „kulturális örökségben” mint szabályozó entitásban is. És mivel tét nélküli dolog, nyugodtan eljátszozhatunk a gondolattal, miképpen változna a helyzet, ha a múzeumkönyvtárak és a megőrző könyvtári funkciótól eltekintve a könyvtárak, mondjuk, a gazdasági tárcához tartoznának. Ez annál is inkább érthető lenne, hiszen a könyvtárak – legalábbis elvileg – a tudásgazdaság alapkövét jelenthetik, olyan gazdaságát, amelyben a tudásmenedzselési kompetenciák jelentik a hatalom alapját. Vö.: a tudás – hatalom. Vagy ezt csak elméletben gondoljuk igaznak?). A történelmi, megőrző szemlélet túlterjedtsége a könyvtárak igazánláját is csökkenti. A felülősség természetesen házon belül keresendő.
3. A patinás könyvtár képzete. Magyar könyvtárosok anno egy nagy angol közkönyvtárban rákérdeztek, hol vannak a régi könyvek. A válasz meglepte a hallgatóságot: „korábban voltak ugyan ilyenek, de mivel nekünk a használókat kell szolgálnunk, a régi könyveket átadtuk a múzeumnak, hiszen azokat ők tudják használni”. (A hazai és az angol múzeumok képességei között persze lehetnek eltérések.) Hasonló szemléletet találunk Németországban: „A BDB [a Német Könyvtáros Egyesületek Szövetsége] ajánlásából az is kiderül, hogy ideálisnak az ötös kölcsönzési mutatót tartja [egy dokumentumra

általában évi öt kölcsönzés jusson]. Ezzel nemcsak a fenntartóhoz szól, hanem a könyvtárosokat is szorgalmas és tervszerű apasztásra ösztönzi. A BDB ajánlása szerint az állomány elvileg 20 év alatt cserélődik ki teljesen. Az állomány fele így 10 évesnél fiatalabb, a másik fél pedig 10 évnél régebbi. Az UNESCO javaslata ezzel szemben: legkevesebb 40 százalék legyen öt évesnél frissebb. Az NDK-ban annak idején ötéves tervekben határozták meg a teendőket; lehet, hogy most [az új tartományokban a fentiekhez] hasonlóan kellene szabályozni a dokumentumok átlagéletkorának csökkentését.”⁵ A nem növekvő könyvtár gyakorlati megvalósulásáról a hazai szakmai közéletben még mindig nagyon kevés szó esik.⁶

4. Fügefalevél. Gondoljuk csak el: hogyan „nézhet ki” sok könyvtár állománya, ha – őszintén! – kihajítjuk az ott szükségtelen köteteket, rég nem használt (legtöbbször bekötött!) folyóiratokat, vinillemezeket stb. Mármost azokat, amelyeket a használó sok éven keresztül nem kívánt, tehát nem minőség. (E gondolat felmerülésekor egy neves megyei könyvtár tájékoztató munkatársa megrettenve jegyezte meg: akkor ki kellene dobni az állomány felét!) S ha ezt így lenne – gondoljuk csak tovább –, akkor hogyan lehetne nagyobb könyvtárepületért, nagyobb költségvetésért lobbizni?! Vajda Kornél idézi Maruszki Józsefet, aki attól tart, hogy egy őszinte leválogatás esetén „besétálunk a restriktív kitért szájába”.⁷ E súlyos szemlélet továbbélni látszik. Feltételezésem szerint azért, mert a könyvtáros – mint entitás – könyvek vastag mennyisége nélkül identitásában jelentősen csorbulva érzi magát. Még akkor is, ha ezek a könyvek igazából használhatatlanok, funkció nélküliek! Maurice Line mondotta volt, hogy a könyvtárak állományát három részre lehet osztani:

- A használók számára nagyon értékes és jó dokumentumok (ezeket már ellopták).
- A további még érdekes dokumentumok (ezek nem találhatóak a polcon, mert kikölcsönözték őket).
- A maradék, legkevesbé érdekes dokumentumok (amelyeket bőszen őriznek és óvnak a könyvtárosok).

Nyilván e harmadik csoportot érdemes – minél kisebb bürokrácia bevonásával – likvidálni. [sic!] Mi marad akkor?

A japán Iskolai Könyvtárosok Szövetsége sikertelenül lobbizott költségvetés-növelésért. A képviselők ugyanis nem értették, miért panaszkodnak, amikor tele voltak könyvtáraik könyvekkel. Hiába bizonygatták a könyvtárosok, hogy az állománynak csak töredéke a használható rész. Erre a könyvtárosok stratégiát váltottak: a használhatatlan állományrészt eltávolították. A kongó polcok látványa olyan hatást tett az illetékes parlamenti bizottságra, hogy 1993-ban, az általános recesszió idején csak az iskolai könyvtárak ott önálló tételt jelentő kiadási tétele nem változott – ti. az összes többi csökkent.⁸ Képesek-e a hazai könyvtárügyi irányítók a stratégiaváltásra?

A hazai könyvtárpolitika irányítói és a szakfolyóiratok cikkei is gyakran és szívesen hangoztatják az egyébként nagyon helyénvaló szlogent, hogy a könyvtár legfontosabb erőforrása a munkatársak közössége. Mihelyt azonban e kijelentéseket, szövegeket átvizsgáljuk, kiderül, hogy a legfontosabb

erőforrásnak továbbra is az állományt tartják; érdemes megfigyelni a felsorolások sorrendjét, az erőforrások egyes tételeinek kifejtettségét és logikáját.⁹ A kultúraváltás tehát egyelőre csak felszínes, ami szintén megkérdőjelezi a szakmai sikerjelentések valóságtartalmát is. A könyvtár továbbra is túlnyomórészt a csökkenő vagy egyenesen negatív értéket képviselő információt kívánja menedzselni, a tudásmenedzsment (más kifejezéssel: ismeretgazdálkodás) – benne tervszerű tudásfeltárás, tudástérképezés, -megosztás és -generálás, a kommunikációs gátak lebontása stb. – kevés kivételtől eltekintve a nyilatkozatok szintjén valósul meg.¹⁰

5. Fenntartói és használói „nyomás”. Az apasztással kapcsolatban komoly tényezővé válhat a könyvtárosok által is elnevelt használói kör, illetve a megtevesztett fenntartó. Nem egyszer fordult már elő, hogy a rég kézbe nem vett dokumentumok kiadásán felháborodó használó a fenntartóhoz szalad a „hitleri könyvégetéshez” hasonló cselekedetet tapasztalva. (A kifejezés nem véletlenül került idézőjelbe. E sorok hasonló cselekedeten ért írója egyik igazgatói figyelmeztetését e szavak kíséretében kapta.) Az apasztást tehát érdemes speciális használó- és fenntartóképzéssel kezdeni, hogy elkerüljük a kellemetlen helyzeteket. Ami ennél is fontosabb: a könyvtárost egyre inkább a könyvtár fizikai vagyontárgyaival tudatosan gazdálkodó, igény szerint folyamatosan szerzeményező és apasztó gazdálkodóként tartásuk nyilván, és egyre kevésbé múzeumőrként.
6. Belső tehetetlenségi nyomatók. Vajda Kornél nem biztos abban, hogy az apasztás kérdéskörét jogszabállyal, rendelettel érdemes szabályozni, s e bizonytalanságot e sorok írója is vallja, hozzátéve, hogy a kevesebb szabályozás legtöbbször jobb, mint a több szabályozás – főként önálló, tudatos szolgáltatók esetében. Annak ellenére, hogy ez a mindenkori szakmai rezsim(ek) kompetenciája, és a jogszabályalkotás mennyiségi paraméterei nem ritkán válnak tévesen értelmezett identitásának a kérdésévé, produktivitásának fontosnak vélt mutatójává. E belső nyomás az önszabályozó – ha tetszik, felnőtt – szakmai önirányítás kialakulása ellen hat.

* * *

A könyvtár mentálhigiénés fejlődésének kívánatos útja – meglátásom szerint –, hogy a könyvtáros az olvasó szemével gondolkodva a könyvet csupán eszközként tekinti ugyanúgy, mint a hasznos információt hordozó webhelyeket, telefonon elérhető informátorokat, tévé- vagy rádióműsorokat, csevelyszobák közönségét. (Más a helyzet a könyvtári rendszer egészét tekintve vagy múzeumkönyvtárak esetén. Ez utóbbiak azonban funkciójukban gyakorlatilag inkább a múzeumokhoz, mint a könyvtárakhoz állnak közelebb.)

A könyvtári információs- és tudásszolgáltató tevékenység – egyben teljesítmény – legfőbb princípiuma a használói igények irányában proaktív szolgáltatói attitűd és készség. Ehhez képest minden más jószág (eszköz, állomány, berendezés stb.) másodlagos szerepű. Az ezzel rendelkező információs és könyvtári szakember akkor is megállja a helyét, ha háta mögött csak feleakkora vagy még kisebb kézzel megfogható állomány található. Ilyen esetben a nagy állomány fügefalevele nélkül sem meztelen a király. Talán érthető e gondolat a képzavar ellenére is.

Örvendetes, hogy egy, már a megszületésekor megkérdőjelezhető hasznosságú, majd' harmincéves jogszabály felülvizsgálata van készülóban. Felmerül persze az a kérdés is, hogy mi a helyzet a közelmúltban elkészült, a gyakorlatban rosszul működő jogszabályokkal, pl. közalkalmazotti törvénnyel (fenntartja a kontraszelekciót, nem batorítja a friss szakmai, és azon túli gyakorlat elterjedését stb.) vagy az 1997-ben megjelent kulturális törvénnyel (nem határoz meg szankciókat az elégtelen teljesítés esetén)? Indokolt tehát a kérdés: most lesz-e bátorság és bölcsesség a kívánatos változtatásokra?

JEGYZETEK

- 1 A konkurens termékek árainak feljegyzése, árazási gyakorlatának vizsgálata, összevetése a saját gyakorlattal.
- 2 „Egy jól működő piacgazdaságban a boltok kínálatából érdekes következtetéseket lehet levonni. Jómagam a vezetőképzés területén dolgozom; ha meg akarom tudni, mi újság a szakmában, meglátogatom kedvenc londoni könyvesboltomat, és megnézem, hogyan rendezik el a polcokat. (...) Új téma, új kategória a könyvek csoportosításához. A kereslet és a kínálat direkt módon egymásra talál.” = Bőgel György: Tudásmenedzsment: a láthatatlan hatalom. = Magyar Távközlés (1999) 10. 3–8. p.
- 3 Bestandaufbau in der dreiteiligten Bibliothek / Konrad Umlauf. = Buch und Bibliothek 44 (1992) 9. 800–808. p. Referálva: Állományépítés a hármas tagolású könyvtárban. A korábbi koncepciók továbbfejlesztése. = Könyvtári Figyelő 39 (1993) 2. 301–302. p.; [http://w3.oszk.hu/manscr/wwwi32.exe/\[in=refl.in\]/?93/136*16931](http://w3.oszk.hu/manscr/wwwi32.exe/[in=refl.in]/?93/136*16931)
- 4 Egy korábbi áttekintés: Mikulás Gábor: Gondolatok az állományellenőrzésről és a selejtezésről. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 3 (1994) 8. 20–23. p.
- 5 Darf etwas mehr sein? Zur Höhe des Erwerbungssetats / Konrad Umlauf. = Buch und Bibliothek 46 (1994) 12. 972–979. p. Referálva: Lehet egy kicsivel több? Az állománygyarapítási keret nagyságáról. = Könyvtári Figyelő, 41 (1995) 2. 336–337. p.; [http://w3.oszk.hu/manscr/wwwi32.exe/\[in=refl.in\]/?95/129*21916](http://w3.oszk.hu/manscr/wwwi32.exe/[in=refl.in]/?95/129*21916)
- 6 Egy kivétel: cikk a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárról: Cseri Péter: Bibliotéka egymilliárd forintból : számítógépes kölcsönzési rendszer az Év könyvtárában. = Népszabadság (2003. okt. 9.) <http://www.nepszabadsag.hu/Default.asp?DocCollID=136453&DocID=119908>
- 7 Maruszki József: Gyakorlatias gondolatok a „túlhízaltságról”. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 4 (1995) 3. 36–39. p.
- 8 Mikulás Gábor: Iskolai könyvtárosok, mint politikai nagytökések. = Könyvtári Levelező/lap 7 (1995) 10. 23–24. p.
- 9 Pl.: Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007 között. Ld.: <http://www.ki.oszk.hu/dok/strat.rtf>
- 10 Egy ilyen nyilatkozat volt a 2003. évi vándorgyűlés kilenc fontos mondata közül az első: „Az információgazdálkodásra képes könyvtár minél előbb és minél inkább térjen át a tudásgazdálkodásra!”

Mikulás Gábor

MINERVA Plus-projekt találkozó Budapesten

Február 9–10-én az Országos Széchényi Könyvtárban zajlott le az európai MINERVA-projekt (<http://www.minervaeurope.org>) kétnapos rendezvénye. A projekt résztvevőit a tavalyi pármái konferencián Rónai Iván, a NKÖM képviselője hívta meg Magyarországra. A MINERVA az európai kulturális minisztériumok hálózata, amelynek elsődleges célja összehangolni és koordinálni az európai kulturális örökség digitalizálását célzó projekteket.

A rendezvény első napján a MINERVA-projekt számolt be (Review) az Európai Bizottság képviselőinek az eddig elért eredményekről, munkákról. Elsőként *Rosella Caffo* (Olaszország), a projekt vezetője adott általános áttekintést az eddigi tevékenységről, a Lundi Alapelvek* megvalósításának helyzetéről, hiszen lényegében a MINERVA fő célkitűzése ez volt. A projekt két év alatt létrehozta a célul kitűzött hálózatot részint az európai kulturális minisztériumok, részint egyéb digitalizálással foglalkozó nemzeti közgyűjteményekből. Az induláskor meglévő hét ország után további uniós tagországokat sikerült beszervezni. A projekt folytatásaként induló MINERVA Plus már az újonnan csatlakozó államokat is magába foglalja, valamint két unión kívüli országot: Oroszországot és Izraelt. A projekt munkacsoportjaiban az általános célkitűzések konkrét megvalósítása folyt az elmúlt években. Az egyes országokat képviselő szakemberek nemzetközi rendezvényeken ismerkedtek meg egymással, cserélték ki tapasztalataikat. A munkacsoportok felhasználói kézikönyveket adtak ki, amelyeket széles körben terjesztenek. A jó példákat összegyűjtik, és nemzeti kulturális honlapokon népszerűsítik. A projekt elősegítette az egyes nemzeti és intézményi digitalizálási politikák összehangolását; lépéseket tett a költséghatékonyság növelése érdekében; technológiai ajánlásokat dolgozott ki az egységes munka érdekében. A közeljövőben távoktatást szerveznek majd a tapasztalatok, credmények mind szélesebb körben való terjesztéséért. A MINERVA technológiai eredményeit felhasználva egy új projekt, a MICHAEL egy nemzetközi on-line szolgáltatás kifejlesztését célozta meg, amely egyszerre teszi kereshetővé és böngészhetővé a nemzeti kulturális portálok tartalmát. Az indulásban egyelőre Franciaország, Olaszország és Anglia vesz részt.

---

* A Lundi Alapelvek és a végrehajtását tartalmazó Lundi Cselekvési Terv magyar fordítása nyomtatásban megjelent a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2003. júliusi, illetve novemberi számában (elektronikus változata megtalálható a <http://www.ki.oszk.hu/3k/valogatottcikkek.html> címen), valamint elérhető a MEK honlapján: <http://mek.oszk.hu/html/irattar/ajanlas/lund-hun.htm>
<http://mek.oszk.hu/html/irattar/ajanlas/lund-csel.htm>

Minna Kaukonen (Finnország) a WP2-es (benchmarking), a teljesítményértékeléssel és -összehasonlítással foglalkozó csoport vezetője tartott rövid áttekintést a csoport munkájáról. A 2003 folyamán közzétett kérdőíves felmérésük alapján közel 100 projektről gyűjtöttek be adatokat. A felmérés nyomán folytatják a teljesítmény-összehasonlító eszközök fejlesztését, a további elemzéseket és a következő gyakorlatok példáinak gyűjtését.

Muriel Foulonneau (Franciaország) a WP3-as (Inventories of digital resources), a digitális források katalógusainak munkacsoportja képviselőként számolt be munkájukról. A csoport a projekt alapját képező témával, a digitális források nemzeti katalógusainak feltárásával, összekapcsolásával foglalkozik. Miután tisztázták az alkalmazandó módszert és a közös stratégiát, konkrét közös adatmodellt dolgoztak ki a digitalizálási projektek, intézmények és termékek/szolgáltatások nyilvántartására. Az adatmodell egyik legfőbb szempontja a katalógusok átjárhatósága és – ebből következően – összekapcsolhatósága volt. Az adatmodell alapjául a projekt keretében kidolgoztak egy speciális Dublin Core adategységet, a DC.Culture-t, míg az átjárhatóság alapjául az OAI-PMH-t jelölték meg. A munkacsoport francia–olasz együttműködéssel kidolgozott egy működő portált a digitalizálási projektek nyilvántartására. Egyik altémájuk a többnyelvűség szempontjainak vizsgálata, a többnyelvű keresés problémáinak megoldása.

Dawid Dawson (Anglia) a WP4-es (Interoperability), az átjárhatósággal foglalkozó munkacsoport vezetője részletesen ismertette eredményeiket. Ez a munkacsoport dolgozott ki egy speciális Dublin Core adatgyűjteményt DC.CULTURE néven, amely biztosítja a nemzeti szintű digitalizálási katalógusok összekapcsolását és közös kereshetőségét. Ez utóbbit az Open Archive Initiative kezdeményezés OAI-PMH ajánlása alapján dolgozzák ki. Angol gyűjteményekben egy tesztváltozat már működik, dolgoznak a terjesztésen és a közös használaton. A munkacsoport szintén összeállított és nyilvánossá tett egy kézikönyvet, amely egyelőre munkaváltozatban érhető el a tagok számára.

Isabelle Dujacquier (Belgium) a WP5-ös (Quality framework), a minőségi keretrendszerrel foglalkozó munkacsoport vezetőjeként adott áttekintést munkájukról. Kidolgoztak egy tíz pontból álló szempontrendszert a kulturális weboldalak fejlesztői számára, ezenkívül egy kiadványt is megszerkesztettek és megjelentettek ezen honlapok fejlesztőinek. (Handbook for Quality in Cultural Websites, Improving Quality for Citizens). Jövőbeli terveik között szerepel a kézikönyv egyszerűsített, konkrét fejlesztési ajánlásokat tartalmazó változatának kidolgozása és a fontosabb fejlesztő eszközök lefordítása.

Borje Justrell (Svédország) a WP6-os (Good practices), a jó példákat és a szakértő központokat összegyűjtő munkacsoport tevékenységét mutatta be. A csoport gyakorlatilag átfogja a többi munkacsoport eredményeit a katalógusok létrehozásától az összehasonlító elemzéseken át az összekapcsolódásig. Közvetlen kapcsolatot teremt a projekt menedzselése és a projekt eredményeinek terjesztése között. 2003-ban ők is összeállítottak egy kézikönyvet (Best Practice Handbook), amely a digitalizálás fontos munkalépéseit végigjárva ad alapvető iránymutatásokat. A kézikönyv az iránymutatásait részint a projekt résztvevői köréből vett, de azon túli referenciapéldákkal is alátámasztja. További terveik között szerepel a kézikönyv egyszerűsített változatának kidolgozása, több nyelvre való lefordítása és széles körben történő terjesztése. 2004-ben új, széles körű kampányt indítottak (egyszerűbb kérdőívek-

kel) az európai jó példák összegyűjtésére, bemutatására. Ebbe már hazánktól is felmutatható gyakorlatot, projekteket várnak.

Maria Teresa Natale (Olaszország), a MINERVA projektmenedzser-csoport tagja a projekt honlapjának fejlesztését mutatta be. A projekt eredményeinek egyik legfontosabb terjesztő eszköze a MINERVA-honlap. Ezen nyomon követhető az egyes munkacsoportok tevékenysége, PDF-formátumban letölthető az elfogadott kiadványok többsége, részletes információk kaphatók a projekt szakmai rendezvényeiről. A honlapot az Ausztrál Nemzeti Könyvtár beválasztotta webarchiválási projektjébe. Az Európai Bizottság szakemberei leginkább azt hiányolták, hogy a projekt partnereinek honlapján kevésbé volt megtalálható utalás a MINERVA honlapjára, ennek pótlására helyben fel is kérték a tagokat.

Antonella Fresa (Olaszország), a MINERVA projektmenedzser-csoport tagja, a projekt technikai asszisztense lendületes előadásában a projekt eredményeinek terjesztéséről, a munkaterv továbbfejlesztéséről beszélt. Áttekintést adott az eddig elért eredményekről, a konferenciákról és munkamegbeszélésekről, a kézikönyvekről és jelentésekről, a projekt résztvevői körének bővítéséről. Az elmúlt évben a stratégiai célként megfogalmazott bővítést sikerült megvalósítani. Európa országainak többsége magas intézményi szinten tagja a projektnek, amelynek számos más digitalizálási, kutatási–fejlesztési projekttel van kapcsolata, együttműködése. Az eddigiekben sikerrel teljesítette a feladatát egy európai hálózat és hatékony koordinálási mechanizmus létrehozásával. Kapcsolatokat épített ki Európán túl is, főként az Egyesült Államok és Kanada irányába.

A további tagokkal kibővített projekt folytatása a MINERVA Plus. Az új projekt indítását tavaly nyáron fogadta el az Európai Bizottság, gyakorlatilag az új projekt első hivatalos összejövetele volt a budapesti rendezvény második napja, február 10-én.

Bevezetőjében ismét Rosella Caffo köszöntötte az új tagokat. Röviden ismertette a MINERVA történetét. Kitért a Nemzeti Képviselői Csoport (National Representative Group – NRG) szerepére, amely a tagországok legmagasabb politikai képviselőit biztosítva igyekszik megvalósítani a Lundi Alapelvben foglalt célkitűzéseket. A gyakorlati kivitelezés a MINERVA és a folytatásaként létrejött MINERVA Plus-projekt feladata. Ezért a két projekt természetes kapcsolatban van egymással, a korábban létrejött munkabizottságokban az új tagoknak is képviseltniük kell magukat egy-egy alkalmas szakemberrel. Magyarországot az NRG-ben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a MINERVA Plus-projektben az Országos Széchényi Könyvtár képviseli. 2004. első félévében az új tagoktól is várnak javaslatokat a „jó példák”-kampányba, bemutatva saját, példaértékű digitalizálási projektjeiket. Ezenkívül a MINERVA Plus-projektben új fejlesztési irányok is indulnak a meglévő munkacsoportok keretein belül.

WP3 – a katalógusok munkacsoporton belül indul:

a többnyelvű tezaszaurusok témája. Ennek vezetését Magyarország vállalta, jelenleg folyamatban van az alkalmas szakemberek kiválasztása.

WP4 – az átjárhatóság, közös kereshetőség munkacsoporton belül indul:

a digitalizációs programok üzleti modelljeinek témája.

- WP5** – a minőségi keretrendszer munkacsoporton belül indul:
a kisebb kulturális intézmények igényeinek témája, valamint a
- WP6** – a jó gyakorlatok munkacsoporton belül indul:
a kulturális digitalizálás költségeinek csökkentését célzó program.

A projektben Magyarország is képviselve van, sőt az egyik új kutatási témának vezetőjévé váltunk. 2004 első félévében kell elindítanunk az intenzív munkát. A hazai MINERVA-csoport aktivizálásával minél szélesebb körben biztosítanunk kell a projekt eredményeinek elterjesztését. Célszerű a fontosabb kézikönyvek magyarra fordításával kezdeni a munkát. A magyar szakembereknek minél előbb be kell kapcsolódnuk a MINERVA nemzetközi munkacsoportok munkájába, megismerve az eddigi eredményeket, folytatva a munkát. Ezeket a tapasztalatokat lehetőleg minél szélesebb szakmai közönség előtt Magyarországon is ismertté kell tenni. Ez különösen fontos a Magyar Információs Társadalom Stratégia, azon belül is a Nemzeti Digitális Adattár mielőbbi indulása miatt, hogy eredményeinket, nagyobb, mintaértékű projektjeinket mihamarabb felmutathassuk a nemzetközi porondon. Ennek fontossága különösképpen a küszöbön álló uniós csatlakozásunk fényében kiemelkedő jelentőségű. Az egyik munkacsoport vezetésével külön felelősség hárul a magyar szakemberekre, hiszen európai szintéren kell bizonyítani alkalmasságukat egy, éppen a többnyelvűséggel foglalkozó fejlesztő munka élén.

A lehetőség előttünk áll, rajtunk múlik, hogy tudunk-e megfelelően élni vele.

Moldován István

Közös kutatási program brit partnerekkel, 2002–2004

Lassan befejeződik az a brit–magyar könyvtári projekt, amely a két ország közötti felsőoktatási, kutatási és kulturális program keretében jelenleg is zajlik a veszprémi megyei és egyetemi könyvtárban a Könyvtári Intézet és könyvtáros szakértők részvételével. Erről a projektről szeretnénk menet közben egy beszámolót közreadni, és egyben jelezni, hogy a projekt záró konferenciájára 2004 júniusában kerül sor Veszprémben.

A projekt terve

A támogatás elnyerésére benyújtott pályázat rövid címe így hangzott: „Könyvtári teljesítménymérés: projekt az irányelvek kidolgozására, bevezetésére és értékelésére”. A projekt ötlete onnan eredt, hogy a teljesítménymérés, a minőségbiztosítás és a teljes körű minőségmenedzsment a magyar könyvtárakban is egyre inkább előtérbe kerül. Nagy-Britanniában ezt a szemléletet és a hozzá kapcsolódó

technikákat már jó ideje alkalmazzák, és könyvtári–tájékoztatói szolgáltatások területén is meghonosították. A pályázók úgy gondolták, hogy a stratégiai tervezés, stratégiai gondolkodás és a bevált gyakorlatra (*best practice*) támaszkodó kezdeményezések széles körű megismerése az egész magyar könyvtárügy fejlődésére pozitív hatással lehet. A projekt során a részt vevő könyvtárak munkatársai megismerik a teljesítménymérési–önértékelési technikákat, elemzik a szolgáltatások hatékonyságát, és kidolgozzák a minőségbiztosítás későbbi rendszerét. A projekt emellett hasznos adalékokkal szolgálhat majd a közkönyvtári és felsőoktatási könyvtári irányelvek megfogalmazásához és bevezetéséhez, továbbá a *Könyvtári minőségfejlesztési program 21* megvalósításához is.

Résztevők és munkamódszerek

A projekt két helyszíne a Veszprémi Egyetem Könyvtára (a továbbiakban egyetemi könyvtár) és az Eötvös Károly Megyei Könyvtár (megyei könyvtár), koordinátorai brit részről Margaret Keeling, az Essex County Council könyvtárakért felelős vezető munkatársa, magyar részről pedig Dippold Péter, a Könyvtári Intézet igazgatója. A projekt másik brit szakértője Mark Brown, a southamptoni egyetemi könyvtár igazgatója; magyar résztvevői a koordinátoron kívül: Egyházy Tiborné és Halász Béla a két veszprémi könyvtár részéről, Skaliczki Judit és Zalai Kovács Éva könyvtári szakértőként, Hegyközi Ilona pedig a Könyvtári Intézet munkatársaként. A projekt során a résztvevők könyvtárlátogatások, értekezletek, tapasztalatcserék és munkamegbeszélések alkalmával találkoztak, a két találkozás között pedig folyamatosan konzultáltak egymással: elektronikus levélben tartották a kapcsolatot, és különböző dokumentumokat küldtek meg egymásnak. A brit szakemberek tájékoztatást kaptak a felmerülő problémákról, megküldték észrevételeiket, javaslataikat, és egyúttal – lehetőség szerint – tájékoztatást adtak a brit gyakorlatban bevált módszerekről.

Az első helyszín: Veszprém

2002 októberében Veszprémben az első koordinációs értekezleten a résztvevők – a két könyvtár vezetői, munkatársai és a szakértők – arról tanácskoztak, hogy a megyei könyvtár és az egyetemi könyvtár mely területeken igényli a brit szakemberek támogatását a minőségfejlesztési kezdeményezések elindításához.

A konzultáció és a könyvtárlátogatások tapasztalatai alapján megfogalmazódott, hogy a projekt keretében az egyetemi könyvtárat főként az új szakok indításával, az ehhez szükséges állomány beszerzésével és az épület működképességének biztosításával kapcsolatos gondok foglalkoztatják, míg a megyei könyvtár az új szolgáltatások bevezetése területén igényel segítséget. Kiderült, hogy ez a projekt jó alkalom a megyei és az egyetemi könyvtár megállapodásának kidolgozására, amelyben együttműködésük és közös szolgáltatásaik kereteit rögzítenék.

A résztvevők meghatározták a projekt keretében elvégzendő fő feladatokat:

1. a stratégiai terv kidolgozása, amely érdekérvényesítési tervet is tartalmaz;
2. állományelemzés, a használók elégedettségének mérése;

3. egy-egy kiválasztott szolgáltatás részletes vizsgálata, teljesítménymérés, más magyar könyvtárak hasonló tevékenységével összevetve,
4. a két könyvtár együttműködési megállapodásának megfogalmazása.

A második személyes találkozás: a brit gyakorlat megismerése

2003 márciusáig a két könyvtár munkatársai elkészítették a könyvtárak stratégiai terveinek első változatát, javaslatot dolgoztak ki az állománykezelés módszereire és az állomány súlypontjaira, kérdőívet állítottak össze az elégedettségi vizsgálathoz, valamint javaslatot tettek a vizsgálandó szolgáltatásokra és a két könyvtár közötti együttműködés területeire.

A southamptoni egyetemi könyvtárban dr. Mark Brown igazgató és vezető munkatársai bemutatták a könyvtárat, ismertették a tervezés gyakorlatát – a stratégiai terv és az éves cselekvési terv kapcsolódását is beleértve –, majd a teljesítménymérés gyakorlatáról konzultáltak a magyar vendégekkel. Rendelkezésükre bocsátották a náluk végzett elégedettségi vizsgálatok kérdőíveit. A *SCONUL* (Society of College, National and University Libraries = a brit felsőoktatási és nemzeti könyvtárak bizottsága) statisztikai adatai alapján példákkal illusztrálták a benchmarking alkalmazását, és felhívták a figyelmet a *SCONUL* további módszertani dokumentumaira (például a *Benchmarking Manual*-ra), amelyeket jól lehetne hasznosítani a magyar felsőoktatási könyvtárakban is.

Az Essex megyei közkönyvtári hálózatban tett látogatások azt mutatják, hogy a projekthez közvetlenül nem feltétlenül szorosan kapcsolódó témákban is hasznos megoldásokat lehet megismerni. Chelmsfordban, a megyei könyvtárban Margaret Keeling és vezető munkatársai tájékoztatást adtak

- a *People's Network* (a közkönyvtárak internetre kapcsolását célzó kormányprogram) előzményeiről és társprojektjeiről;
- az *Essex Online* projektről, amelynek célja a megyei önkormányzati szolgáltatások – köztük a könyvtári-információs szolgáltatások – közvetítése egy közös portálon (2005-re az összes szolgáltatásé) elektronikus formában;
- a állampolgároknak szóló webes szolgáltatások kialakításának folyamatáról a *SeamlessUK* országos projekt részeként (ebbe a szolgáltatásba helyi, regionális és országos információkat kapcsolnak be);
- a különböző szintű és típusú hálózati tanulási lehetőségeket kínáló *LearnDirect* programról, valamint
- ennek regionális változatáról, a *LearnEast* programról, amely öt szomszédos megyei önkormányzat együttműködésével folyik.

Vendéglátóink részletesen bemutatták a megyei könyvtári hálózat közösen épített on-line katalógusát (*ELAN*), amely a közös állomány alakítását, kezelését és mozgatását is segíti (az ellátórendszerben három megye működik együtt), és szó esett a brit könyvtárügy kiemelt programjának megvalósításáról, a hátrányos helyzetűek könyvtári és információellátásáról is (a hajléktalanszállókra, nyugdíjasházakba, a házhoz kötöttek számára helybe viszik a szolgáltatásokat, egy-egy számítógépes munkaállomást is felállítottak).

A projekthez szorosabban kapcsolódva az angol közkönyvtári statisztika (kiadja a *CIPFA*, a közpénzek elszámoltatásával foglalkozó hatóság) elemzésére is sor került az essexi közkönyvtári hálózat éves terveinek tükrében és más könyvtári felmérésekkel összevetve. A *benchmarking* tapasztalatai azt mutatják, hogy az adatokat egyrészt főként a megyén belül, másrészt pedig Essex megye és más angliai megyék viszonylatában is célszerű (a 2001-ben megfogalmazott országos normatívák felhasználásával) összevetni. (Az angol kollégák hasonló eljárást javasoltak a veszprémi megyei könyvtár számára is.)

Ismét itthon: felmérések, javaslatok kidolgozása és az angol kollégák látogatása

A projekt következő szakaszában a két részt vevő magyar könyvtárban felmérésekre került sor a használók elégedettségének vizsgálatára (szempontjai: az állomány, a tájékoztatás, a használat és a használók képzése). Folytatódott a könyvtárosok továbbképzése a stratégiai tervezés, a minőségbiztosítás és teljesítménymérés területén. Kétszer került sor tréningre Skaliczki Judit és Zalainé Kovács Éva vezetésével. A felmérések eredményeként mindkét könyvtár elkészítette szolgáltatásfejlesztési javaslatának első változatát, különös figyelmet fordítva egymás szolgáltatásainak a használatára. Később, egy kiegészítő vizsgálat során az egyetemisták könyvtárhasználatát vizsgálták a megyei könyvtárban, valamint azokat az olvasókat kérdezték meg, akik a megyei könyvtár beiratkozott olvasói, de használják az egyetemi könyvtárat is.

A harmadik tanácskozás alapját 2003 novemberében már ezeknek a felméréseknek és javaslatoknak a dokumentumai képezték. Megszületett a két magyar könyvtár közötti együttműködési megállapodás első változata is. Világossá vált, hogy a felmérés eredményei nyomán módosítani kell az intézmények stratégiai terveit. Az angol kollégák azt tanácsolták, hogy a könyvtárak válasszák ki azokat a teljesítménymutatókat, amelyek számukra valóban fontosak, és amelyek más könyvtárakkal való összehasonlításra is alkalmasak, és felhívták a figyelmet a mennyiségi és minőségi mutatók összehangolására – ez ugyanis a projekt egyik legfontosabb célja. Úgy látták, hogy célszerű kevesebb, de megvalósítható fejlesztési célt kitűzni. (A prioritásoknál fontos szempont lehet például az, hogy a felhasználók számára mely célok a legfontosabbak, mely területeken várható külső – ti. központi – támogatás, milyen erőforrások szükségesek a megvalósításhoz stb.). A személyi feltételek javításához regionális tréningeket, rövid kurzusok szervezését látták szükségesnek a szolgáltatások fejlesztése érdekében.

A későbbiekben a használói felmérést mindkét könyvtár megismételte egy nagyobb mintán, a kérdőívet szükség szerint saját igényeihez igazítva.

Előzetes eredmények

A két könyvtárban munkacsoport alakult a beszerzések összehangolására. Mindketten továbbra is alapvetően a gyűjtőkörüknek megfelelő állományt szerzik be, de

egyed, a regionális ellátás szempontjából fontos területeken – és a profilok összemossódása miatt – ésszerű összehangolniuk beszerzéseiket. A bölcsészettudományi oktatás igényeinek jobb kielégítése érdekében a megyei könyvtár számára hasznos lenne, ha a bölcsész tanszékektől megkaphatnák az ajánlott irodalom jegyzékeit. Ezek összegyűjtésére az egyetemi könyvtár vállalkozott; hasonló igénylistát kérnek a megyei könyvtár munkatársai a videodokumentumok beszerzéséhez (ezek biztosítását a továbbiakban teljességgel a megyei könyvtár vállalja).

A szolgáltatások fejlesztésének megtervezésénél többnyire olyan területek élveznek majd elsőbbséget, amelyek fejlesztéséhez külső támogatás várható. Felmért példákul

- a két könyvtár közös felkészülése a hátrányos helyzetű olvasók ellátásával kapcsolatos NKÖM-pályázatra (esetleg közös pályázat benyújtása), együttműködés a városi szociális szolgálattal, igény esetén a dokumentumok házhoz szállításának megszervezése;
- javaslat összeállítása a megyei könyvtárban a kistéleplési könyvtárak ellátásának fejlesztésére;
- gépbeszerzési terv készítése a számítógépes szolgáltatások fejlesztését elősegítendő, és
- egyéb, az intézmények számára bevételt hozó szolgáltatások kidolgozása (pl. technikai eszközök kölcsönzése).

A két könyvtár együttműködése ennél jóval szélesebb körű:

- Útmutatót készítenek az egyetemi könyvtárban található, bölcsészettudományi forrásokat tartalmazó on-line adatbázisokról, és tisztázzák, hogy az egyetemi könyvtár hálózati szolgáltatásait milyen feltételek mellett vehetik igénybe a megyei könyvtár olvasói, és viszont.
- Megállapodást dolgoznak ki arra nézve, hogy az egyetemi hálózaton szolgáltatott elektronikus könyvekhez és folyóiratokhoz a megyei könyvtár olvasói hogyan és milyen feltételekkel férhetnek hozzá.
- Tervezik, hogy a későbbiekben az olvasókról közös számítógépes nyilvántartást működtetnek.
- Közös tanfolyamok indításán is gondolkodnak, különösen a számítógép- és internethasználat területén (esetleg távoktatási formában is).
- Az egyetemi könyvtár felvetette, hogy az Aleph-rendszer gyarapítási moduljának használatával távmunkára is nyílna lehetőség az új beszerzések katalógizálására.

A 2003. novemberi látogatás az angol szakértők számára kitekintéssel is szolgált. A Könyvtári Intézetben tájékoztatót hallgattak meg a települési könyvtárak helyzetének alakulásáról a könyvtári statisztika tükrében, továbbá a Debrecenben, Egerben és Szolnokon folyó, a közkönyvtárak és a felsőoktatási könyvtárak munkatársai által közösen lebonyolított könyvtári marketingvizsgálat közbenső tanulságairól. Sikerült egy-egy könyvtárlátogatást is beiktatni az angol vendégek programjába: egyikük a FSZEK egyik régióközpontjába (Kőbányára), másikuk pedig a Budapesti Műszaki Egyetemre (BME–OMIKK) látogatott el.

Egy ilyen projekt alkalmat ad arra, hogy két egymás mellett működő könyvtár munkatársai felmérjék az együttműködés konkrét lehetőségeit, s az együttműkö-

dés a szolgáltatások színvonalának emelése mellett ésszerűsítéshez és megtakarításhoz is vezethet.

A projekttervben kitűzött célok teljesítése előreláthatólag változásokat fog hozni a részt vevő intézmények működésében. Megoldásaik és gyakorlatuk modellként szolgálhat majd a hasonló típusú intézmények számára és az együttműködésükhöz. A záró konferencián 2004 júniusában, Veszprémben a résztvevők és a szakértők előadásaiból a szélesebb szakmai közönség is részletesen tájékozódhat a projekt menetéről, a felmerült problémák megoldásáról, a vizsgálati eredményekről és a tanulságokról egyaránt.

A Könyvtári Intézet az egyetemi és a megyei könyvtári irányelvek összcállításához, a NKÖM pedig az átfogó *Könyvtári minőségfejlesztési program 21* lebonyolításához használja fel ennek a British Council által támogatott projektnek a tapasztalatait. A projekt dokumentumai a Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjteményébe kerülnek.

Hegyközi Ilona

Irány Disneyland?

Újra felcsillant a remény: hátha mégis a nyomtatott betű felé lehet irányítani a hazai lakosság jelentős, időközben a mozgóképi szórakoztatáshoz, a tévés, számítógépes képernyőhöz jobban vonzó részét; hátha javítható a magyar diákok szövegértésének színvonala!

Már-már elfeledkeztünk az egykori, lassan három és fél évtizede elindult, jó-cmlékű „Olvasó népért” mozgalomról. Pedig micsoda fontos felismerést tettek Veres Péterék akkor, 1968–69-ben nyilvánossá: a fennen hirdetett célok csak töredékesen valósultak meg, a lakosság, a nemzet, a dolgozók széles tömegei még mindig nem váltak olvasókká! S közben milyen megsemmisítő kritikát kapott néhány évvel korábban a Népszabadság lapjain a megjelenést követő hónapokban Fejes Endre Rozsdatemetője. „A mi munkásosztályunk nem lehet ilyen!”

Mit tehetünk? Vizsgáljuk az okokat, és tervezzünk, szervezzünk kiadói, terjesztői, könyvtárosi (mozgalmi) eszközökkel a helyzet tényleges javulását eredményező akciókat! (Nyilván nem lehetett véletlen az OSZK KMK-ban az olvasáskutatási részleg megalapítása 1968 júliusában.) Az MSZMP Központi Bizottsága, a kulturális kormányzat határozatai nyomán került „pénz, paripa, fegyver”, és a szocialista brigádoktól a KISZ alapszervezetekig elindult valami (többek között a József Attiláról elnevezett olvasómozgalom), amiben volt természetesen jó adag látszattervekénység, de talán húzóerő is, segítőkészség, átgondolt stratégia meg ideológiai elfogultság és főként az agymosás, a „szocialista személyiség-típus kialakításának” szándéka. (Természetesen a mozgalom tárgyyszerű, érdemi értékelése máskor, máshol elvégzendő feladat.)

Azután, illetve részben ezzel párhuzamosan következett a „Kell a jó könyv!” című (egyébként ugyancsak részletesen elemzendő), a szovjet könyvek forgatására buzdító, éveken át ismétlődő, központilag meghirdetett, de lassanként éppen

a könyvtárosok, a KMK-s kollégák javaslatai nyomán egyre több valódi irodalmi értéket tartalmazó akciósorozat. De a tervgazdaság mind látványosabb kudarcával párhuzamosan ezek is lassan elenyésztek. S a rendszerváltozást követő évekből származó, jól ismert olvasásszociológiai adatok a haszonelvűség, az amerikanizálódás előretörését, mi több, a semmit nem olvasók arányának jelentős mértékű gyarapodását bizonyították, illetve erősítik meg folyamatosan. (Lásd főként Gerben Ferenc adatait és részben sajátjainkat.)

De most ennek depressziónak vége! Itt a sokkal tudatosabban, hosszabb távra tervezett mozgalom. Nagy Ágoston, hat hónapos unokám, illetve gondviselője (nem a szülei, minő ódivatú szavak!), „Téged is vár a DISNEY Könyvklub!” című színes, szagos prospektust kapott: *„Jelentkezz a klubba és rövidesen megérkezik az első könyv és az ajándék CD, mely mellett még egy ajándék van: egy fantasztikus hátizsák!”* (A CD és a hátizsák pirossal! Egyébként a féléves csemetének éppen a hátizsák hiányzik mostanság a legjobban.) Kevés szöveg, sok kép a jól ismert Disney-figurákkal: hat héten belül küldik az első csomagot, Hófehérkét, azután az Oroszlánkirályt, a Szörny RT-t, meg a többi jól ismert, *„csodaszép, csak a klubtagok számára készült, boltokban nem árusított könyvet”*. Havonta, külön rendelés nélkül érkeznek a csomagok (2115 Ft). Szó esik még a mesék örömteli, ismétlődő hallgatásáról, a közös élmény kapcsolatteremtő erejéről, a fantázia és a szókincs gyarapításáról, no és a megfelelő törvényi háttér megjelöléséről: *„az Ön gyermekének lakcímét a BM Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatal adta ki ... törvény ... bekezdése alapján.”*

A jelentkezési lapot pedig „Küldd el már ma!”

Az ironia minden árnyéka nélkül fejet kell hajtanunk a profi fogalmazás és kivitelezés előtt. Tudják, mit akarnak. (Ez most csak a „beetetés”.) Biztos, hosszú távon jól kamatozó befektetést, piacot, profit-maximalizálást! Csak a lelkiünket, a kultúránkat, csak ízlésünket, gondolati, érzelmi alappilléreinket, a kora gyermekkori azonosulási mintáink hallatlanul gazdag kincsesládát, konfliktusmegoldó stratégiáinkat, erkölcsi kapaszkodóinkat, jelzőkaróinkat, hagyományainkat, csak Árgyélus királyfit és Tündérszép Ilonát, csak a Kiskondást és Deszkavári királyfit, csak Hollófernyigest meg Rózsát és Ibolyát, a csodaszarvast, Fejérlófiát meg a hadak útját, a vasorrú bábát, Nagyerejű Jánost és a hétfejű sárkányt. A Grimm testvéreket meg Elek apót, Andersent és Gárdonyit, Selma Lagerlöföt, Illyést, Weörest, Milne Karinthy Frigyes fordította szövegét és rajzait, Fekete Istvánt, Kiplinget, Janikovszkyt, Kányádi és Christine Nöstlingert, Szabó Magdát, Astrid Lindgrent, Zseleznyikovot, Michael Endét, Lázár Ervint, Békés Pált.

Egyszerűbben szólva: meséink, jól ismert beszédfordulataink, történetmondó sémáink, múltunk, önazonosságtudatunk, a nemzedékek hosszú sora óta újra meg újra elmondott saját énekeink, verseink, történeteink helyett a fogyasztói társadalom „szabályaihoz” jobban igazodó, a Hollywoodból importált „kulturális egyenszabású hamburgert, kukoricapelyhet”.

Félreértés ne essék! Itt már szabad piacgazdaság van. Senki nem akar tiltó gesztusokkal élni. Ellenkezőleg. Hálásak vagyunk az említett cégnek, hogy végre példát mutat, hogyan is kell szakszerűen, átgondolt stratégiával jó üzletet csinálni.

Igen, a gyerekeinken, unokáinkon keresztül! Keltsük fel bennük a kíváncsiságot, a vágyat jó korán, hogy életük végéig elkötelezettjei legyenek valami nagyon fontosnak! A folyamatos, belső párbeszédnek, a szorongásoldó belső képek, „filmek” gyártásának, a mesemondás, az együttlét gyönyörűségének, az utalások, az idézetek közösségteremtő, folytatható, variálható erejének.

Tanuljunk tőlük és másoktól, s a technikákat, módszereket használjuk sokkal jobban, gazdagabb eszköztárral és nemesebb célokra!

Gyorsan vegyünk elő néhány példát. Az USA több államában kormányzati segítséggel működik egy program, amelynek keretében a megszületés napjaitól hat éves korig havonta kedvezményesen vásárolhatnak a szülők egy darab gyermekkönyvet. Az ötéveseknek már 60 saját kötet közül lehet kiválasztani az éppen vágyott esti olvasmányt. Svédországban a babákat többek között kilenc hónapos korukban is elviszik a csecsemőgondozóba, ahol ekkor mindenki az ilyen jellegű, a beszélgetés, az éneklés, a versek, a ritmikus mondókák, a mesék jelentőségére utaló tanácsokkal együtt ajándékba kap egy kifejezetten ennek a korosztálynak szóló könyvet. Ha a szülő eddig nem vette volna meg a csöppség első, saját tulajdonú mondogatni, énekelni, mesélni, olvasni való kötetét.

Ausztráliában mostanában került a parlament elé a „Bookstart” javaslat, mely szerint minden újszülött három ajándékkönyvet kapna, de már a második kötet kézhezvételének feltétele, hogy legalább az egyik szülő iratkozzék be egy könyvtárba.

Évtizedek óta a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok (például a PISA 2000) eredményei szerint a finn gyerekek értik legjobban az eléjük tett idegen szövegeket. Milyen okok lehetnek a háttérben, erről tartott a Nemzetközi Olvasástársaság konferenciáján, Kréta szigetén 2004 januárjában előadást Paula Malin asszony. Nem az olvasástanítási módszerek, nem a tankönyvek tartalomjegyzéke, ábráinak esztétikai elemzése állt mondandója középpontjában. (Nyilvánvalóan ezek sem elhanyagolható témák.) Sokkal fontosabbnak ítélte, hogy országukban az olvasás általános tekintélye magas, a legtöbb család újságokat, hetilapokat rendszeresen előfizet, amelyek lapozgatását, a szülői példát a picinyek is naponta tapasztalják, majd maguk is követik. Oktatási rendszerük 15 éves korig egységes követelményrendszerrel operál, s a lemaradókkal (egyénileg és kiscsoportokban) azonnal, hatékonyan foglalkoznak az erre kiképzett szakemberek, segítők, pszichológusok. A tévében vetített filmek szinte kivétel nélkül eredeti nyelven hallhatók, tehát finn feliratokat kell estéről estére olvasniuk a történeteket, párbeszédet megérteni akaró gyerekeknek, felnőtteknek. Kitűnő közkönyvtári hálózatuk az ország teljes területén (bizonyos vidékeken bibliobuszok) könnyen elérhetővé teszi a rendszeres és széles körű, egyébként az iskola által ugyancsak ösztönzött, gyakori könyvtárlátogatást. Továbbá már a várandós, leendő édesanyák, egyáltalán a szülők ilyen jellegű felkészítéséről is jó előre gondoskodnak.

S ami talán a leginkább meglepő egy kutató szakember szájából: Finnországban naponta ingyen meleg ételt kap mindenki az iskolában! Gondoljunk csak a mi északkeleti országrészünk, kistelepüléseink, magas munkanélküliséggel küszködő régióink, falvaink gyerekeire! Micsoda vonzerőt jelent, jelentene ezekben az iskolákban a napi többszöri, ingyenes étkezés lehetősége! (Abaújban, Baktakéken évtizede működik egy ilyen példaadó iskola, ahol a cigány származású tanulók többek között ezért is kiemelkedően jobb eredményeket érnek el, mint a néhány faluval messzebb lévő iskolák hasonló szociális háttérrel rendelkező diákjai.)

A vonzó, követendő példák sorát a Könyv és Nevelés című folyóirat 2003. 1. számában olvasható cikkekre (Mihály Aliz: Olvasó gyerekek Angliában, 15–26. p.) emlékeztetve folytatjuk.

Az 1992-ben még csupán 300 résztvevővel elindult (láss csodát, itt ugyancsak a Bookstart névre keresztelt) program 2000-ben már 650 000 fős mozgalommá szerveződött, amelyre végre jó lenne a legtágabb hazai közvélemény figyelmét ugyancsak felhívni. Kiadók, terjesztők, önkormányzatok, gyermek-egészségügyi hálózatok, civil szervezetek összefogása révén megszervezték az újszülöttek és a könyvek korai, rendszeres és biztonságos találkozásainak sorát. Derbyshire régiójában működik legjobban ez mozgalom, amelyben a könyvtári tagtoborzással nem várnak a kötelező beiskolázás idejéig, akkor már „túl késő lenne”, vallják a szervezők.

A nyolc hónapos babákat meglátogató védőnővel együtt a könyvtáros is megjelenik a családnál, és egy ajándécsomagot visz magával, amelyben értékes gyermekkönyveket, a szülőknek (és nem a gondviselőknek!) szóló információs anyagot, beíratkozási lapot találnak, s melyből könnyedén tájékozódhatnak a korai éneklő, mondókázó, verselő, beszélgető, mesélő, olvasó alkalmak attitűdökét megalapozó, személyiségformáló, kapcsolatokat elmélyítő jelentőségéről, no és a könyvtári beíratkozás hogyanjáról, az őket leginkább érintő programokról, könyvekről és egyéb dokumentumokról. A kétéves picinyek pedig már egyenesen személyre szóló meghívást kapnak a könyvtárba, és hogy ez valóban emlékezetes legyen számukra, egybekötik a születésnapjuk megünneplésével.

A Reading Today legutóbbi (2003 decemberi/2004 januári) számában olvasható egy rendkívül figyelemre méltó, tömör hozzászólás. Hosszú évtizedek óta California államban olvasnak leggyengébben a tanulók. Az okokat keresve a globális (whole language) módszerű olvasástanítást találták „bűnösnek”. Pontosan tíz éve tudatosan áttértek a hangoztató, összetevő (phonics) eljárásra, s az eredmények mit sem javultak! Mert, állítja a szerző, sem a szülők, a felnőttek, sem a gyerekek olvasási, könyvtárhasználati szokásai nem változtak meg.

„Áhítattal, szenvedéllyel, figyelemmel és kérlelhetetlenül olvasni.” – ahogyan ezt több mint fél százada Márai Sándor papírra vetette a Fűves könyvben. Ezek, vagyis szakszerűen fogalmazva a motivációs bázis meg a napi gyakorlat, a könyvtárlátogatások sűrűsége, az otthoni könyvek száma, a számítógépek értelmes használata lehetnek a legfontosabb befolyásoló mozzanatok.

Végül, szinte a fentiek összegzéseként, emeljünk ki egy radikálisan új kutatási eredményt! Ezek szerint a sokat emlegetett szociológiai összefüggés a tanulók szövegértési szintje és a szülők iskolai végzettségi szintje között a nagyobb vizsgálati mintákon jól igazolható ugyan, de az intenzívebb mikrokatatások egyértelművé teszik a jellegzetes kivételeket: az alacsonyabb iskolázottságú, de a csecsemőkkel, a picinyekkel, az óvodásokkal sokat és színesen beszélgető, verselő, éneklő, mesélő anyák gyerekei igenis egyenrangúan vagy még jobban tudnak, szeretnek olvasni, mint a „jobb családokból” érkezett diákok. Lám már a családon belül – igaz, jó korán, de mégis – ki lehet egyenlíteni az iskolázottsági különbségekből fakadó hátrányokat!

Merre is menjünk tehát? Vegyük csak fel a kedves, felkészült, a „Disney Könyvklub” triójában pályára lépő kollégák által elénk dobott kesztyűt! Induljon el végre egy nemes versengés: ki tud jobbat, hatékonyabban kínálni a jövő meghódítása,

gyerekeink, a tanulékony munkaerő, a teherbíróbb, konfliktustűrőbb személyiségek tömeges nevelése, a középosztályi gondolkodás- és életmód terjesztése, tehát az olvasás becsületének visszaállítása érdekében.

Elképzelhetetlennek tartom, hogy a Bart István és Zentai Péter vezette Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, és a Nagycsaládosok Országos Egyesülete a Magyar Olvasástársaság szakembereivel, a megfelelő pedagógusi szervezetekkel összefogva ne tudna egy, az önkormányzatok és a mindenkori kulturális kormányzat számára is elfogadható programcsomagot a megfelelő asztalra mielőbb letenni. (A jó példákat bőven soroltuk.)

Teljesen egyértelmű, hogy a fentiek nem csupán a hazai, magyar nyelvű könyvkiadás és terjesztés, valamint a könyvtári rendszer egymást kölcsönösen kiegészítő, összefonódó érdekeit, de egyúttal az egész mai magyar társadalom sikeres modernizációját, versenyképességét is szolgálhatnák.

(Micsoda véletlen! 2004. április 16-án az OSZK-ban a Magyar Olvasástársaság közgyűlésének témája: „Globalizáció és nemzeti kultúra az Európai Unióban”, előadóink lesznek: György Péter, Varga Lajos Márton, Kulin Ferenc, Tőkéczki László és Moldován István.)

Mindnyájan tudjuk, hogy itt és most a „lét és a lé együtt a tét”! Ma még van választási lehetőségünk.

Nagy Attila

Egy tanácskozás tanulságai

Közel egy évtizedes múltra tekint vissza a hollandiai Maassluis, a romániai Kézdivásárhely és Hatvan város könyvtárának szakmai kapcsolata.

Több ízben is fel-felkerestük egymást, és ezek a könyvtári beszélgetések – a két esztendővel korábban Hatvanban egyszer már megrendezett szakmai párbeszéd –, úgy éreztük, elegendő hátországot jelentenek számunkra egy konferencia előkészítésére és megrendezésére.

Felfokozta a szándék valóra váltását, hogy Maassluisban 2001-ben, Hatvanban 2002-ben avatták, avattuk fel az újjáépített városi könyvtárat, amely örömteli eseményeken kölcsönösen jelen voltunk. Így a korábbi években kialakult szakmai és kollegiális kapcsolatok hátszelét kihasználva és élvezve a Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Kollégiumának támogatását, 2003. október 13–15-én háromnapos könyvtári konferenciát rendeztünk Hatvanban, az Ady Endre Könyvtárban. A kölcsönösen elfogadott téma alapján a tanácskozás „A Gyermek és az ifjúság olvasási kultúrája” címet kapta. Vendégeink között üdvözölhettük Co Visser urat, Maassluis-Maassland könyvtárának és az intézmények Stedenband Alapítványának elnökét, Wonter van Heiningen könyvtárigazgató urat, Duller Györgyit, a már említett alapítvány kurátorát – tolmácsként. Kézdivásárhelyről Vántsa Judit igazgató asszony és Bitay Éva könyvtáros érkezett.

A sokszínű előadások sorát Papp István, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nyugalmazott igazgatóhelyettese nyitotta meg, akit – régen ismert, kedves – kollégaként üdvözöltek a vendégek. Korábbi években az ő házigazdai kalauzolásával nyertek betekintést a FSZEK szolgáltatásaiba, fiókhálózatának működésébe. Vántsa Judit igazgató asszony a kézdivásárhelyi könyvtár munkájának mostoha körülményeit is bemutatva sok szakmai örömet szerző élményeiről szólt, hangsúlyozva a tényt, hogy a lelkesedés nem mindig elegendő az épület vagy az állomány hiányosságainak pótlására. Sajnos, Horváth Tibor, az OPKM nyugalmazott főigazgatója csak szellemiségben lehetett jelen: a *Könyvtár az ifjúságért* című előadását távollétében felolvasva tudtuk megismertetni a hallgatósággal. A házigazdák a könyvtár különféle részlegeinek szolgáltatásain keresztül mutatták be a gyerekek és az ifjúság kiszolgálását az intézményben. Külön kitértek a könyvtár gyakorlatában közel harmincesztendő múltira visszatekintő olvasótábori munkára, amely az elmúlt tíz évben a kézdivásárhelyi fiatalokkal közösen szervezett táborok sorozatát jelentette. Az is kiderült, hogy minden évben háromszáz körüli azon fiatal olvasók száma, akik különféle felsőfokú oktatási intézményekben végzik tanulmányaikat, és eredményesen tudják használni az Ady Endre Könyvtár gyűjteményét.

A vendégek részesei lehetnek a gyerekkönyvtárban a *Táltos madár* címmel tartott bemutató foglalkozásnak, amelyet Kassa Andrásné gyermekkönyvtáros a 4. osztályos kisiskolások részére szervezett. Az iskolai könyvtárak látogatásának egyik kiemelkedő mozzanata volt a Kodály Zoltán Általános Iskolában Melykóné

Tózsér Judit által tartott könyvtári óra, ahol a kézikönyvek használatát gyakorolták a gyermekek.

Kiegészítője volt az eseményeknek a három város gyermekkönyvtárai által gyűjtött gyermekrajzokból rendezett alkalmi kiállítás, amelynek megnyitásával kezdődött a szakmai tanácskozás. A háromnapos konferencia összeggzésekor mindkét bemutató óra alapos és elismerő kritikában részesült vendégeinktől. Közös állásfoglalás született az ilyen értelemben vett kapcsolattartás folytatására. Co Visser elnök úr állásfoglalása szerint a megkezdett közös munka 2004-ben Hollandiában, Maassluisban folytatódik. Mint leendő házigazda magára vállalta a konferencia témájának kiválasztását, az előkészítő és szervező munkát.

Wonter van Heiningen az alábbiakban foglalta össze szakmai tapasztalatait:

„a hatvani könyvtártól széles körű beszámolót hallhatunk a szolgáltatásnyújtásról a fiatalok részére. Nagyon tanulságos könyvtári óráknak lehettünk tanúi, amelyek rendkívül kreatív módon valósultak meg. Kézdivásárhelyről egy másik álláspontot hallottunk, miszerint fontos lenne az iskolák látogatása és a velük való együttműködés. Ezek a könyvtári órák és kapcsolatfelvételek különösen nagy hozzáértéssel bonyolódtak.

A tanácskozás ideje alatt meglehetősen sok pozitív tapasztalattal gazdagodtam a gyerekekhez való közeledés, a kreatív és tájékoztató tevékenységek, a gyűjtemények kezelése és az iskolákkal való kapcsolat terén.”

Örülünk véleményének, hiszen mindannyiunknak az volt a szándéka, hogy így legyen.

Kocsis István

Az alábbiakban a tanácskozás három előadását közöljük [A szerk.]

Az ifjúság a városi könyvtár tereiben

A városi könyvtár tereiben keressük az ifjúság helyét, s a viszonylag egyszerűnek látszó probléma egyre szerteágazóbbnak, bonyolultabbnak bizonyul. Mindenesetre nem olyan egyértelmű feladatnak, mint amilyent a gyerekszolgálat térbeli megjelenítése jelent – bár ma már a gyerekek könyvtárhasználatát sem a 19. századi pillangómodell szerint képzeljük el: a bejárat után jobbra a felnőttek, balra a gyerekek vagy fordítva, aztán a megszabott életkori határ elérése után ünnepélyes keretek között vezetjük át a gyereket a felnőttek részlegébe valamiféle be-

avatási rítus keretében. Elég, ha csak a nevelépszichológiai megfontolásokra utalok, az érési folyamat egyénenként eltérő ütemére, az érdeklődés jelentkezésének időpontjára és erejére, a gyereklét sajátos világára és egyben társadalmi beágyazottságára stb. Mindebből aztán különféle üzemszervezési, módszertani, szolgáltatási feladatok és megoldási variánsok születnek, amelyekkel szembesülve a könyvtáros végül e területen sem látja oly egyszerűnek és gondtalannak munkáját.

Mielőtt egyáltalán terekkel, az olvasókör és szolgáltatások térbeli megjelenésével és elhelyezkedésével foglalkoznánk, ajánlatos lesz kissé messzebből megközelíteni a kérdéskört, vagy legalábbis feltenni azokat a kérdéseket, amelyek megválaszolása kihatással lehet a könyvtár térbeli szerkezetére.

Mit értünk ifjúságon? Milyen életkori kategóriák tartoznak ide? Egyáltalán leírható-e pusztán születési dátumokkal ez a társadalmi csoport? Lehet-e általában érvényes határokat szabni? Hiszen már a korábban szilárdnak hitt határkő, a 14. születésnap mint az ifjúkor kezdete is megingott. Hát még a befejezte! Meddig tart az ifjúság, és mik a jellemző vonásai? Ugyanabban a korosztályban találunk különféle szinteken tanulmányokat folytatókat (nem mintha az idősebb évfázatokra nem lenne jellemző a tanulás), munkában állókat, tudományos kutatókat és csellengőket, olyanokat, akik létfenntartásuk feltételeit maguk teremtik meg, s olyanokat, akikről a családjuk vagy a társadalom gondoskodik ilyen-olyan mértékben. Van, aki szegénységben él, van, aki jómódban. Van, aki világlátott, van, akinek a horizontot a pláza falai jelentik. Van, aki futó kapcsolatokban él – vagy mondjuk szebben: keresi az igazit –, de van, aki már családos, s egy-két gyerek örömet-terhét is vállalta. És így tovább.

Az ifjúság halmaza tehát nagyon heterogén, s a könyvtáros aligha vállalhatja át a szociológiától ennek feltárását, mozgásának leírását. Ajánlatos viszont, hogy annál szorgalmasabban olvassza az idevágó szociológiai publikációkat. Ezek megállapításait környezete valóságával összevetve juthat el olyan következtetésekhez, amelyek kihatással lehetnek szolgáltatásaira és könyvtára térrendszerére.

A könyvtáros dilemmája abban áll, hogy két, életritmusában, változási ütemében és változásának kihatásaiban igen eltérő tényező összeműködését kell biztosítani. Az egyik tényező a könyvtári tér a maga fizikai valóságában, állományával és berendezéseivel. Legyünk őszinték. Ha szemügyre veszünk egy középkori, egy reneszánsz, egy barokk vagy egy modern könyvtárat, a stílusjegyeken túl lényegi különbséget alig találunk bennük. Állványokon vagy egyéb tárolóeszközökön különféle dokumentumok jelennek meg, s közöttük emberek állnak, ülnek, szemükkel vagy fülükkel, esetleg tapintásukkal érzékelik a dokumentumok hordozta információt, szót váltanak róla vagy egyébről. Az évszázadok során bekövetkezett változások inkább felületiek, semmint a lényegre érintők, s nem nevezhetők gyorsnak sem – még az információk kezelését érintő technikáé sem szédítő. Ezzel szemben ott áll az ember, az olvasó egyén, aki nagyságrendekkel rövidebb, száz évek helyett évekkel mérhető ütemben megy át élete során igen radikális változásokon. (Bár megengedve, hogy filozófiai szempontból lényegre állandó marad.) Ráadásul ezek a változások nem azonos menetrend szerint zajlanak le mindenkinél. A két tényező összehangolására a könyvtáros változatos eljárásokat alkalmazott az idők során (különféle részlegek felállítása, az állomány elrendezése és feltárása, szolgáltatások kifejlesztése), de valahogy mindig korosztályi csoportok kialakítására kényszerült, s nem az egyéni fejlődési úthoz igazodott. Ez természetszerűleg kö-

vetkezett abból, hogy az olvasói közösség minőségi jellemzőit is mennyiségileg leírható kategóriába soroltuk, soroljuk.

Az egyén szempontjából azonban a könyvtár külsejének, belsejének az ő fejlődésével, érésével, hanyatlásával együtt, szinkronban kellene változnia, ami nyilvánvalóan lehetetlen. Ezért igyekszünk kialakítani azt a sokarcú könyvtárat, amely jó eséllyel lehet képes a különféle, egyebek mellett az életkortól meglehetősen függő igényeknek megfelelni.

A könyvtár egyik arcát föltétlenül a nyitvatartási idő jelenti. Most ne menjünk bele annak a kérdésnek a boncolgatásába, hogy a – mint láttuk – bizonytalanul körvonalazható társadalmi kategóriaként mutatkozó ifjúság különböző csoportjainak időmérlegébe hogyan fér bele és milyen helyet foglal el a könyvtárhasználat; elégedjünk meg annak szelíd megkérdezésével, hogy mennyiben illeszkedik a könyvtár órarendje az ifjúság órarendjéhez, pontosabban – és itt ez a fontos – az egyes, potenciálisan könyvtárhasználó ifjúsági rétegek órarendjéhez. Mennyi hasznot hajtának a délelőtti nyitva tartás órái a középiskolásoknak? Mennyit a hétvégi zárva tartás a hazalátogató egyetemistáknak, főiskolásoknak? Várhatók-e dolgozó fiatalok a könyvtárba napközben vagy késő délután vagy este? Mikor illeszkedik a tanulás ideje a napirendbe? És a szórakozásé? A társas együttlété? Ismert, de újra és újra megválaszolandó kérdések.

A fentiekben éppen csak vázlatosan érintett problémák és összefüggések fényében alighanem nyilvánvaló, hogy szóba sem jöhet az ifjúság és a könyvtári térrendszer kapcsolatában a múlt század hatvanas–hetvenes éveinek naiv ötlete, a térbelileg elkülönített ifjúsági részleg vagy akárcsak ifjúsági sarok. Ennél sokkal rugalmasabban, változtathatóbban kellene kezelnünk a könyvtári tereket.

Voltaképpen arról van szó, hogy a térrendszer egészét kellene úgy formálnunk, hogy alkalmas legyen a sokféle ifjúság sokféle igényének kielégítésére. Ráadásul úgy, hogy egyúttal helyet találjanak benne azok is, akik még nem vagy már nem sorolhatók az ifjúság – mint láttuk – gumikategóriájába. Fából vaskarika? Lehet, hogy igen. Próbálkoznunk azonban mégis érdemes.

Induljunk el a kályhától, a közkönyvtár eddig még meg nem kérdőjelezett hármas funkciójától – bár érdemes lesz hozzávenni a szociális szempontot is mint a tevékenység és szolgáltatások egyik aspektusát.

Kezdjük a legkézenfekvőbb, a tanulmányi–nevelési funkcióval. Nincs abban semmi új, hogy az általános és középiskolai kötelező és ajánlott olvasmányok önálló állományrészként jelennek meg az olvasói térben. Egy városi könyvtár azonban tovább léphetne ebben az irányban. Több lehetőség is kínálkozik. Akár egy tanulmányi tér kialakítása, amelynek az állománya szorosabban és rugalmasabban igazodhat mind az általános tantervhez, mind a helyi programokhoz; akár az alsóéves felsőoktatási hallgatók szakokhoz illeszkedő olvasmánygyűjteményének felállítására (a humán és társadalomtudományok, de még a gazdasági, műszaki és természettudományok területén ez nem látszik lehetetlen feladatnak a magyar kiadványok tekintetében – legfeljebb példányszámmal nem lehet követni az igényeket); akár egy konzultációs pont felszerelése szakinformációs és tanácsadó szolgálattal, technikai eszközökkel az általános tájékoztató szolgálat keretében; akár különféle tanfolyamok indítása az iskolai tanulmányokhoz kapcsolódóan vagy azoktól függetlenül s ehhez állandó vagy más szolgáltatásokkal közösen használt szeminárium–tantermi tér elkülönítése; akár a legkorszerűbb technikával felszerelt, elmélyült munkát lehe-

tővé tevő olvasói munkahelyek rendelkezésre bocsátása. Megfigyelhető, hogy a tanulás nem mindig jelent egyéni tevékenységet, gyakran két-három fős csoportokban folyik. Kérdés, hogy ez a fennszóval járó kommunikáció miképpen illeszthető a könyvtár olvasói övezetébe, ugyanis nehezen szakítható el az állománytól, s így az ellenőrzési pont előtti zajosabb térbe való helyezése nem jelent ideális megoldást.

Ami az információs szerepkört illeti, felmerülhet, hogy érdemes-e külön funkcióként megjelölni, hiszen a tanulás és a szórakozás is információs folyamatnak tekinthető. Mégis javasolt külön funkcióként kezelni, mégpedig a használói indíték jellege miatt: a használó nem tekinti tanulásnak, ha pl. napi feladatának elvégzéséhez, problémájának megoldásához információt keres. Ebben az értelemben többen élnek a könyvtár információs funkciójával, hiszen mindenkinek szüksége van valamiféle információra, míg rendszeres, szervezett vagy öntevékeny tanulmányokat nem mindenki folytat. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha feltételezzük, hogy a fiatalabb korosztályok – engedelmet kérek a korosabbaktól – nyitottabbak, érdeklődőbbek, kíváncsibbak, s szerényebb ismeretanyaguk miatt is mohóbban vágnak az információra. A könyvtár általános tájékoztató szolgáltatása – amelynek szerves része újabban az ún. közhasznú információs szolgálat – mindenki felé és előtt nyitott, de talán különös figyelmet kell fordítani az ifjúságra. A városi könyvtárat hiteles helyé, megbízható forrássá éppen információs szolgáltatása teszi. Ennek megfelelően centrális helyet kell kapnia a könyvtár térrendszerében, már a bejáratától jól láthatóan, valahol az ellenőrzési–beíratkozási–kölcsonzési pont környékén, esetleg azzal kombináltan. Nincs itt hely arra, hogy taglaljuk dokumentum-állományát, technikai felszereltségét, működési rendjét, azt azonban le kell szögeznünk, hogy az információs pult előtt, de mögötte is bőségesen kell helyet szánni reá. (A katalógusok elhelyezésének problémája időközben megoldódott, mert a könyvtár bármely pontján bármely terminálról hozzáférhető, sőt a helyi és távoli adatbázisok is.) Hangsúlyozni kell, hogy az információs alfabetizáció magában foglalja a források felderítésének, elérésének és hasznosításának ismereteit és készségét, beleértve az ehhez szükséges technikai eszközök használatát. Az információs pont az, ahol a könyvtáros a legtöbbet tud segíteni abban, hogy a használók megtanulják, miképpen kell navigálni az információk tengerén. Ezért előnyös, ha valamiképpen legalább vizuális kapcsolata van az információs pontnak olyan terekkel, mint a szeminariumi szoba, a tanterem, a kávéház–magazinolvasó.

A könyvtár szórakoztató intézmény is. Ebben a minőségében ugyanakkora, ha nem nagyobb (mindenesetre agresszívebb) konkurenciával kell felvennie a versenyt, mint információs központként. Különösen ami az ifjúságot illeti. Ezt fölösleges részletezni. Ne menjünk bele abba se, milyen kínálattal, minőséggel, marketinggel léphet ki a piacra a könyvtár. Elégedjünk meg annak leszögezésével, hogy ha az ifjúság szórakozási igényeinek a maga eszközeivel kielégíthető szegmenséért felelősnek érzi magát, akkor ehhez teret, tereket is kell biztosítania. Egy városi könyvtár nem elégedhetik meg azzal, hogy esetenként talál teret a szórakozási funkcióknak olvasói övezete bútorzatának tologatásával. Az egyéni olvasás és egyéb dokumentumhasználat jelentette szórakozáson túl egyéb rekreációs szolgáltatásokat is kell nyújtania, ha az ifjúság mindennapi életének színterévé akar válni. Ehhez pedig térre van szükség, mégpedig az ellenőrzési pont kijelölt demarkációs vonal előtt elhelyezkedő, az olvasói terekhez szerencsés esetben zsilipszerűen csatlakozó, ellenőrzött, mégis elkülönülő térre. Ennek kialakítása esetenként és feltételektől

függően változhat, kombinációba léphet más terekkel is, de nem szabad megfeledkezni arról, hogy az ifjúság életkori sajátosságaiból fakadó viselkedési formák más korosztályokra riasztólag hathatnak. E tér praktikus kialakítására, az együttélés normáinak érvényesítésére és mindenekelőtt kölcsönös megértésre és belátásra van szükség. No meg a könyvtáros böles és tapintatos moderálására.

Amikor az ifjúság jelenlétéről a könyvtári terekben esik szó, és felmerül a szociális aspektus, elsősorban nem a fizikai hátrányok kiegyenlítésére gondolunk. Hadd bízzunk abban, hogy ez a probléma – legalábbis elméleti szinten, s szerencsére egyre inkább a gyakorlatban is – megoldódott, illetve megoldódóban van. Nem úgy a bonyolultabb és nehezebb feladatot jelentő szociális és mentális hátrányok kiegyenlítése, az esélyegyenlőség megteremtése. A könyvtár számos idevágó teendőjét és lehetőségét nem soroljuk fel; most csak arra mutatunk rá, hogy a könyvtári belső tér megformálása, az állomány felállítása és elrendezése, a helyi informális és ösztönző atmoszféra, a genius loci életre hívása nem csekély lépés a kívánt cél eléréséhez. Egy olyan könyvtári környezet, amely valóban közösségi helyként képes funkcionálni, amely a kirekesztésmentes társasélet színtere, felbecsülhetetlen hatékonyságú eszköz az ifjúság különböző csoportjainak integrálásához, az egyén társadalmi kötődéseinek kiépítéséhez. Nem lett, nem lesz mindenkiből tudós, kutató, alkotó értelmiségi, s nem is használja ilyenként a könyvtárat. Talán még az is megkockáztatható, hogy nem fog rohamosan nőni azoknak a száma, akik magas szintű szellemi tevékenységhez veszik igénybe a könyvtár szolgáltatásait. Viszont mindenkinek joga van ahhoz a kulturális környezethez, még ha csak helyszínként használja is, amely megnyitja előtte a talmi értékektől a valódiak felé vezető kaput. Rajta áll, hogy belép-e rajta; a kapu azonban soha, senki előtt ne legyen zárva, s ne is érezhesse bárki, hogy kopogtatnia kellene rajta.

Végezetül vegyünk szemügyre néhány munkaszervezési problémát, amelyek összefüggésben vannak a könyvtár térrendszerével és az egyes használói csoportok ellátásával. Nyilvánvaló, hogy a szolgáltatás minőségét alapvetően meghatározza a könyvtáros személyisége, szakmai felkészültsége, hivatásbeli elkötelezettsége. A munkaerő, különösen a minőségi munkaerő azonban nagyon is korlátozott erőforrás. A vezetés célja az, hogy a lehető leghatékonyabban vesse be a rendelkezésre álló személyzetet, hogy az adottságokhoz képest a maximumot érje el. Az ifjúság ellátása – talán a fentiekből is kitévő – meglehetősen munkaigényes feladat, és magasan kvalifikált munkaerőt kíván, amiből – mint tudjuk – kevés van. A feszült helyzetet különféle módokon lehet enyhíteni, egyebek között a térrendszer célszerű kialakításával. Minél több a falakkal leválasztott helyiség, annál több felügyeletre van szükség – ennek hiányában ugyanis a szolgáltatás időtartamának korlátozásával vagy az állomány nem kívánt apadásával kell számolni. Tehát egységes, összefüggő térrendszer az álom, amelyet úgy lehet kialakítani, hogy a mozgékony, heterogén összetételű és igényű, a szoros szabályokat nehezen tűrő, sőt szívesen áthágó fiatal korosztályok is megfelelő környezetre és felügyeletre leljenek benne. Célszerűnek látszik a munkaerőnek az olvasói nyilvános terekben néhány, lehetőleg egy pontra való összevonása (így kevesebb kell belőle), s ennek megfelelően egy központi, komplex nyilvántartó–tájékoztató övezet hangsúlyos térbeli kialakítása. Ennek az övezetnek megfelelő kapcsolatokkal kell rendelkeznie egyfelől a szolgálati és a raktári övezethez, másfelől a nyilvános terek mind az ellenőrzési pont előtti, mind pedig mögötti részéhez. A két vagy

több szinten elhelyezkedő könyvtárban ennek az övezetnek funkciói és tartalma megoszlik az egyes szintek között, s ezzel együtt – sajnos – személyzete is.

Jó hír azonban a technikai berendezésekkel jobban ellátott s ezeket kevésbé féltő, mert pótlásukhoz könnyebben megnyíló anyagi forrásokkal rendelkező könyvtárosoknak, hogy a használókra, pláne a fiatalabbakra nyugodtan rábízzhatják mindezek kezelését, s ezzel rendkívül sok munkát takaríthatnak meg. Tulajdonképpen olyasmi történik most a berendezésekkel, mint ami az állomány szabadpolcra helyezésétől esett meg. Használónak, könyvtárosnak egyaránt javára vált.

Bízunk benne, hogy a használók és könyvtárosok közös könyvtárát különösen a fiatalok fogják megszeretni, és egyre inkább kedvelt helyükké válik tanulásra, tájékozódásra, szórakozásra, de randizásra, beszélgetésre, az ifjúság édes és nagyon is futó pillanatainak élvezetére is. S az évente jelentkező újabb és újabb korosztályok ifjúságuk múltán sem válnak meg a sokarcú, minden életkornak vonzó vonásokat felmutató városi könyvtártól.

Papp István

Könyvtár az ifjúságért

Napjainkban élessé váltak az ifjúságról szóló viták. Mintha nem is eltérő nézetek vagy ellentétes meggyőződések ütköznének, hanem ellenségek törnének a másik fél megsemmisítésére. Az ellenfél megsemmisítése sztálini örökség. Az idősebbek még emlékeznek a kíméletlenségre; nyomot hagytak bennük az olyan intézmények, mint az internáló táborok (pl. Recsk) vagy az Andrássy út 60. A vitákból egyre inkább az körvonalazódik, hogy a cél nem is annyira az ifjúság megnyerése, hanem annak eldöntése, milyen legyen az ifjúság, ki formálja jellemét, gondolkodását, fizikai és lelki karakterét, ízlését. A kérdés valójában az, hogy lehetséges-e a fiatalságot uralmuk alá hajtani. A vitában egyáltalán nem számít, hogy a felek mit mondanak önmagukról, mit kiáltanak ki alapelveként, mert még a legkártékonyabb sunyiságot is vonzó, megható szövirágokba csomagolják.

De hát milyen veszélyek leselkednek az ifjúságra? Vajon a könyvtáraknak mi köze lehet mindehhez?

A veszélyek közül hármat említenék:

- a kettős mércét vagy többes mércét;
- az autoritás tagadását és üldözését bármi áron;
- a haszonelvűséget.

Vegyük sorra röviden mindhármat.

* * *

A kettős mérce azt jelenti, hogy eseményeket, tetteket, elveket aszerint tartanak jónak vagy rossznak, ajánlatosnak vagy elvetendőnek, igaznak vagy hamisnak, hogy ki az elkövetője és ki az elszenvetője. Kinek az érdeke és kinek nem. Ki a kigondolója és ki veti el. Eszerint a gyilkosság nem gyilkosság egyszerűen, hanem

van jó gyilkosság és rossz gyilkosság. Van jó tolvaj meg rossz tolvaj. Van jó népirtás meg rossz népirtás. Háborognak, ha valaki elítélni merészel minden népirtást, minden bűnös jogelvet, minden tolvajt.

Aki kettős (többes) mércét alkalmaz, valamiért teszi.

Az ok nem lehet más, mint valakinek, valakiknek, egy csoportnak a bűnösségét leplezni, netán vonzóvá és követendővé tenni. De aki bűnöket és bűnözőket véd, az maga is bűnözővé válik.

A kettős mérce megjelenik a mindennapi szóhasználatban, mintha két nyelvi világ lenne. Aki az egyik oldalon hódító vagy leigázó, az a másik oldalon felszabadító. Aki szabadságharcos itt, terrorista amott. A lopást vagy rablást hívhatják privatizációnak. Hódító háborúkat indítanak a béke nevében. Az agresszió önvédelemmé válik.

A kettős mérce teljesen ellentétes az európai hagyománnyal. Az európai gondolkodás éppen nem tűrte a relativizmust. A fogalmi gondolkodás már a klasszikus logikával egyértelművé tette a tudományos állításokat, innen sugárzott ki a mindennapi gondolkodásra. Persze a bizonyítási eljárások soha nem voltak problémamentesek. Ennek a problémának kétezer éves múltja van, és éppen napjaink logikája és tudományelmélete tette árnyaltabbá. Sok az olyan kihasználható részlet, amely alkalmat adott a többes mérce betörésének a tudományba. Hatása annyira elfajult, hogy egyesek egyenesen annak állítására vetemednek – kapaszkodjanak meg! – hogy tagadják a törvény klasszikus értelmezését, mondván, hogy a törvény: közmegegyezés. Tehát a Püthagorász-tétel nem attól igaz, hogy valamilyen bizonyítás áll mögötte (jóllehet érvényességének vannak határai), hanem attól, hogy meg egyeztünk róla. A tudományt ellepték – A. Sokal kifejezésével – az imposztorok. Könyvet is írt róla barátjával, J. Briomont-nal együtt. (Ajánlom figyelmükbe, magyarul *Intellektuális imposztorok* címmel jelent meg.)

Ha azt hiszik, ennek nincs köze iskolához meg ifjúsághoz, akkor tévednek. Sokan vélik úgy, az iskola arra való, hogy a tanulónak önálló véleménye legyen a dolgokról. Erre mondta a napokban egyik akadémikusunk – van köze a közoktatáshoz is –, hogy a gravitációról a gyerekek ne legyen véleménye, azt meg kell tanulnia. Véleményt akkor képes formálni, ha tárgyi tudása is van, és birtokában van azoknak a szabadságot biztosító módszereknek, amelyek alapján vélemény alakítható. A két ellentétes álláspont tehát a következő. Az egyik oldal azt állítja, hogy tanulni kell azért, hogy véleményt lehessen alkotni, a másik fél ezzel szemben a véleményalkotás elsődlegességéért feláldozza a tanulást.

A kettős mérce tehát sokkal tágabb területen okoz károkat. Veszélye éppen a többi területen növekszik. Hiszen alkalmazói még a tudományt is feláldozzák céljaikért. Jogos feltételezni, hogy az alkalmazók háttérében, akik kivonják magukat a demokrácia játékszabályai alól, névtelen hatalom rejtőzik. Például a választások idején erőteljesen alkalmazzák a kettős mércét. Azt ajánlom mindenki figyelmébe, hogy pl. figyelje a kettős mérce szellemében megjelenő fogalom párokat. Rá kell döbenniük arra, hogy a gondolkodás egészét átfogó, gondosan megtervezett manipulációról van szó.

Második veszélyként említettem az autoritás elleni támadást. Erről az USA-ban élő honfitársunk, a filozófus Molnár Tamás könyvet is írt; nálunk is megjelent. (Személye nem azonos az újságíró Molnár Tamással.) Az autoritás a hétköznapi

nyelvén azt jelenti, hogy a gyermekek és az ifjúság, de talán korosztálytól függetlenül is a társadalom tagjai a családban a szülőket, az iskolában a tanítót, vagy a papot, a családi orvost, de általánosabban a tudósokat, művészeket, átlag feletti teljesítményekre képes személyeket tekintélynek fogadják el. De tekintélye nemcsak személyeknek van. Létezik a tudás iránti tisztelet és bizalom, amelyre az értéktudat és értéktudatosság épül és ennek alapvető összetevője. A tekintélynek számító, autoritással rendelkező személyek mintául szolgálnak az ifjúság számára. Akkor is így van ez, ha léteznek züllött apák és anyák, méltatlan pedagógusok és eltévelyedett papok, hivatásukhoz méltatlan orvosok, tudományos téveszmék és hazug tanúk.

Az autoritásnak mindig is voltak bírálói, mert nyilvánvaló, hogy nélkülözhetetlensége ellenére rászorul a kritikára, ha gondolkodás nélküli szolgálai utánzással jár. Igazi támadás azonban 1950-ben érte, amikor megjelent Adorno munkája az autoritásról. A szerző nem akar ki, a frankfurti iskola első nemzedékének talán legismertebb alakja, zeneesztéta, nagyhatású gondolkodó. Művének egyik alapvető gondolata, hogy az a személy, aki elfogadja a tekintélyelvet, hajlamos elfogadni a tekintélyelvű társadalmi-politikai rendszereket is. Tehát fasisztoid. Tehát... Nem folytatom, mert innen már bármi állítható. Ezt a nézetet magáévá tette a frankfurti iskola, sokan mások is. A harmadik-negyedik szintű átvétel már olyan vulgarizálással jár, hogy bunkóvá, ha nem nyaktilóvá válik olyanok kezében, akiknek a megállapítás forrásáról már semmi ismeretük nincs. Ám sokak számára programmá vált, hogy az autoritást ellenséggé kezeljék azokkal az intézményekkel együtt, amelyekben az autoritásnak szerepe van. Jó példa arra, hogy ideológiai kényszerképzet hogyan válik beteges mániává, és okoz kárt az egész civilizált emberiségnek. Innen ered a családellenség, iskolaellenség, egyházellenesség és a sort folytatni lehetne. A nyolcvanas években megjelent a „deschooling society”, az iskolátlantított társadalom gondolata. Magyarországon kicsi, de agresszív és felelőtlen tábora van ennek a gondolatnak, vallói göröcsösen ragaszkodnak a cselekvés lehetőségéhez. Az iskolaellenesség persze megint jól hangzó szólamokkal jelentkezik, nem rohannak ajtóstul a házba. Előszeretettel bújnak a reformpedagógia mögé. Csakhogy a reformpedagógia nem az iskolával, az eddigi pedagógiával szemben, hanem éppen folytatásaként jelentkezett.

Mi lehet mindennek a célja és értelme? Egy lehetséges magyarázattal szolgálhatok.

Az autoritás ellenfelei számára talán létezik egy általuk elképzelt jövő. A jövőt saját elképzeléseik szerint kívánják kialakítani. Hasonló programok vagy emberi ambíciók ezidáig mindig népiértésbe, mélységekbe torkolltak. Hitler után gondolhatnak a bolsevizmus sokmillió áldozatára vagy a francia baloldal tanítványának, Pol Potnak leninista diktatúrájára, amelyben sikerült országuk lakosságának egyharmadát kiirtani. Mert ha valakik a jövőt akarják meghatározni és megépíteni, ehhez szófogadó tömegekre és az ellenzők kiiktatására van szükség. A végrehajtó tömegnek nem szabad gondolkodnia, ha van gondolata, akkor az csak a nagy tervhez igazodhat, kérdésük csak az lehet, amit szájukba adnak. Hangyátársadalom az ilyen, nagy szervezethez. Mindenütt megjelenő ellenőrzéssel. A mai technikával mindez könnyen megvalósítható. Az eddigi diktatúrák fizikai kényszert alkalmaztak, uralmukat kivégzések, internálás, fizikai kényszer biztosította. A maiak művelt személyek, az elit tagjai, akik akár le is nézik a fizikai erőszakot. Jobb eszközt talál-

tak: pszichológiai módszereket alkalmaznak a tömegek, de mindenki tudatának folytonos kontrolljára és manipulálására. Számukra veszélyes a szabatos gondolkodás és tantárgyai, például a matematika, és veszélyes az önazonosságra ráébresztő történelem. Minden tantárgy és ismeretkör elemezhető ebből a szempontból. Igaz ami igaz, a hangyanép körülményeiről is gondoskodni kell. Erre jó a kábítószerek és szórakozás – példáulval élek – a Big Brothers-típusú műsorporciók kiadagolt izgalmai. És a tudat rafinált gúzsbakötéséből nincs szabadulás!

A fentieket veszélyként írom, talán van remény ennek gödörnek elkcrülésére.

Az oktatás Magyarországon a végletes kettéhasadás felé indult. A reformpedagógia iskolái sokkal de sokkal költségesebbek. Nem lehet mire vélni tehát, hogy olyankor akarják ezek előretörését megerősíteni, amikor szűkösek az erőforrások. Ez úgy valósítható meg, ha létrejön néhány igényes iskola az elit számára, és a szülők képesek vállalni a költségeket. Másfelől a tömegképzés számára olcsó falanszterek létesülnek, innen árad a hangyatermészetűvé nevelt tömeg. Magyarországon mindig is hagyománya volt az elitképzésnek. De az elitiskolákat a tehetségesek számára tartották fent, a szegénysorsúak számára is. Itt a szerény képességűek nem voltak képesek megmaradni akkor sem, ha gazdagok voltak. Legendás iskolákat önök is kapásból tudnak felsorolni. A mai elitiskolák másként alakulnak, más feladatokat céloznak: az uralkodó elit számára hozzák létre őket egy alakuló kasztrrendszer majdani bástyájaként.

A haszonelvűség magában korlátolt gondolkodásra vall, hiszen hitvallója nem lát túl az anyagi haszon szűk keretein. Márpedig az emberi lét, a világ nem valakinek a gazdasági vállalkozása. Ha a haszon a mérce, eltűnnek a magasabb célok, eszmények, értékek, nem is beszélve a sokak számára, talán az emberek többsége számára fontos és történelmünkben mindig jelen lévő transzcendens világról. Sem az iskola, sem a könyvtár nem hoz létre profitot, és még sok mindent lehetne említeni a tiszta tudományok, művészetek területéről, idézhetnénk a szociális gondoskodást és sok rétegét életünknek. Ezekben az esetekben nem lehet érvényesíteni a haszonelvet. Más kérdés, hogy az iskola is, a könyvtár is pénzbe kerül, ezért annyit elő lehet írni számukra, hogy céljaikat a legkisebb költségekkel kell megvalósítaniuk. Tehát ne legyen költségesebb a szükségesnél. Ez nem a célok feladását jelenti. Márpedig itt van a csapda. Akik az iskolák, könyvtárak vagy más rokon intézmények gazdaságosságát firtatják, rendszerint nem az ésszerű gazdálkodást követelik meg, hanem csonkítani akarnak, nem ritkán megszüntetni. Látható ez rendelkezéseikből. A leépített iskolákban ezért csonkítják az igényes tantárgyakat, és helyettük kitalálnak témapótlékokat, tudáspótlékokat. Megtehetjük, mert az iskolák, könyvtárak mindig a hatalom kiszolgáltatói voltak. Az sem igaz, hogy a könyvtár és az iskola nem hajt hasznot. Csak nem mutatható ki. Az itteni ráfordítások akár évtizedek múltán térülnek meg akár emberi képzettség révén és az emberi tartás jellemvilágában. Csakhogy a számunkra nyilvánvaló közhelyet nem szokás berkeinkben emlegetni, mert általánosságokkal nem lehet vitákban érvelni. A haszonelvűség nemcsak az ifjúságot károsítja, hanem minden korosztályt.

* * *

A továbbiakban arról szólnék, hogy a könyvtárak hogyan gátolják a vázolt negatív jelenségeket és trendeket. Nem úgy, hogy közvetlenül ellenállnak, hanem saját lényegük, természetük alapján.

Amikor fentebb iskolát mondtam, értelemszerűen könyvtárat is említhettem volna. Gyakran hallani, hogy a könyvtár az iskola folytatása; Sallai István – aki eredetileg néptanító volt – életműve mottójaként emlegette. A könyvtár az iskola integráns része, nélküle nincs iskola, csak csonka iskola, ha az ilyen egyáltalán iskola. Mindenesetre az iskola után a könyvtár már magára marad a tudásnak bárki számára szükséges vagy kívánatos előteremtéséhez. Demokratikus társadalmakban legalábbis ez a feladata. Theodor Rosszak – ismert amerikai szociológus – a nyolcvanas évek végén könyvet írt az információ kultuszáról. Ebben egy fejezet arról szól, hogy a demokrácia gyakorlásához szükség van olyan intézményre, amely a tudást eljuttatja, közvetíti a polgárokhoz. Ifjú korban ott az iskola, de utána a közvetítési láncnak van egy hiányzó láncszeme. A fejezet címe is ez: A hiányzó láncszem a könyvtár! Természetesen ebben az esetben a nyilvános könyvtárról van szó, amely nemcsak attól ilyen könyvtár, hogy nyilvános, hanem attól is, amilyen funkciók ebből fakadnak és meghatározzák karakterét. Megszemélyesítve mondanám szívesebben: meghatározzák jellemét. Mert bizony jelleme van, mint sok embernek.

A továbbiakban három problémát említek.

A public library az angol demokrácia szülötte. A demokrácia gyakorlásához ugyanis szükség van az eltérések, különbségek ismeretére a (politikai) programok között. Annak tárgyilagos ismeretére, hogy melyek és milyenek a választás lehetőségei. Az alternatívák megismerésére. Lehessen a választási lehetőségeknek utánajárni. Ha pedig valakinek nincs ilyen igénye, ne járjon utána. De ha bizonytalanságát mégis el akarja oszlatni, akkor ezt lehetővé kell tenni számára.

Egy ilyen könyvtárnak tehát sok mindenre fel kell készülnie. Ehhez nagy állományra van szükség, a nagy állomány használatához segédeszközökre, de még megfelelő helyiségek és személyzet is kellenek. Sorolni lehetne. Az állampolgároknak szánt könyvtárak ebben a tekintetben oszlanak – szinte egymás ellentétéleként jelentkező – altípusokra. A fent vázolt könyvtár ellentéte a tudatformáló, a nevelő típusú könyvtár, amely éppen nem a lehetséges változatokat mutatja meg, hanem egyetlen változatot népszerűsít. Ha hiszik, ha nem, azt a változatot, amely a politikai hatalom érdekét szolgálja.

Amikor választásokról van szó, akkor tessék tágan értelmezni. Az állampolgár nemcsak politikai választás előtt áll az ismétlődő szavazások alkalmával. Életünk tele van választási helyzetekkel, választhatunk irodalmi stílusirányzatok között, de még férjünk–feleségünket is választjuk. Tájékozódni pedig kíváncsiságból is lehet.

A könyvtárak egyik feladata tehát az, hogy biztonságot adjanak a szellemi élet és a mindennapi élet választási helyzeteiben. Az előbbi pontokban az ifjúságot, de az egész társadalmat fenyegető veszélyek azzal csökkenthetők, akár meg is szüntethetők, hogy megadjuk ezt a biztonságot. Aki kellő tudással rendelkezik és tájékozott, azt nehezebb befolyásolni vagy félrevezetni. Mit gondolnak, miért rendeltek el selejtezést a fordulat éve után? 1945-ben szovjet szakértők vontak ki állományrészeket még az akadémiai és a nemzeti könyvtár anyagából is. Később bizonyos művek az ún. zárolt kiadványok tárába kerültek. Büntették a külföldi rádióállomások hallgatását. Mindezt összekötötték a Magyarországon teljesen szokatlan öndi-

csérettel. Úgy látszik, tudták a szelíd és csendes könyvtárakról, hogy a tudati manipuláció ellen hatnak lényegük szerint. Mármost az igazi könyvtár. A nevelő típusú könyvtár nem, de ez nem igazi könyvtár.

Képzeld el az akkori helyzetet. Egyeseknek nem is kell elképzelniük, személyes tapasztalataik vannak. Abban a helyzetben aztán megszólalt egy könyvtárosi tekintély, és azt mondta, hogy a közművelődési könyvtár nem más, mint általános gyűjtőkörű tudományos könyvtár. Azért mondta, mert az ilyenek van meg az a komoly gyűjteménye, amely más világokra nyit ablakot, megismerhetővé teszi őket, és ezzel nyújt biztonságot. Lehetővé válik a véleményalkotás. Elindítja a gondolkodást. Persze nem lehet minden településre ilyen könyvtárat vinni. Ebből ered a nagyon komoly kérdés, hogyan lehet mindenhol emberhez méltó ellátást biztosítani? Hát úgy, mondta Sallai – mert róla van szó –, hogy nemcsak általános gyűjtőkörű tudományos könyvtár, hanem rendszer is. A rendszer azért kell, hogy a művek, könyvek vándorolhassanak egyik helyről a másikra, igények szerint. (Sallainál nem volt terminológiai zűrzavar, hanem koncepcióját akarta hatásos kifejezéssel erősíteni.) Ezt a történetet a Könyvtári Figyelő jóval a rendszerváltás után merete megírni, egyben le is közölte Sallai akkori írását.

Hát ennyit a könyvtárak egyik feladatáról, és ne haragudjanak, hogy egy történettel fűszereztem. E feladat teljesítésével száll szembe a könyvtár azokkal a veszélyekkel, amelyek az ifjúságra leselkednek. Ilyen a könyvtár természete. Számomra ez a feladat annyira kézenfekvő, hogy a közéletben, politikai életben bárkit megismerek egyetlen kérdéssel: mondd meg, mit csinálsz a könyvtárakkal, és megmondom ki vagy.

A második problémára térek át. Ennek nincs köze a politikához, de összefügg a demokráciával. Az egyenlőségről és az egyenlő esélyekről van szó. Ennek értelmében minden állampolgárt azonos ellátás illet meg származásra, nemre, korra, vallásra tekintet nélkül. Nagyon szép gondolat, csak nehezen valósítható meg. Maradéktalanul talán soha. Bő száz esztendeje már, hogy ebből a célból szerveztek hálózatokat (ezek nagyon különbözőek voltak), amelyekben igen erős „központ” biztosította az egész hálózat ellátását. Ahogy Sallai is gondolta. Jegyezzük meg azonban, hogy a mai technikával ennek a feladatnak a megvalósítása lehetővé vált. A másik megjegyzés pedig az lehet: aki az azonos szintű ellátást sérti, gátolja, az a demokráciát sérti. Az ifjúság esélyegyenlőségének biztosítása feltételezi az azonos szintű ellátást. A hátrányban lévőknek ugyanazt kell nyújtani a tudás forrásainak terén, mint az elitnek.

A mondottakat úgy kell értelmezniük, hogy az egyenlő, azonos szintű könyvtári ellátás a könyvtárak képessége, amelyet meg tudnának valósítani, ha ezt a képességét felismerik, és ennek megfelelően biztosítják a költségfedezetet. Ha erre nincs meg a szándék, akkor a szövegekre nincs szükségük.

Harmadszorra azt említeném meg, hogy a közkönyvtári–könyvtári rendszernek alapvető szerepe van a társadalom kommunikációs folyamataiban. Mindenekelőtt e folyamatok ellenőrzésében.

A kommunikációs folyamatokat tekintve a könyvtárnak az is tulajdonsága, hogy őrzí a tudást, bármely ismeretet, de az ígéreteket, kijelentéseket, még az elszólásokat is. Ezeket vissza lehet keresni. Sokan építenek taktikákat a feledésre. Ha a

könyvtárak jól végzik feladataikat, nem lehet az emberi felejtésre alapozni. Ugye, mennyire kellemetlen intézmény egyesek számára a könyvtár vagy bármely archívum? Itt az idő, hogy a könyvtárak ismertté tegyék tulajdonságaikat a szélesebb nyilvánosság előtt.

Tisztelt Hallgatóim! Az előadást azzal kezdtem, hogy az ifjúságért zajló viták rendkívül kiélezettek. Az ifjúság választót előtt áll, és csak abban bízhatunk, hogy maga fog választani–dönteni és nem a helyettük vagy nevükben megszólalók. Nem mindegy, mennyire tájékozottan készülnek a döntésre. Ebben áll a mi feladatunk. Én optimista vagyok.

Horváth Tibor

A fiatalok olvasóvá nevelése Maassluis-ban

A maassluisi könyvtár egyik fő célja hogy kedvet teremtsen az olvasáshoz nemcsak a fiatalok, hanem a város minden rétege körében. Valamennyi szolgáltatásban, tevékenységben és kínálatban – amelyet a könyvtár ajánl használóinak – szerepet játszik az olvasási kedv felébresztése. Hogyan tudjuk olvasóinkban egy tevékenység, egy kínálat vagy egy szolgáltatás eszközével növelni az olvasáshoz való kedvet, az írott betűt az érdeklődés központjába állítani? – ez az a kérdés, amelyet mindig felteszünk magunknak. Nos, ez többféleképpen is lehetséges. Erről szeretnék előadásomban egyet s mást elmondani.

Itt két dolog fontos: maga a feladat és a pénzügyi fedezet, amit az önkormányzat biztosít. Szoros a könyvtár együttműködése az általános iskolákkal is. Megtaláltuk a módját, hogyan jussunk el a gyerekekhez – tizenkét éves korig –, hogy eljőjenek a könyvtárba, és játékosan ismerkedjenek meg vele, megtudják, mi mindent nyújt számukra.

Minden maassluisi általános iskolának van közvetítő munkatársa (asszisztense), aki a könyvtár tevékenységi körével foglalkozik. Vele tartjuk a kapcsolatot, hozzá érkeznek a „hagyományos” és elektronikus levelek.

Az alábbi programokat szoktuk ajánlani és lebonyolítani:

- a hat- és a tízévesek látogatásai a könyvtárban,
- klasszikus értelemben vett könyvtárlátogatások,
- gyermekkönyvhét,
- versenyek gyermekeknek és fiataloknak,
- csoportos könyvtári látogatások,
- fiataloknak szervezett programok,
- kiállítások.

- A hatévesek könyvtárlátogatásuk során megismerkednek a könyvtárral, felolvasnak számukra, és megmutatják nekik, hol vannak az olvasókönyvek.

- A tízévesek első látogatásuk alkalmával tájékoztatást kapnak a katalógus-rendszeréről, a könyvgyűjtemény felépítéséről, és az a feladatuk, hogy megtanulják önállóan használni a könyvtárat.
- A gyermekkönyvhét országosan meghirdetett (voltaképpen tíznapos) rendezvény minden év októberének első hetében. Ekkor a könyvtárak, könyvkereskedések és más, fiatalokért tevékenykedő intézmények különféle programokat és akciókat szerveznek a központosilag kijelölt téma kapcsán (idén az erdő volt a téma).
- A *Gyermekzsűri* olyan verseny, amelyen a 7 és 12 év közötti gyerekek az elmúlt évben kiadott könyveket osztályozzák jegyekkel. Februártól májusig olvashatják el a könyveket, értékelhetik őket, és beadhatják a kitöltött nyomtatványokat a könyvtárba. Itt kapják meg a bélyeget minden értékelt könyv után az igazolványukba. Minden gyerek, aki részt vett ezen a versenyen, és legalább öt könyvet elolvasott, lehetőséget kap arra, hogy megnézzen egy bemutatót a maassluisi gyermekszínházban.
A *Fiatalok zsűrije* is hasonlóan tevékenykedik, mint a gyerekéké, azzal a különbséggel, hogy az ő versenyük szeptember és december között kerül megrendezésre, mégpedig a 12–15 éves korosztály részvételével.
- Minden iskolának van könyvtárbérlete (ún. sulibérlet), és emellett önállóan a tanulócsoportok is külön kapnak egy-egy bérletet. Ezt a tanár használhatja, hogy könyveket kölcsönözzön, és ezeket az órán felhasználja.
- A könyvtárban bemutatókat is szervezünk, például fiatal írók előadásait, tájékoztató kiállításokat a könyvtár gyűjteményéből.

A könyvtár gyermekkönyvtári részlege is szerepet játszik az iskolákkal való kapcsolattartásban és a programokban való részvételben. Természetesen számos, a városban lévő más szervezettel, intézménnyel (játéktár, múzeumok, könyvesboltok, sportklubok stb.) együtt is szervezünk közös programokat, amelyek egy része a könyvtáron kívül zajlik.

Miért akarunk más intézetekkel együttműködni? Korábban mindig nélkülük dolgoztunk, a látogatók eljöttek a könyvtárba, kikölcsönözték a könyveket és ennyi. De az idők változnak. A könyvtár nemcsak könyveket akar kölcsönözni, hanem olyan pont akar lenni a városon belül, ahol az emberek informálódhatnak, függetlenül attól, hogy munkával, tanulással, kikapcsolódással vagy továbbképzéssel kapcsolatban keresik fel.

A hatvani könyvtár a maassluisi könyvtár számára jó példa volt a sokoldalú kapcsolatteremtésre és a könyvtár tevékenységi körének kiszélesítésére.

Wouter van Heiningen
(Fordította: Ószi Marianna)

Ködképek egy könyvtáros múltjából (4)

„Óh, azok a szép napok!”

Hogy ebben az alcímben (melyet egy igen neves, ír–angol–francia szerzőtől kölcsönöztem) ott a sóhaj, a groteszk melankólia, az kétségtelen. Ám hogy az *én* felhangomat megérezhesse olvasóm, két (egészen más) irodalmi példát hozok elő az alább következő retrospektív kép-mozaikok bevezetéseként.

Iván Gyenyiszovics, Szolzsenyicin nevezetes, pályanyitó kisregényének hőse az egyik, napi gulág-robot után, a lágerbeli koszt kiosztását követően elmereng, és visszagondol falujára, az otthoni kolhozbeli életre, és arra jut magában, hogy ő már valószínűleg nem is tudna ott élni. Abban a békés, falusi világban ki se ismerné már magát – gondolja Iván... Kertész Imre regényének főszereplője, Köves Gyuri talán még tovább megy, amikor a koncentrációs táborban nagy betegen, szinte haldokolva arra gondol, illetőleg valahogy úgy sóhajt fel magában (mivel ez nevezetes mondat, illene szó szerint, pontosan idézni), hogy „De szeretnék még élni ebben a szép koncentrációs táborban!” Valahogy ennek a fordítottja, inverze szeretne ez a rész cím lenni. Vagyis emlék-klippek következnek a szép, szocialista könyvtári (és KMK-s) napokról, a „tábor (állítólag) legvidámabb barakkjának” perspektívája szerint.

Mivel mi – köznapi emberek – nemigen tudjuk, hogy az Időben miként is vagyunk Úton – most a valóságos utazásokról lesz inkább szó.

* * *

Igenszak érdekes az emberi emlékezet – mit és miért tart meg, és mi enyészik el benne? Sok-sok szakmai utazást tettem pályafutásom során, de nem tudom pontosan, miért emlékszem egyikére-másikára elég élesen, mások meg mi miatt csak épp hogy derengenek. Az még érthető, hogy '68 március közepére eső, első szakmai kiszállásom képeit megőrizte a memóriám. (A „kiszállás” kifejezésnek és az ügynek semmi köze sem volt a madarak életéhez; célfeladattal elrendelt hivatalos utazást jelentett. Azidótt Markos Béláné, Jucika – az intézet központi titkárnője – töltötte ki az útirendelvényt; a költségelszámoláson szerepeltethető 31 forintos napidíj, ha jól emlékszem, a '90-es évekig nem változott, csupán az írásos úti jelentés tartalmi és formai követelményei alakultak úgy-ahogy...) Akkoriban a könyvtári főintézetnek még volt saját rendelkezésre szolgáló gépkocsija, ezt a remek, vidám, könyvtári ügyekben is igen járatos Matyi vezette... Először Pelejtej Tiborral utaztam Borsod-Abaúj-Zemplén megyébe, ahol a Könyvtári Propaganda Bizottság tartotta soros ülését. Részvételemet az indokolta, hogy együtt szerkesztettük az *Eseménynaptár* számait. Jómagam persze csak asszisztencia voltam, hisz' derék kollégám tartotta a bizottsági ülésen a PR-munka alapjairól a

főelőadást. A programok centrális színhelye Edelény volt. Az arcára és karakterére nézve is markáns kisvárosi (nagyközségi?) könyvtárigazgatót, Slezsák Imrét is ott ismertem meg, valamint az edelényiek szűkös, de remekül válogatott állománnyal ambiciózusan telezsúfolt könyvtárának világát, melynek – a bemutatás ezt kétségtelenné tette – sok-sok szálon volt kapcsolata az (egykori) dél-gömöri város világával. A szakmai „ponderábilákat”, sajna, már nem igazán tudom felidézni, de azt igen, hogy Aggtelek cseppkőbarlang-termeiben avatott vezetéssel kóvályogtunk álmélkodva – hisz egy közeli (viszonylag olcsó) szállodában volt lakhatásunk.

Tibor (P. T.) gyakorlott vidéket járó módszertanos volt, ugyanis a KMK alapító tagjaként már közel egy évtizedes tapasztalat állt mögötte, emellett elmésen gyakorlatias volt. Ezt nemcsak a bizottsági ülés megszervezésében és levezénylésében érezkelhettem közelről és álmélkodva, hanem abban is, hogy a kétnapos ülés után, útnak indulva, egyhamar arra lettem figyelmes, hogy sofőrünket – lendületes gépkocsi-vezetési stílusát megtörve – a fővárosba vezető országúton fékezésre, majd megállásra készítette. Ott ugyanis egy akkoriban igen nevezetes, remek pékség illatozott. Kollégám – percnyi álldogálás után – több pozsgás veknit tárazott be a gépjármű csomagtartójába. Lehet, hogy mint példakövető könyvtármódszertanos „inas”, magam is egy, a fővárosi kenyérgyárak termékeit messze felülmúló cipő megvásárlása mellett döntöttem.

* * *

Mint a helyismereti könyvtári munka (első) KMK-referensét a '60–'70-es évek fordulója táján sokféle szakági konferencia, konzultáció dolga, alkalma készített vonatutazásokra. Viszonylag fiatal, és a sajátos gyűjteményszervezés, feltárás, bibliografizálás szakirodalmában (és nem a praktikumában) tájékozott egyén lévén hamar megismerhettem az ügy kulcsberekait. Az égtájak minden irányában akadt belőlük, többnyire nem is egy. Ha az ember a gyorsvonatról Debrecenben szállt le, akkor tervei, programjai között biztosan az is szerepelt, hogy a Nagytemplommal szemközti Megyei Könyvtárban Bényei Miklóssal (és igazgatójával, Arató Attilával) találkozzon, és egy-két ügyről, kiadvány dolgáról elbeszélgessen velük, meg hogy a főiskolán tanárkodó Kertész Gyulával is legyen módja a helyismereti bibliográfiák témájáról – a könyvészetek bonyolult elméleti terepére is elkalandozó – eszmecserét folytatni. (Csúry Istvánt, az Egyetemi Könyvtár nagy tekintélyű igazgatóját viszont, aki alapvető és módszeres közleményekkel és konferenciái megnyilatkozásokkal akkoriban permanensen jelenlevő szellem volt a könyvtári életben, ritkán zavartam.)

Ám a Keleti vagy a Nyugati pályaudvarról kiinduló (keleti irányú) fővonalak Kecskemétre is vittek, ahol Lisztes László elvi és gyakorlati szempontjait hallgatva sokszor úgy éreztem: titkolja ugyan, de komolytalannak tart, mert azt gyanítja, hogy nem érzem át kellő súllyal a sajtórepertóriumok szerkesztésének felettébb drámai kérdéseit, módszertani „vagy-vagy”-jait... Egy ilyen tárgykörben rendezett szegedi konferencián viszont megismerhettem, hogy a helyi „ászok” – Péter László, Gyuris György – a dolgok túlproblematizálása, -teoretizálása helyett a bibliográfiai munka célratoró, alapos, lendületes végigvitelére helyezték a hangsúlyt – sok tapasztalattal a hátuk mögött (és sok tudással a koponyájukban).

Akkoriban ott tartott, úgy alakult a helyismereti könyvtári munka dolga, hogy érvényre kellett juttatni: minden megyei könyvtár elsőrendű feladata kell legyen (bár itt-ott akadtak városi könyvtárak is, amelyek példás helyi dokumentumgyűjteményt hoztak már akkor létre) a helyi információs források gyűjtése, rendszerezése és feltáró eszközökkel történő kutathatóvá tétele. Kimondatlanul ugyan – hiszen az illető ismert szerénysége miatt el is hátrította volna, és hát mások érzékenységét se illett megbántani –, de ebben a tekintetben a „nyugat-dunántúli irány”, nevezetesen Takács Miklós és az általa vezetett intézmény jelentette a módszertanos számára (is) a „zsinórmértéket”. Amit Miklós kigondolt és következetesen megvalósított (pl. remek munkatársával, Bánó Zsuzsával együtt) az akkoriban felépült „Borzsenyiben”, azt valóban mintaként lehetett állítani sok más, hasonló rangú, szerepű megyei könyvtári intézmény elé. Amikor – ilyen vagy más ügyekben Szombathelyről jövet – felszálltam az esti gyorsra, mindig úgy éreztem: sokat tanultam, komoly szakmai – és ezzel együtt etikai – szellemmel töltekezhettem fel...

* * *

A társadalmi státus – fiktív – létrafokain is egy helyismereti rendezvény kapcsán estem – mit estem? zuhantam! – egy jókorát. Történt, hogy a Somogy megyei Tanács a Művelődésügyi Minisztériummal karöltve – a *Balatoni beszélgetések* című programsorozat keretében – a '70-es évek elején egy nagy „közgyűjteményi konferenciát” szervezett meg Siófokon. Ennek a tanácskozásnak a témája: a könyvtárak, múzeumok, levéltárak együttműködése a helyismereti–helytörténeti munkában, melyen vezető muzeológusok, levéltárosok és könyvtárosok vettek részt. Az egyik főelőadónak kértek (mit kértek? szólítottak!) fel a minisztériumból, megvilágítandó a helyzetet és a vitakérdéseket a könyvtárak oldaláról. Bújtam a szakirodalmat, gyötörtem az agyam (tán még a Klebelsberg-féle „gyűjtemény-egyetem” koncepcióját is beleszórtam, -fontam), hogy a referátum írásos változata teljes terjedelmében időre kész legyen. Konzultáltam vidéki levéltár- és múzeumigazgatókkal, komoly, halk szavú történészekkel.

Siófokon, telibe nyárban a művelődési ház nagytermében kellett „színre lépnem” – az elnökségben, jobbomon, balomon a somogyi politikai és kulturális élet vezetői, minisztériumi főkaderek (Gerő Gyula, aki Kondor Magda mellett asszisztált, biztató szavakkal tartotta bennem a lelket). Mi tagadás, izzadtam a – nem a szezonhoz, hanem az alkalomhoz kötelezőnek érzett – öltönyömben, nyakkendőmben a pulpituson. (Odakünn strandlabdákkal, gumimatracokkal vonult a vízpart felé a nyaraló, a turista nép...) Az előadások, a hozzászólások és a zárszavak után a szervezők autóbuszokra rakták a konferenciázó népet: irány Kőröshegy, ahol a nevezetes elit pincészet előtti nyári asztalok köré telepítettek le a közgyűjteményi szakembereket... Válogatott borokat szolgáltak fel a hatalmas borospince óriási hordóiból, a jeles elvtársak kedélyesek, bennfentesek és atyaiak voltak... A program már estébe hajló időben ért véget. „Dehogy ülök én fel a főváros felé tartó esti gyorsra!” – gondoltam. Nyár van, hétvége jön, és valakinek meg is ígértem, hogy meglátogatom Balatonszárszón. Volt velem egy farmer, póló, fürdőruha; nosza, az öltönyös szerelést – sporttáskába gyűrve – lecseréltem velük.

Ám késő éjjel lett, mire egy személyvonattal Szárszóra értem, csend volt a nyaralótelepen, mindenütt aludtak már a népek. Úgy döntöttem, nem állítok be

ismerőseimhez ily kései órán. A kis vasútállomás várótermében terveztem a regelig tartó órákat eltölteni. Odabent a teremben sötét uralkodott, a körben álló padokon elnyúlva aludtak emberek, de találtam köztük egy üres helyet; csomagom pedig jó lett fejpárnának. Hajnalodott, amikor döngő léptekre, harsány parancs-szóra ébredt a váróterem alvó népsége. A vasutas és egy rendőr jött be. „Ez, kérem, nem hálóhely, és aki itt a padon alszik, azt lebüntetem” – hallánk a szolgálattelvő állomásfőnöktől. Aztán az erőteljes léptek eltávoztak. Álmos, kókadt – balatoni csavargásra jött – fiatal emberek közt ébredtem. Együtt dörzsöltük az álmos képünket a félhomályban, és pár keresetlen – politikailag is értelmezhető – megjegyzés hagyta el az ajkakat. „Na, – tűnődtem el – ki gondolná, hogy pár órája még a megye főnökeinek társaságában üldögéltem mint megbecsült kultúr-káder?! Most meg? Egyike a gyanús csöveseknek”. Amit a többiek hosszú haja mellett az én akkoriban viselt szakállam is megerősíthetett...

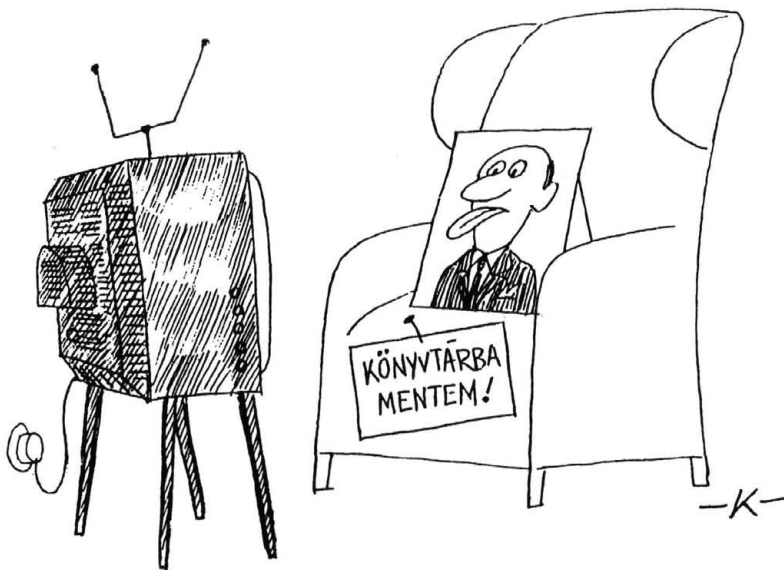
A helyzet összebarátkoztatta a csórókat: kiültünk a Balaton-partra. A nálamnál tíz–húsz évvel fiatalabb fiúkkal pár órán át jót beszélgettünk az életről, a nyárról, erről-arról, és közben elnéztük a felkelő nap színes fényeit a vízen, a suhanó fecskéket, a nádszálak lengedezését a hajnali szellőkben.

Úgy tűnik, néha jobb, emberibb a társadalmi ranglétra lentebbi fokán: csak úgy lenni, a reggelben elüldögelni. (A mögöttünk magasodó József Attila-szobor is ilyen merengésre ösztökölt.)

„Óh, azok a szép napok!” – hát, persze, mondom most, hisz akkor volt, az volt az ifjúság.

Fogarassy Miklós

A LÁZADÓ

Magyaregregy képes krónikája

Egyetlen nemzet sem maradhat fenn történelmének ismerete nélkül. Annak a népnek, amelynek nincs múltja, jövője sem lehet, hiszen „a múlt szellemi öröksége összetartó erő”. Ezeknek a gondolatoknak a fényében érthető meg igazán, hogy a történelmi értékek megtartása, a hagyományok megőrzése és továbbadása talán még soha nem volt annyira fontos, mint napjaink elgápijesedő, globalizálódó, uni-formizáló „plázavilágában”.

Surányi Béla Magyaregregy krónikáját képekben megelevenítő albumában szinte tetten érhető, hogy a történelem „évyűrüi” ugyanúgy rakódnak egymásra halhatatlan titkok hordozóiként, mint az évszázados fák megkérgesedett rétegei. Ezeknek a „titkoknak” a föltárása, a múlt értékeinek számbavétele és megismertetése, majd az oknyomozást összegző anyag nyomtatott formában való közreadása szociográfusi pontosságot, történészi hitelességet, néprajzi látásmódot és bizonyos szépirodalmi ihletettséget is igényel. Ennek az összetett és sokrétű vizsgálódásnak talán a legteljesebb kifejezési formája a helytörténészi, honismereti kutatómunka. A kutatásoknak azonban nem a vegytiszta laboratóriumok a színterei, hiszen az elmúlt korok eseményeit hitelesen megérezkíteni csakis akkor lehet, ha a vizsgálat tárgyává tett helyszín bemutatását alapos történészi és néprajzi kutató, föltáró munka előzi meg. Ezeknek a feltételeknek a teljesség igényével tesz eleget a kötet szerzője, Surányi Béla történész, aki a Baranya megyei falucska történelmét és az ott élők hétköznapijait képek sokaságával kelti életre. Ennek a ma 887 lakost számláló, a Mecsek hegység ölelésében megbújó kis településnek a neve az éger fanév „gy” képzős alakjából származik, jelentése „égerfákkal benőtt hely”. A falucska történelme 1235-ig nyúlik vissza, az oklevelek ettől az évtől említik a Pécestől északra, körülbelül 20 kilométeres távolságra, az egregyi völgyben fekvő kis helységet, amelynek lakói évszázadokon át, háborítatlanul őrizték vallásukat és hagyományait. A falucska földrajzi adottságai okán méltán pályázhatna a Baranya megye leggyönyörűbb környezetében lévő helysége címére.

A szerző fél évszázadon át gyűjtötte albumalakú, impozáns kötetének anyagát, amely példaértékű értékmentés. Áldozatos munkálkodásnak eredménye a 850 kép, régi fotó (az első felvételek 1867-ből valók, de a „képutazás” egészen napjainkig tart), valamint a félszáz okmány, okirat, plakát, igazolvány, térkép stb. reprodukciója. Ezek a dokumentumok egyfelől a kötet tömör, lényegre törő leírásait támasztják alá, másfelől rendkívül színes, lebilincselő élményt is kínálnak az olvasónak, aki amolyan formabontó, képes történelemkönyvként lapozgathatja a Baranya megyei kis falu történelmét föltáró albumot, amely valóságos kincsesbányaként kínálja értékeit a térben és időben utazni vágyó olvasóknak. A szerző tanácsát azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni: „A képeket elemezni kell tudni, mert mindegyik értékes tartalmat hordoz. Azé lesz majd a jövő, aki a képekből olvasni tud! A jó elemzés felér majd az írni-olvasni tudással! Angliában tanítják, de gyakorlata az oktatásban nálunk sem ismeretlen.”

Surányi Béla tizenhét fejezetbe rendezte a település történetét érzékletes képekben megjelenítő anyagát. A helytörténeti munkák sorában példaértékű kötetben nem a szokásos és szabályos néprajzi vagy éppen művelődéstörténeti okfejtés minuciózus pontosságával kívánja a „képpolvasót” a település múltjának befogadására, megismerésére bírni. A meghitt, baráti szóban és az évszázados történelmi gyökerek tudatformáló erejében bízva, az ott élők családi fotóalbumaiból előkerült, bensőséges hangulatot árasztó képei, megsárgult iratai nyomán vezeti olvasóit Magyaregry történelmének megismerése útján. A történelmi út „nyomvonalának megrajzolása” után az egyház életét, a társadalmi élet színtereit, a település művelődési lehetőségeit, építészét, néprajzát, népművészetét, a jellegzetes mesterségeket és azok művelőit ismerheti meg az album lapozgatója, de föltárul előtte az ott élők hétköznapjainak sorskrónikája a születéstől egészen a halálig. A szűkszavú, „szikár” képaláírások éppen csak arra nézve tájékoztatják az olvasót, hogy a kép kit vagy éppen kiket ábrázol, és mikor készült, ám az avatott szeműek egészen bizonyos, hogy a részletező leírások nélkül is pontosan meglátják majd azt, amit látniuk kell, azaz a boldog vagy éppen munkában megfáradt arcokat, a falusi élet hétköznapjainak és ünnepeinek eseményeit, a jellegzetes fehérre meszelt, zöld zsalugáteres, ún. nyeregtetős, magyaros házakat, a népviseletbe öltözött ifjakat, iskolai tablóképeket és korabeli plakátokat stb. Az iskoláskor, a fiatalkori évek, a családi élet, a katonaevek történései, a falusi színjátszás eseményei, a Hangya szövetkezet és a tűzoltóság megalapítása meg a híres Mára vár, amely turisták ezreit vonzza ide, mind-mind szinte életre kel a kötet lapjain.

Az egyfelől fotóalbumként lapozgatható, másfelől gazdag néprajzi, művelődéstörténeti, helytörténeti hozadékkal bíró kötet nemcsak a Baranya megyében élőknek kínál számos értékes adatot, de mindazok figyelmét érdemes felhívni rá, akik helyismereti, honismereti munkájuk során szűkebb pátriájuk értékeinek számbavételén fáradoznak, hiszen a szerző által fölkinált „képpolvasás” mások számára is értékes példa, követendő módszer lehet.

(Surányi Béla: Baranya. Magyaregry képes története. Budapest–Magyaregry, 2003. 327. p.)

Bartók Györgyi

Könyvtárak német naptáron!

Ritkán fordul elő, hogy vonzó színes naptár jelenik meg könyvtárak képével. Németországban 2004-es falinaptárt adott ki 12 könyvtár fotójával és rövid ismertetésével a nemrég alapított szakkönyvkiadó, a BibSpider. A „címlapon” Andreas Gursky Bibliothek 1999 című impozáns műalkotása szerepel (Hamburg, Kortárs Művészeti Múzeum).

Hasonló vállalkozás hazánkban is volt már – a legszebb magyar könyvtárak képeivel –, így nagy várakozással tekintettünk a berlini IFLA-konferencián bemutatott kiadvány elé.

A 48×48 cm méretű, színes naptároldalak közel felét egy-egy könyvtár fényképe foglalja el, de mindegyiken szerepel a könyvtár neve (általában németül és angolul), hálózati címe, és minden oldalon találunk az adott ország egy-egy nagy írójának valamelyik művéből – inkább grafikai élvezetet, mint olvasnivalót nyújtó – részletet. (Az idézetek helyének pontos bibliográfiai adatai természetesen szerepelnek a naptár utolsó, összefoglaló lapján, ahol a 12 hónap kicsinyített méretű képei és a szerkesztők „utószava” is megtalálható!)

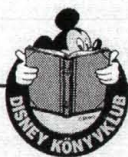
Az év egy-egy hónapja alatt a következő modern és műemléki könyvtárárpületeket láthatjuk:

január	– az Észt Nemzeti Könyvtár (Tallin),
február	– a British Library (London – St. Pancras),
március	– a Francke-Alapítvány könyvtára (Halle),
április	– az ichikawai városi könyvtár (Japán),
május	– a Collegium Polonicum könyvtára (Slubice, Lengyelország),
június	– a Cseh Tudományos Akadémia könyvtára (Prága),
július	– Deutsche Bibliothek (Frankfurt am Main),
augusztus	– a libereci megyei könyvtár (Csehország),
szeptember	– a Biblioteca Medicea Laurenziana (Firenze),
október	– a Staatsbibliothek zu Berlin Stiftung Preussischer Kulturbesitz,
november	– a Hong Kong-i Műszaki Egyetem könyvtára,
december	– a Hoffinan-La Roche AG könyvtára (Basel).

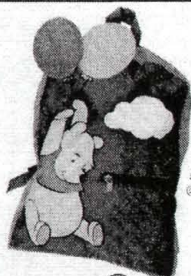
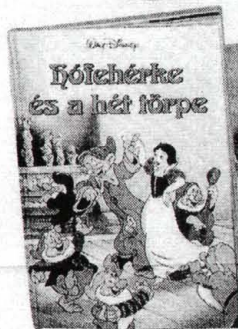
Amint megtudtuk: a kiadók szándéka az volt, hogy az általuk ismert legszebb könyvtárakat mutassák be, kicsiket és nagyokat, hagyományosakat és ultramoderneket egyaránt, de a megjelenési határidő és a nyomdai követelmények miatt nemcsak rajtuk múlt a végeredmény. Az elkövetkezendő időkben szélesebb gyűjtőmunkába fognak majd, és remélhetőleg már 2005-ben is kerülnek szép magyar könyvtárpületek a válogatásba. A mostani naptár a Könyvtártudományi Szakkönyvtár állományába került – az olvasóteremben megtekinthető.

Library calendar 2004 = Bibliothekskalender 2004 / Hrsg.: Elisabeth Simon ; Walburga Lösch. – Berlin : BibSpider, Info-Networking for Libraries, 2003. – 14 lev. ; 48×48 cm ISBN 3-936960-03-8 : 25 EUR

A Téged vár!

Az első csomagban
AJÁNDÉK HÁTIZSÁKI!

© Disney

A mesehallgatás feledhetetlen élmény!

A közös mesélés szorosabbra fűzi szülő és gyermek kapcsolatát, fejleszti a gyermek fantáziáját, gyarapítja szókincsét.

CSAK KLUBTAGOKNAK!

Csak klubtagoknak! Ezeket a könyveket és CD-ket boltokban nem árúsítják, csakis a Disney Könyvklub tagjai juthatnak hozzájuk! Klasszikus Walt Disney mesék, epizódok és újdonságok egyaránt megjelennek a sorozatban.

**Küldd el
már ma!**

MINDEN CSOMAGBAN AJÁNDÉK CD!

Tájékoztatjuk, hogy az Ön gyermekének lakcímét a BM Központi Adatszolgálatra, Nyilvántartás és Válogatás Hivatala adatai H az 1992. évi LXIII. törvény 17 § (1) bekezdés alapján Amennyiben megismerhetjük azonosítók Cím Hívják azt jelölze a tenné cseles vagy telefontársas, a mi kizárólag társulat társítók azonosításunkból. A polgárok személyes adatainak és lakcímének nyilvános- tartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény 2 § (1) bekezdésben biztosított joggal élni, adatainak lekötés, azú kizárólag a lakcímközpontjaink általános Cnkormányzati kezességel, vagy a BM Központi Hivatali Ügyfélszolgálatnál: 11094 Budapest, Balassa B. u. 35.) személyesen vagy levélben leír- tatható. Nyilvántartás azonosítók: 241-0001.

3K
3K
3K
3K
3K
3K